

**UCHWAŁA NR 709/LXXXII/24
RADY MIEJSKIEJ ŁOMŻY**

z dnia 28 lutego 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r., poz. 40, 572, 1463, 1688) oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2021 r., poz. 485, Dz. U. z 2023 r. poz. 28, 1688) Rada Miejska Łomży uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Tracą moc Uchwała Nr 371/XLIII/17 Rady Miejskiej Łomży z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża, a także Uchwała Nr 60/VII/19 Rady Miejskiej Łomży z dnia 27 marca 2019 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023 oraz Uchwała Nr 94/IX/19 Rady Miejskiej Łomży z dnia 29 maja 2019 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Łomża.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Miejskiej Łomży

Wiesław Tadeusz Grzymała

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034

Opracowanie:

Urząd Miejski w Łomży
Stary Rynek 14
18-400 Łomża
www.lomza.pl

PROJEKTY MIEJSKIE
 pomagamy miastom mądrze się rozwijać

Konsorcjum Projekty Miejskie
www.projektymiejskie.pl

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034

Łomża 2024

Spis treści

Wprowadzenie.....	4
1. ZASADY PRAC NAD PROGRAMEM.....	6
1.1. Logika prac nad programem.....	6
1.2. Ocena dotychczasowych efektów procesu rewitalizacji.....	7
1.3. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych i interesariuszy rewitalizacji.....	12
1.3.1. Zaangażowanie na etapie prac nad programem.....	12
1.3.2. Zaangażowanie w trakcie realizacji programu.....	15
2. POWIĄZANIA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI GMINY.....	17
2.1. Regionalna Polityka Rewitalizacji Województwa Podlaskiego 2030.....	17
2.2. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Miasta Łomży.....	17
2.3. Strategia Rozwoju Miasta Łomża do roku 2030.....	18
2.4. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Łomża na lata 2022-2030.....	19
2.5. Program wspierania rodziny w mieście Łomża na lata 2022-2024.....	20
2.6. Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w mieście Łomża na lata 2021-2030.....	21
2.7. Roczne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi.....	21
2.8. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łomża ...	23
2.9. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Łomża na lata 2022-2025.....	24
2.10. Program ochrony środowiska dla miasta Łomża na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030.....	25
2.11. Miejski Plan Adaptacji do Zmian Klimatu dla Miasta Łomża do 2030 roku.....	25
2.12. Plan gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Łomża do roku 2030.....	26
2.13. Łomżyńska Strategia Elektromobilności na lata 2020-2035.....	27
2.14. Wieloletni Program Gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łomża na lata 2017-2024.....	27
2.15. Strategia Mieszkalnictwa Miasta Łomża do roku 2030.....	28
3. SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI.....	29
3.1. Ogólna charakterystyka obszaru rewitalizacji.....	29
3.2. Diagnoza zjawisk społecznych.....	31
3.3. Zasoby dotyczące dziedzictwa kulturowego.....	46
3.4. Diagnoza zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych.....	51
3.5. Diagnoza zjawisk gospodarczych.....	63
	2

3.6. Diagnoza zjawisk środowiskowych	68
3.7. Diagnoza zjawisk technicznych	74
3.8. Synteza diagnozy obszaru rewitalizacji wraz z analizą problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych, w tym wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych.	79
4. OPIS WIZJI STANU OBSZARU REWITALIZACJI PO PRZEPROWADZENIU DZIAŁAŃ W ZAKRESIE REWITALIZACJI.....	82
5. CELE REWITALIZACJI ORAZ ODPOWIADAJĄCE IM KIERUNKI DZIAŁAŃ SŁUŻĄCYCH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIU NEGATYWNYCH ZJAWISK.....	84
5.1 Cele rewitalizacji	84
5.2 Kierunki działań.....	86
6. PRZEDSIĘWZIĘCIA REWITALIZACYJNE.....	88
6.1. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne.....	89
6.2. Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	111
7. MECHANIZMY INTEGROWANIA DZIAŁAŃ ORAZ PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH ...	128
8. SZACUNKOWE RAMY FINANSOWE PROGRAMU	130
8.1. Ramy finansowe realizacji Programu	130
8.2. Potencjalne źródła finansowania programu	130
8.2.1. Środki europejskie	131
8.2.2. Inne potencjalne zewnętrzne źródła finansowania	134
9. STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROGRAMEM.....	139
9.1. Opis struktury zarządzania realizacją GPR	139
9.2. Współpraca ze stroną społeczną i otoczeniem gospodarczym.....	141
9.3. Koszty zarządzania.....	143
9.4. Ramowy harmonogram realizacji GPR.....	144
10. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY PROGRAMU.....	147
10.1. Monitorowanie postępów realizacji programu	148
10.2. Ocena aktualności i stopnia realizacji programu	152
11. ZMIANY ZWIĄZANE Z WDRAŻANIEM PROGRAMU	154
11.1. Zmiany w uchwałach dotyczących polityki mieszkaniowej gminy.....	154
11.2. Zmiany dotyczące planowania i zagospodarowania przestrzennego	154
11.3. Specjalna Strefa Rewitalizacji.....	154
SPIS TABEL.....	155
SPIS RYCIN	156
SPIS FOTOGRAFII.....	157
ZAŁĄCZNIKI.....	158

Wprowadzenie

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034 (dalej jako GPR lub *Program*) jest dokumentem opracowanym w oparciu o przepisy ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, a także dokumentem pełniącym rolę strategii terytorialnej (strategii IIT), zgodnie z Rozporządzeniem ogólnym 2021/1060 oraz z ustawą z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027.

GPR został opracowany w ramach projektu pn. „Łomża – Miasto, w którym żyję i pracuję” – realizowanego w ramach Programu Rozwój Lokalny, finansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 w wysokości 85% oraz z Budżetu Państwa w wysokości 15%. Jako cel projektu wyznaczono wzmocnienie spójności gospodarczej i społecznej Miasta Łomża. Proces rewitalizacji jest jednym z głównych instrumentów realizacji tego celu. Ponadto, realizacja zintegrowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych i kompleksowe podejście do procesu rewitalizacji przyczynią się do rozwoju instytucjonalnego podmiotów zaangażowanych we wdrażanie GPR.

W art. 2 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, rewitalizację zdefiniowano jako proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. Proces rewitalizacji ma w pierwszej kolejności charakter społeczny, a jego celem jest poprawa jakości życia i aktywna pomoc w rozwiązaniu problemów mieszkańców, żyjących w tych częściach miast, które z różnych powodów znajdują się w trudnym położeniu. Jak wynika z ustawy o rewitalizacji i inaczej niż w przypadku innych dokumentów strategicznych obowiązujących w Mieście Łomża, postanowienia GPR koncentrują się na wybranym fragmencie miasta (obszarze rewitalizacji), co ma na celu maksymalnie efektywne wykorzystanie zasobów i środków finansowych miejskich instytucji i ich partnerów.

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034 to kierunkowy i ramowy dokument, który ma na celu integrować realizację przedsięwzięć o charakterze społecznym, gospodarczym, środowiskowym, funkcjonalno-przestrzennym oraz technicznym. Jego sporządzenie poprzedziło opracowanie szczegółowej diagnozy obszaru rewitalizacji, uwzględniającej analizę jego problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych. W celach GPR uwzględniono podejście zintegrowane, a w dokumencie zdefiniowano również listę

przedsięwzięć rewitalizacyjnych (projektów). Wskazano również sposób zarządzania procesem rewitalizacji w mieście.

Podczas prac nad dokumentem szczególnie nacisk położono na możliwie szerokie zaangażowanie interesariuszy procesu rewitalizacji. Na każdym etapie prac nad GPR uwzględniono w związku z tym potrzebę zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji. W toku organizacji procesu konsultacji społecznych uwzględniono tym samym treść „Zasad realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027”.

Opinie i propozycje zgłaszane przez interesariuszy procesu rewitalizacji na każdym etapie prac nad GPR były zestawiane z obiektywnymi miernikami sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze rewitalizacji. Połączenie ilościowych i jakościowych metod pozyskiwania i analizy danych daje gwarancję tego, że interwencja w obszarze rewitalizacji będzie prowadzona na właściwym obszarze i przy pomocy narzędzi adekwatnych do zidentyfikowanych potrzeb, wyzwań, barier, deficytów i potencjałów.

W latach poprzedzających opracowanie GPR w Mieście Łomża wdrażano *Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Łomża na lata 2017-2023*, a jednocześnie realizowano liczne działania wpisujące się w założenia ustawy o rewitalizacji. Były to między innymi projekty aktywizujące seniorów, projekty kulturalne w odnowionej przestrzeni Starego Rynku, czy też remont i zmiana funkcji hali targowej na Starym Rynku na Halę Kultury oraz kompleksowe remonty zabytkowych komunalnych budynków mieszkalnych. W toku realizacji tych przedsięwzięć przedstawiciele Miasta Łomża, miejskich instytucji i ich partnerzy nabyli doświadczenia, które były wartościowym zasobem podczas prac nad GPR i które zostaną wykorzystane we wdrażaniu założeń *Programu*.

Realizacja kompleksowych i ambitnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych daje również szansę na rozwiązywanie problemów społecznych oraz budowanie pozytywnego wizerunku obszaru rewitalizacji w obliczu wyzwań rozwojowych, przed jakimi staje całe miasto. Są one związane m.in. z negatywnymi trendami demograficznymi, sytuacją na rynku pracy oraz z dostępnością komunikacyjną Miasta Łomża.

1. ZASADY PRAC NAD PROGRAMEM

1.1. Logika prac nad programem

Podstawą do rozpoczęcia prac nad *Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* była uchwała Nr 644/LXXV/23 Rady Miejskiej Łomży z dnia 30 sierpnia w sprawie przystąpienia do sporządzenia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034. Wcześniej, w dniu 12 lipca 2023 r. Rada Miejska Łomży podjęła uchwałę Nr 633/LXXIV/23 w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża¹.

Treść GPR jest zgodna z przepisami ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji². W toku prac nad *Programem* stosowano przepisy ustawy o rewitalizacji w wersji obowiązującej przed wejściem w życie zmian wprowadzonych na mocy ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw³. Jest to właściwe podejście, ponieważ – jak wynika z art. 68 ust. 2 tej ustawy – do spraw dotyczących opracowania i uchwalania uchwały o wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz gminnego programu rewitalizacji albo ich zmian, wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy (tj. 24 września 2023 r.), stosuje się przepisy dotychczasowe.

W oparciu o przepisy ustawy o rewitalizacji, należy uznać, że obszarem rewitalizacji jest obszar znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, takich jak ubóstwo, bezrobocie, czy też liczba osób ze szczególnymi potrzebami. Dodatkowo, na obszarze rewitalizacji występują deficyty w sferach gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej. Jest to także obszar o istotnym znaczeniu dla rozwoju lokalnego, zajmujący nie więcej niż 20% powierzchni miasta, a także zamieszkiwany przez nie więcej niż 30% mieszkańców gminy.

Obszar rewitalizacji w Łomży zajmuje około 7% powierzchni całkowitej i jest zamieszkały przez około 18% wszystkich mieszkańców Miasta Łomża. Wyznaczenie granic obszaru poprzedzone zostało opracowaniem kompleksowej diagnozy, w której wykorzystano obiektywne i policzalne wskaźniki, umożliwiające analizę negatywnych zjawisk na terenie

¹ Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2023 r. poz. 3895.

² Tj. Dz. U. z 2021 r. poz. 485, z 2023 r. poz. 28, 1688.

³ Dz.U. 2023 poz. 1688.

miasta. Wskaźniki te dotyczyły np. poziomu ubóstwa i bezrobocia, liczby osób ze szczególnymi potrzebami, czy też liczby przedsiębiorstw. Przy pracach nad *Programem* przyjęto zatem założenie, że osiągnięcie celów procesu rewitalizacji będzie możliwe tylko w przypadku zaplanowania i realizacji zestawu różnorodnych przedsięwzięć o charakterze społecznym, jak i infrastrukturalnym.

W toku prac nad GPR wykorzystano różnorodne metody i podejścia do gromadzenia i analizy informacji, które przełożyły się następnie na konkretne zapisy dokumentu. Obok ilościowych analiz wskaźnikowych przeprowadzono rozbudowane działania konsultacyjne, ukierunkowane na pozyskanie indywidualnych opinii mieszkańców Miasta Łomży, przedstawicieli formalnych i nieformalnych grup mieszkańców, a także licznych przedstawicieli Urzędu Miejskiego w Łomży i jego jednostek organizacyjnych oraz innych instytucji publicznych. Na początku prac nad GPR uznano, że ważna dla powodzenia całego procesu będzie analiza doświadczeń z realizacji *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023*. Opracowano w związku z tym raport podsumowujący wdrażanie tego dokumentu.

Programowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych powiązано z ustaleniami *Strategii rozwoju Miasta Łomża do roku 2030* i wytycznych na szczeblach regionalnym, krajowym i unijnym. GPR spełnia tym samym wymagania, wynikające zarówno z ustawy o rewitalizacji, jak i „Zasad realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027”⁴. GPR stanowi jednocześnie strategię IIT w myśl ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027⁵, a także spełnia wymogi *Procedury oceny i wpisu do wykazu gminnych programów rewitalizacji w województwie podlaskim w perspektywie finansowej 2021-2027*.

1.2. Ocena dotychczasowych efektów procesu rewitalizacji

Pierwszym dokumentem, który w kompleksowy sposób odwoływał się do prowadzonych w Łomży działań z zakresu rewitalizacji, był *Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023* (LPR). Dokument ten został przyjęty uchwałą nr 371/XLIII/17 Rady Miejskiej Łomży z dnia 12 lipca 2017 r., a następnie zmieniony na mocy uchwał Rady Miejskiej: nr 442/XLIX/17 z dnia 28 grudnia 2017 r. oraz nr 94/IX/19 z dnia 29 maja 2019 r. Przed 2017 r.

⁴ Zasady z dnia 24 sierpnia 2023 roku zatwierdzone przez Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej.

⁵ Dz. U. z 2022 roku poz. 1079.

w Łomży prowadzono działania rewitalizacyjne w oparciu o środki pochodzące z Funduszy Europejskich, jak i z wykorzystaniem własnych zasobów miasta oraz właścicieli nieruchomości, m.in. w rejonie Starego Rynku. Najczęściej były to działania o charakterze projektowym, przez co wyzwaniem stanowiło ukierunkowanie tych działań na rozwiązanie problemów występujących na terenach dotkniętych sytuacją kryzysową.

Rozpoczęciu prac nad *Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* towarzyszyło przeprowadzenie analizy dokumentu *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023*. Wnioski z tej analizy miały istotne znaczenie przy pracach diagnostycznych oraz były pomocne przy wyznaczaniu celów i kierunków GPR. Analiza LPR została wykonana z wykorzystaniem różnorodnych metod. Metodą wyjściową była analiza *desk research*, w oparciu o analizę publicznie dostępnych dokumentów źródłowych, tj. treści LPR, rocznych raportów z postępów we wdrażaniu LPR (za lata 2018-2021) oraz opracowanego na zakończenie 2020 roku śródkresowego sprawozdania z postępów realizacji LPR. Wnioski z analizy dokumentów źródłowych zostały skonfrontowane z opiniami urzędników odpowiedzialnych w Urzędzie Miejskim w Łomży zarówno za wdrażanie i monitorowanie LPR, jak i prowadzenie prac nad przygotowaniem GPR na lata 2024-2034. Opinie te zostały pozyskane w trakcie rozmów, jak i debaty na temat zasad rewitalizacji oraz dotychczasowych doświadczeń Łomży w realizacji zadań z zakresu rewitalizacji, która odbyła się w marcu 2023 r.

Pogłębiona analiza realizacji LPR umożliwiła przygotowanie raportu, w którym, m.in., szczegółowo opisano uwarunkowania do opracowania i zakres LPR oraz adekwatność celów i kierunków LPR w stosunku do zidentyfikowanych potrzeb, a także dokonano oceny stopnia zaawansowania realizacji LPR oraz potencjału i zaangażowania interesariuszy procesu rewitalizacji.⁶ Poniżej zaprezentowano główne ustalenia z raportu, uzupełnione o wnioski z prac diagnostycznych na kolejnych etapach przygotowywania GPR.

W treści LPR sformułowano rozbudowaną wizję stanu obszaru rewitalizacji po wdrożeniu zaplanowanych przedsięwzięć. Jej główna część koncentrowała się na sprawach społecznych, związanych m.in. z aktywizacją mieszkańców oraz integracją międzypokoleniową. Podejście takie wpisało się w założenia ustawy o rewitalizacji, której przepisy na pierwszym miejscu stawiają kwestie społeczne i konieczność wyjścia

⁶ Analiza realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023, Urząd Miejski w Łomży, Łomża, 2023.

naprzeciwko potrzebom mieszkańców obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. We właściwy sposób sformułowano także cele strategiczne i operacyjne LPR, ponieważ odpowiadały one na problemy zidentyfikowane w pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji.

Do połowy 2022 roku przystąpiono do wykonania lub zrealizowano zdecydowaną większość podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Ich wartość odpowiadała niemal całemu budżetowi tych przedsięwzięć – zgodnie z ramami finansowymi, wynikającymi z treści LPR 2017-2023. Realizacji przedsięwzięć podstawowych towarzyszyło przy tym wdrażanie licznych zadań w ramach przedsięwzięć uzupełniających. Zadaniemi tymi były np. remont i przebudowa ulic Rządowej i Giełczyńskiej; remont i zmiana funkcji hali targowej na Starym Rynku na Halę Kultury; a także remont i termomodernizacja budynku mieszkalnego przy ul. Wojska Polskiego 15/17. Rezultaty działań wynikających z treści LPR przełożyły się na osiągnięcie większości wskaźników przyporządkowanych do celów strategicznych i operacyjnych dokumentu.

Ocena skuteczności dotychczasowych efektów procesu rewitalizacji w Łomży jest złożonym zadaniem. Należy się przy tym odnieść zarówno do ustaleń LPR, jak i systemowych, instytucjonalnych i ideowych ram dla prowadzenia procesów rewitalizacyjnych w Polsce. Ocena stopnia odpowiedzi na zidentyfikowane problemy jest zróżnicowana w zależności od sfery problemów (społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej i przestrzenno-funkcjonalnej), występującej na obszarze rewitalizacji.

Implementacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przyczyniła się z pewnością do rozwiązania problemów związanych ze sferą funkcjonalno-przestrzenną, takich jak niezadowalający stan infrastruktury społecznej, niska jakość ładu przestrzennego, czy też zły stan techniczny infrastruktury drogowej. W niewielkim stopniu odpowiedziano natomiast na problemy w sferze technicznej powiązane ze sferą mieszkalnictwa. Z kolei w odniesieniu do sfery środowiskowej zrealizowano przedsięwzięcie uzupełniające polegające na cyklicznym unieszkodliwianiu wyrobów zawierających azbest, co stanowiło odpowiedź na problem w tym zakresie, wynikający z treści LPR. Zrealizowano też szereg inwestycji w ciągu ul. Wojska Polskiego, co przyczyniło się do ograniczenia hałasu spowodowanego ruchem kołowym wzdłuż tej ulicy. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne ukierunkowane na wspieranie lokalnej przedsiębiorczości miały natomiast ograniczone pozytywne oddziaływanie w zestawieniu z czynnikami globalnymi, takimi jak znaczące podwyżki cen energii, a wcześniej – skutki pandemii COVID-19.

Za istotę procesu rewitalizacji należy uznać działania zmierzające do rozwiązania problemów społecznych, występujących na obszarze rewitalizacji, do czego mają się przyczynić działania realizowane w sposób ciągły przy współudziale i na rzecz interesariuszy procesu rewitalizacji. Jakkolwiek ocena skutków przedsięwzięć rewitalizacyjnych w czasie ich trwania albo niedługo po ich ukończeniu jest utrudniona, tak też należy przyznać, że w ostatnich latach poczyniono w Łomży ważne kroki na rzecz wcielenia w życie wizji obszaru rewitalizacji opisanej w LPR 2017-2023. W czasie wdrażania LPR zorganizowano bowiem liczne spotkania, seminaria, szkolenia, programy pomocowe i wydarzenia, ukierunkowane na rozwiązanie problemów społecznych na obszarze rewitalizacji. Do problemów tych należą m.in. niewystarczający poziom integracji międzypokoleniowej, alienacja osób starszych i osób z niepełnosprawnościami, a także duża bierność części mieszkańców i części organizacji pozarządowych.

Wyniki prac nad wyznaczeniem granic obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na potrzeby przygotowania GPR 2024-2034 prowadzą jednak do jednoznacznego wniosku, że problemy społeczne na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w LPR nadal istnieją i że jest silna potrzeba wykorzystania dotychczasowych doświadczeń w realizacji przyszłych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Fakt, że granice obszaru rewitalizacji w Łomży wyznaczone na potrzeby prac nad GPR w znacznym stopniu pokrywają się z granicami obszaru rewitalizacji w LPR, nie świadczy o niepowodzeniu procesu rewitalizacji w Łomży. Oznacza to natomiast, że na tym obszarze niezmiennie występują znaczne potrzeby, co przekłada się na konieczność prowadzenia długofalowych działań na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców. Zachowanie ciągłości procesu rewitalizacji i umiejętne dostosowywanie jego kierunków do dynamiki zmian społecznych są wyzwaniem nie tylko Łomży, ale każdego samorządu lokalnego na świecie, prowadzącego tak różnorodne działania w sferze społecznej, kulturalnej czy też przestrzennej.

Fot. 1. Seans kina plenerowego, organizowany w ramach letnich wydarzeń na Starym Rynku oraz uczestnicy projektu „Café Kultura” (2022)

Źródło: Urząd Miejski w Łomży oraz Miejski Dom Kultury-Dom Środowisk Twórczych

Należy zwrócić uwagę na fakt, że prace nad przygotowaniem i wdrażaniem GPR 2024-2034 nie rozpoczynały się w próżni, ale silnie bazowały na już istniejących licznych doświadczeniach, zbieranych przez różne osoby i podmioty podczas działań prowadzonych

dotąd na obszarze rewitalizacji. Potencjałem, na którym można budować sprawne wdrażanie GPR, jest bowiem fakt zaangażowania w dotychczasowe działania rewitalizacyjne w Łomży przedstawicieli około 20 instytucji publicznych działających w mieście, którzy mają kompetencje w zakresie realizacji projektów odpowiadających np. na problemy z zakresu środowiska i klimatu, gospodarowania przestrzenią, transportu i mobilności, aktywności społecznej oraz zapewnienia dostępności (do usług cyfrowych, przestrzeni publicznych, infrastruktury) osobom ze szczególnymi potrzebami. Analiza dotychczasowych doświadczeń prowadzi również do wniosku, że szczególnym wyzwaniem w ramach wdrażania GPR będzie realizacja przedsięwzięć ukierunkowanych na wsparcie lokalnych przedsiębiorców oraz na rozwiązywanie problemów w sferze środowiskowej. Niemniej istotne będzie również stałe poszukiwanie różnorodnych źródeł finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

1.3. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych i interesariuszy rewitalizacji

1.3.1. Zaangażowanie na etapie prac nad programem

W całym procesie prac nad GPR i na poprzedzającym go etapie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji podejmowano różnego rodzaju aktywności w celu zapewnienia szerokiego udziału partnerów społeczno-gospodarczych oraz podmiotów reprezentujących środowiska pozarządowe, w tym podmiotów działających w obszarze społeczeństwa obywatelskiego, ochrony środowiska, włączenia społecznego, praw podstawowych, osób z niepełnosprawnościami czy równości płci i niedyskryminacji. Podmioty te są w dalszej części *Programu* określane jako „interesariusze rewitalizacji” lub „partnerzy społeczno-gospodarczy”.

Od początku prac nad *Programem* interesariusze procesu rewitalizacji byli szeroko informowani o ich przebiegu oraz o możliwościach udziału w wydarzeniach konsultacyjnych. Do najważniejszych środków i platform komunikacji należały:

- strona internetowa Urzędu Miejskiego w Łomży, wraz z dedykowaną rewitalizacji zakładką pn. „Rewitalizacja”,
- miejski profil na portalu Facebook,
- prasa i media o zasięgu ponadlokalnym (Telewizja, Tygodnik i Portal internetowy Narew),
- plakaty informujące o procesie rewitalizacji, rozmieszczane na terenie Miasta Łomża.

Fot. 2. Plakat informujący o wydarzeniach konsultacyjnych, widoczny w centralnej części obszaru rewitalizacji

Źródło: Projekty Miejskie

W ramach prac nad GPR i poprzedzających je działań, związanych z wyznaczeniem obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, zorganizowano liczne spotkania z interesariuszami. Wymienić należy przede wszystkim:

- w ramach prac nad wyznaczeniem obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji:
 - debatę o obszarze rewitalizacji połączoną z wykładem o zasadach planowania i prowadzenia rewitalizacji (19 czerwca 2023 r.),
 - otwarte spotkanie konsultacyjne z udziałem Zastępcy Prezydenta Miasta Łomża (20 czerwca 2023 r.);
- w ramach prac nad GPR:
 - cztery wywiady grupowe i indywidualne z przedstawicielami Urzędu Miejskiego w Łomży i jego jednostek organizacyjnych (5-6 września 2023 r.),
 - wywiad grupowy z przedstawicielami instytucji kultury w Mieście Łomża (5 września 2023 r.),
 - wywiad grupowy z przedstawicielami organizacji pozarządowych, działającymi na terenie Miasta Łomża (11 września 2023 r.),
 - wywiad grupowy z pedagogami ze szkół znajdujących się na obszarze rewitalizacji (12 września 2023 r.),

- debatę oksfordzką z udziałem młodzieży z I Liceum Ogólnokształcącego oraz Zespołu Szkół Technicznych i Ogólnokształcących nr 4 (12 września 2023 r.),
- tematyczne spacery badawcze po obszarze rewitalizacji (20 września 2023 r. – temat: dziedzictwo; 21 września 2023 r. – temat: klimat),
- warsztat z mieszkańcami na temat potrzeb i potencjałów obszaru rewitalizacji (20 września 2023 r.),
- dwa warsztaty z młodzieżą z Zespołu Szkół Ekonomicznych i Ogólnokształcących nr 6 na temat potencjałów i potrzeb obszaru rewitalizacji (21 września 2023 r.),
- badanie ankietowe (12 września – 3 października 2023 r.) – forma papierowa i elektroniczna – na próbie ponad 170 osób,
- nabór przedsięwzięć rewitalizacyjnych (12 września – 3 października 2023 r.) – zgłoszono 10 propozycji przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
- w ramach konsultacji projektu GPR:
 - debatę z udziałem Zastępcy Prezydenta Łomży połączoną z prezentacją projektu GPR (17 stycznia 2024 r.),
 - spacer badawczy po obszarze rewitalizacji szlakiem wybranych planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (18 stycznia 2024 r.),
 - warsztaty z mieszkańcami poprzedzone prezentacją głównych treści projektu GPR (18 stycznia 2024 r.).

Spostrzeżenia uczestników i uczestniczek wydarzeń konsultacyjnych przełożyły się na wnioski sformułowane w pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji, np. w odniesieniu do opisu stanu zagospodarowania terenów zielonych oraz Starego Rynku. Z kolei konkretne postulaty zgłaszane w naborze przedsięwzięć czy też podczas spacerów badawczych, zostały uwzględnione w charakterystykach przedsięwzięć rewitalizacyjnych, np. w odniesieniu do działań skierowanych do seniorów czy likwidacji barier architektonicznych na obszarze rewitalizacji.

Fot. 3. Uczestnicy spaceru badawczego po obszarze rewitalizacji oraz jedna z grup młodzieży, która wzięła udział w warsztatach na temat problemów i potencjałów obszaru rewitalizacji

Źródło: Projekty Miejskie, Urząd Miejski w Łomży

1.3.2. Zaangażowanie w trakcie realizacji programu

W czasie realizacji *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* będą podejmowane różnorodne działania mające na celu zaangażowanie interesariuszy w realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz w ocenę trafności założeń i postępów we wdrażaniu GPR. Postanowienia w tym zakresie wynikają zarówno z opisów przedsięwzięć, jak i z przyjętego systemu zarządzania, który obejmuje zasady współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym.

W całym okresie realizacji GPR, angażowani i zapraszani do współpracy będą:

- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie,
- podmioty działające na rzecz ochrony środowiska,
- podmioty odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji.

Otwartość na współpracę ze wszystkimi podmiotami, którym zależy na osiągnięciu celów GPR lub na osiągnięciu ich własnych celów na obszarze rewitalizacji, stanowić będzie stałą zasadę we wdrażaniu GPR. Poważnym wymiarem tej zasady jest na przykład fakt określenia celu 4

GPR: *Rozwijanie potencjału instytucjonalnego na rzecz rewitalizacji (SPRAWNOŚĆ I PARTNERSTWA DLA REWITALIZACJI)* (patrz rozdział 5 GPR) oraz obranie adekwatnych kierunków działań w ramach tego celu.

Podobnie jak na etapie prac nad GPR, w trakcie wdrażania *Programu* przewiduje się szerokie informowanie mieszkańców i interesariuszy o procesie rewitalizacji w Mieście Łomża. W tym celu wykorzystywana będzie zwłaszcza utworzona podstrona dedykowana procesowi rewitalizacji oraz oficjalny profil Miasta Łomża na portalu Facebook. Informowanie o procesie rewitalizacji będzie miało na celu stworzenie optymalnych warunków dla realnego współdecydowania o realizacji GPR przez interesariuszy rewitalizacji.

Główną formą zaangażowania interesariuszy będzie Komitet Rewitalizacji, stanowiący forum współpracy i dialogu interesariuszy z odpowiedzialnymi za koordynację tego procesu przedstawicielami Urzędu Miejskiego oraz z władzami Miasta Łomża. Komitet Rewitalizacji będzie zajmował stanowiska dotyczące kluczowych etapów procesu rewitalizacji (opiniowanie oceny aktualności i stopnia realizacji GPR oraz opiniowanie projektu zmian *Programu*).

Narzędziem angażowania interesariuszy rewitalizacji w ocenę efektów procesu rewitalizacji będzie również cykliczne badanie społeczne, realizowane raz na trzy lata i połączone z oceną aktualności i stopnia realizacji GPR. Badanie społeczne będzie miało na celu pozyskanie bezpośredniej informacji od mieszkańców i innych interesariuszy rewitalizacji na temat zmiany sytuacji na obszarze rewitalizacji, trafności poszczególnych przedsięwzięć, potrzeb i problemów na obszarze rewitalizacji. Jego efekty będą stanowić ważną bazę monitorowania i oceny procesu rewitalizacji, a jego cykliczność będzie umożliwiała porównania sytuacji co 3 lata.

Na szczególną uwagę w kontekście zaangażowania interesariuszy w trakcie realizacji GPR zasługują również podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne wpisujące się w kierunki działań pn.: „Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji”, „Edukacja dla rewitalizacji wśród urzędników, pracowników jednostek miejskich oraz członków Komitetu Rewitalizacji” oraz „Edukacja interesariuszy dotycząca rewitalizacji oraz działania i rozwoju miasta”. Ich zakres zakłada bowiem m.in. organizację cyklicznych wydarzeń (spacerów, spotkań itd.) z udziałem mieszkańców obszaru rewitalizacji, które pozwolą na stałą weryfikację postępu wdrażania GPR i adekwatności jego postanowień do potrzeb i barier, które występują na obszarze rewitalizacji.

2. POWIĄZANIA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI GMINY

Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 2 ustawy o rewitalizacji, w gminnym programie rewitalizacji powinien znaleźć się opis powiązań tego dokumentu z dokumentami strategicznymi gminy, w tym ze strategią rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych. Ze względu na fakt, że rewitalizacja jest złożonym procesem, który oddziałuje na sposób realizacji innych polityk publicznych na terenie miasta, w tym miejscu warto przeanalizować także powiązania GPR z innymi dokumentami strategicznymi. Powiązania te mają dwutorowy charakter. Z jednej strony, w planowaniu i prowadzeniu procesu rewitalizacji należy uwzględnić wytyczne płynące z innych aktów planistycznych i strategicznych. Z drugiej natomiast – ustalenia GPR i realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych wpływają na osiągnięcie celów wyznaczanych w miejskich planach i strategiach.

2.1. Regionalna Polityka Rewitalizacji Województwa Podlaskiego 2030

W pracach nad GPR ważny punkt odniesienia stanowiły postanowienia *Regionalnej Polityki Rewitalizacji Województwa Podlaskiego 2030*⁷ (dalej jako RPR WP), a w szczególności te odnoszące się do postrzegania rewitalizacji jako ważnego elementu rozwoju miasta oraz narzędzia podnoszenia kompetencji zarządczych samorządów. Zarówno zatem na poziomie ogólnego podejścia do procesu rewitalizacji, jak i układu celów, kierunków i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, treść GPR jest zgodna z założeniami i istotą RPR WP.

2.2. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Miasta Łomży

Założenia GPR są spójne z celami strategicznymi oraz kierunkami działań, które wynikają ze *Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Miasta Łomży* (dalej jako Strategia ZIT MOF Miasta Łomży). Dotyczy to m.in. celu strategicznego 4. Zintegrowany rozwój społeczny oraz wynikających z niego kierunków działań „4.1. Ochrona i promocja walorów turystycznych” i „4.2. Włączenie społeczne”. Treść GPR jest zgodna ze Strategią ZIT MOF Miasta Łomży również na poziomie przedsięwzięć

⁷ Załącznik do Uchwały Nr 238/4301/2021 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 3 grudnia 2021 r.

(projektów). Świadczy o tym np. zidentyfikowanie w obydwu dokumentach budowy bulwarów nad Narwią, adaptacji do zmian klimatu oraz rozbudowy sieci tras rowerowych jako zadań przewidzianych do realizacji.

2.3. Strategia Rozwoju Miasta Łomża do roku 2030

Dokumentem, który wyznacza długofalowe ramy społecznego, gospodarczego i przestrzennego rozwoju miasta, jest *Strategia Rozwoju Miasta Łomża do roku 2030*.⁸ Za główny cel *Strategii* uznano dynamiczny rozwój miasta Łomża. Cele strategicznych, które wpisują się w obszary strategicznej interwencji, zdefiniowano natomiast następująco:

- rozwój gospodarczy Miasta Łomża kluczowym czynnikiem wzrostu dobrobytu mieszkańców (Cel strategiczny 1);
- zrównoważona i atrakcyjna przestrzeń miejska (Cel strategiczny 2);
- Miasto Łomża dobrym miejscem do zamieszkania (Cel strategiczny 3).

Do każdego z celów strategicznych przypisano od dwóch do ośmiu kierunków działań, które następnie zostały uszczegółowione.

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034 jest na każdym poziomie (tj. ogólnych założeń związanych z kompleksowym podejściem do polityki rozwoju miasta, a także określonych celów i kierunków interwencji) spójny z celami *Strategii Rozwoju Miasta*. Co więcej, przedsięwzięcia wynikające z GPR wydatnie przyczynią się do realizacji założeń *Strategii*. Dotyczy to w szczególności kierunków działań odnoszących się do przestrzennego i społecznego wymiaru interwencji *Strategii*, które bezpośrednio odwołują się do procesu rewitalizacji.

W ramach Celu strategicznego 3 *Strategii Rozwoju Miasta*, cele i kierunki GPR odpowiadają, m.in., na potrzeby zapewnienia aktywnego włączenia społecznego, przeciwdziałania wykluczeniu oraz wspierania integracji lokalnej społeczności, w tym zapewnienia wielowymiarowej dostępności do usług publicznych (Kierunek działania 3.2.), rozwoju mieszkalnictwa, w tym mieszkalnictwa czynszowego i społecznego (Kierunek działania 3.5.) oraz zwiększania świadomości obywatelskiej, promowania i wykorzystania partycypacji

⁸ Uchwała nr 509/LV/22 Rady Miejskiej Łomży z dnia 25 maja 2022 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Miasta Łomża do roku 2030”.

społecznej oraz ciągłego doskonalenia komunikacji władz samorządowych z mieszkańcami (Kierunek działania 3.6.).

W ramach Celu strategicznego 2 *Strategii Rozwoju Miasta*, ustalenia GPR wprost nawiązują np. do działań z zakresu zwiększenia odporności Miasta na zmiany klimatu (Kierunek działania 2.1.) oraz poprawy funkcjonalności infrastruktury publicznej oraz estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznej, w tym w celu efektywnego świadczenia usług (Kierunek działania 2.3.).

Z kolei w ramach Celu strategicznego 1 oraz kierunków 1.1. i 1.2. *Strategii* przewidziano do realizacji działania z zakresu m.in.: aktywizacji zawodowej osób młodych (do 30 roku życia) oraz wprowadzenia we współpracy z przedsiębiorcami polityki zatrudniania osób starszych, a także wspierania aktywności gospodarczej lokalnych przedsiębiorców, w tym branży turystycznej, noclegowej i gastronomicznej oraz wspieranie rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej. Przedsięwzięcia o podobnym charakterze wynikają również z treści GPR.

GPR natomiast należy zatem uznać za dokument, który przyczyni się do sprawnego i efektywnego osiągania celów *Strategii* na obszarze rewitalizacji.

2.4. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Łomża na lata 2022-2030

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Łomża na lata 2022-2030 (dalej jako SRPS) została przyjęta na mocy uchwały nr 521/LVII/22 Rady Miejskiej Łomży z dnia 22 czerwca 2022 r.⁹ Opracowanie tego dokumentu zostało poprzedzone przygotowaniem diagnozy, z której wynika, że najważniejsze problemy społeczne w Łomży są skupione wokół ubóstwa. Tymi problemami są w szczególności: bezrobocie, bezradność, bierność, uzależnienia i bezdomność, bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych, a także wykluczenie społeczne i wycofanie z życia społecznego, które dotyczą osób starszych i osób z niepełnosprawnościami. Ubóstwo pozostaje też głównym powodem przyznawania pomocy przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomży. Wnioski z diagnozy na potrzeby przygotowania SRPS zostały wykorzystane w pracach nad pogłębioną diagnozą obszaru rewitalizacji.

⁹ Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2022 r. poz. 2909.

Zarówno misja, jak i cele strategiczne oraz kierunki realizacji i zadania SRPS, w wielu miejscach pokrywają się z diagnozą i celami GPR. Jako przykłady można wskazać brzmienie celów strategicznych SRPS, które koncentrują się na następujących zagadnieniach:

- poprawie jakości życia osób znajdujących się w trudnej sytuacji (cel strategiczny SRPS 1);
- wzmocnieniu roli rodziny w prawidłowym funkcjonowaniu, zapobieganiu uzależnieniom, sytuacjom kryzysowym i przemocy (cel strategiczny SRPS 2);
- wspieraniu w funkcjonowaniu osób i rodzin z niepełnosprawnościami i w wieku senioralnym (cel strategiczny SRPS 3);
- zwiększaniu aktywności obywatelskiej i bezpieczeństwa mieszkańców (cel strategiczny SRPS 4).

Ustalenia GPR są zgodne także ze zdefiniowaną w SRPS misją realizacji tego dokumentu, którą stanowi „Podniesienie jakości życia mieszkańców miasta Łomża oraz wzrost poziomu ich integracji i aktywności społeczno-zawodowej”. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne w istotny sposób pomogą także w osiągnięciu wskaźników kierunków realizacji SRPS, takich jak np.: rozwój i doskonalenie usług społecznych na terenie Łomży; wsparcie osób w wieku senioralnym; organizowanie różnorodnych form aktywności społecznej, edukacyjnej oraz kulturalnej i rekreacyjnej dla mieszkańców.

2.5. Program wspierania rodziny w mieście Łomża na lata 2022-2024

Dokumentem, który wspiera realizację *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Łomża na lata 2022-2030*, jest *Program wspierania rodziny w mieście Łomża na lata 2022-2024* (dalej jako PWR).¹⁰ Ustalenia PWR mają stanowić odpowiedź na potrzebę systemowej pomocy dla rodzin, znajdujących się w trudnych sytuacjach. Postanowienia *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* są spójne z treścią obowiązującego PWR m.in., ponieważ dostrzeżono w nich potrzebę prowadzenia kompleksowych działań adresowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym – do członków rodzin mających szczególne problemy opiekuńczo-wychowawcze. Ponadto, GPR odpowiada na – wynikającą z treści *Programu wspierania rodziny w mieście Łomża na lata 2022-2024* –

¹⁰ Uchwała Nr 440/XLVII/21 Rady Miejskiej Łomży z dnia 8 grudnia 2021 r. w sprawie przyjęcia „Programu wspierania rodziny w mieście Łomża na lata 2022-2024”.

potrzebę prowadzenia przez instytucje publiczne działań kierowanych do odbiorców w różnym wieku i mierzących się z różnymi problemami.

2.6. Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w mieście Łomża na lata 2021-2030

Kolejnym dokumentem strategicznym, którego postanowienia koncentrują się na potrzebach jednej z grup mieszkańców, opisanych w *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Łomża na lata 2022-2030*, jest *Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w mieście Łomża na lata 2021-2030*.¹¹ W dokumencie tym szczegółowo opisano różne sfery polityki miasta w zakresie pomocy osobom z niepełnosprawnościami, np. w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej, edukacji dzieci i młodzieży, czy też współpracy z organizacjami pozarządowymi, działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami.

W kierunkach działań, wynikających z *Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych*, przewidziano m.in. likwidację barier architektonicznych i transportowych, a także barier w dostępie do społeczeństwa informacyjnego. Działania w tym zakresie mają służyć ułatwieniu dostępu do rehabilitacji społecznej, usług terapeutycznych i funkcjonowania w środowisku lokalnym osobom z niepełnosprawnościami. Realizacja GPR przyczyni się do wdrożenia postanowień *Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w mieście Łomża na lata 2021-2030*, np. w zakresie poprawy dostępności architektonicznej, informacyjno-komunikacyjnej i cyfrowej dla osób z niepełnosprawnościami, jako podgrupy osób ze szczególnymi potrzebami. Charakter przedsięwzięć rewitalizacyjnych doprowadzi również do usprawnienia koordynacji zadań pomiędzy instytucjami odpowiedzialnymi za wspieranie osób z niepełnosprawnościami.

2.7. Roczne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi

Ramy do budowania partnerskich relacji samorządu lokalnego z organizacjami pozarządowymi w Mieście Łomża od lat wyznaczają roczne programy współpracy. W okresie wdrażania *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023* łączna wysokość środków finansowych przyznanych z budżetu miasta organizacjom pozarządowym

¹¹ Uchwała Nr 366/XXXVI/21 Rady Miejskiej Łomży z dnia 31 marca 2021 r. w sprawie zatwierdzenia „Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w mieście Łomża na lata 2021-2030”.

na realizację zadań publicznych zmniejszyła się nieznacznie z ok. 2,8 mln zł w 2017 r. do ok. 2,6 mln zł w 2022 r. W tym samym okresie – ze 125 do 83 – zmniejszyła się również liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono realizację zadań publicznych. Wzrosła natomiast – ze 173 do 185 – łączna liczba ofert złożonych przez organizacje pozarządowe na realizację zadań publicznych.¹²

Powyższe dane świadczą o występowaniu wyzwań w zakresie wspierania potencjału organizacji pozarządowych w Łomży do prowadzenia działań w partnerstwie z lokalnym samorządem. Ma to istotne znaczenie w kontekście realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, wynikających z GPR. W toku wdrażania GPR coroczny program współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi będzie nabierał większego niż dotychczas znaczenia, ponieważ wśród kierunków działań określonych w GPR znajduje się wspieranie aktywności i rozwoju organizacji społecznych działających na obszarze rewitalizacji.

Roczne programy współpracy Miasta Łomża z organizacjami pozarządowymi należy uznać za instrumenty wspierające realizację GPR m.in. w odniesieniu do przedmiotu tej współpracy oraz charakteru przedsięwzięć rewitalizacyjnych ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów społecznych. W *Rocznym Programie współpracy Miasta Łomża z organizacjami pozarządowymi (...) na 2023 rok*¹³, za priorytetowe obszary współpracy Miasta Łomża i organizacji pozarządowych uznano, m.in.:

- pomoc społeczną;
- rozwój społeczeństwa obywatelskiego i edukacji ekonomicznej;
- aktywizację i integrację osób starszych;
- ochronę i promocję zdrowia;
- kulturę i dziedzictwo narodowe.

Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych w powyższych sferach korzystnie wpłynie z kolei na osiągnięcie celów rocznych programów współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi, m.in., poprzez wzmocnienie potencjału łomżyńskich organizacji i zwiększenia aktywności społecznej w rozwiązywaniu problemów lokalnych.

¹² Sprawozdania z realizacji rocznych programów współpracy Miasta Łomża z NGO.

¹³ Uchwała Nr 549/LXI/22 Rady Miejskiej Łomży z dnia 26 października 2022 r. w sprawie uchwalenia Roczno Programu Współpracy Miasta Łomży z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2023 rok (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2022 r. poz. 4714).

Za potrzebne i zasadne w kontekście osiągnięcia celów GPR należy uznać nadanie rewitalizacji statusu jednego z zadań priorytetowych w rocznych programach współpracy z organizacjami pozarządowymi lub promowanie w kryteriach oceny tych ofert, składanych przez łomżyńskie organizacje pozarządowe, które będą się przyczyniać do osiągnięcia celów GPR.

2.8. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łomża

Dokumentem, który stanowi podstawę koordynacji polityki przestrzennej na terenie Miasta Łomża, jest *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łomża* (dalej jako SUIKZP lub Studium).¹⁴ Co istotne w kontekście planowania i prowadzenia procesu rewitalizacji, w SUIKZP sformułowano wizję rozwoju konkretnych części miasta. Ponadto, zgodnie z przepisem art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (dalej jako upizp)¹⁵, w *Studium* określono obszary, które wymagają przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji.

W granice obszaru rewitalizacji, wyznaczonego na potrzeby prac nad GPR, wchodzi tereny zabudowy śródmiejskiej, które obejmują swoim zasięgiem Stare Miasto, a także tereny o zbliżonych: strukturze przestrzennej, funkcji i problemach urbanistycznych, bezpośrednio sąsiadujące ze Starym Miastem. W SUIKZP oznaczono te strefy symbolami IA i IB. Fragmenty miasta objęte strefami IA i IB uznano też w SUIKZP za obszary zdegradowane, wymagające przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji (art. 10 ust. 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym). Z treści *Studium* wynika, że są to tereny o najwyższym w mieście potencjale kulturowym, społecznym i estetycznym, a także – że w toku ich zagospodarowywania konieczne jest uwzględnienie uwarunkowań wynikających z wartości historycznych. Pokrywa się to z celami i kierunkami GPR. W treści *Studium* podkreślono także, że środkami do aktywizacji terenów zabudowy śródmiejskiej jest, np., lokalizacja usług centrotwórczych oraz wzrost jakości i estetyki przestrzeni publicznej.

Jako kierunki zagospodarowania strefy IA, czyli rejonu Starego Miasta, wskazano w SUIKZP, m.in. usytuowanie pierzejowej zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i usługowej o charakterze śródmiejskim; zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych (np. pl. Niepodległości); a także rewaloryzację zabytkowego układu i struktury zabudowy oraz

¹⁴ Uchwała Nr 223/XXVIII/16 Rady Miejskiej Łomży z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łomża.

¹⁵ Tj. Dz. U. z 2023 poz. 977.

modernizację i poprawę estetyki ciągów jezdnych oraz pieszych. W treści SUIKZP wskazano również, że założenia programów rewitalizacji miasta powinny stanowić pierwszy z punktów odniesienia przy projektowaniu zmian zagospodarowania w rejonie Starego Miasta.

Za pożądane kierunki przekształceń strefy IB (rejon ul. Pięknej, Skłodowskiej – Curie, os. Boh. Monte Cassino, Marynarskiej, Rybaki) uznano np. zachowanie i uzupełnienie funkcji usług publicznych i doposażenie terenu w urządzenia infrastruktury społecznej, poprawę stanu przestrzeni publicznych, ciągów pieszych, placów oraz parków oraz eliminację ruchu tranzytowego.

W okresie realizacji *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023* prowadzono liczne działania zmierzające do realizacji powyższych założeń. GPR także należy uznać za istotny instrument realizacji polityki przestrzennej miasta na obszarze rewitalizacji.

Co istotne, że w czasie opracowania niniejszego dokumentu (2023/24), wprowadzana była poważna reforma systemu planowania przestrzennego w Polsce. Jej efekty, po wydaniu planowanych rozporządzeń oraz ukształtowaniu się nowego systemu, będą prawdopodobnie rzutować na zakres przyszłych aktualizacji GPR.

2.9. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Łomża na lata 2022-2025

Jedną z charakterystycznych cech obszaru rewitalizacji w Łomży jest występowanie na jego terenie wielu obiektów o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego, jak np. układu urbanistycznego obejmującego najstarszą część miasta, wraz ze znajdującymi się na jego terenie zabytkowymi budynkami. Założenia polityki Miasta Łomża w tym zakresie wyznacza *Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Miasta Łomża na lata 2022-2025*.¹⁶ Postanowienia GPR wpisują się w każdy z priorytetów *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami*, za które uznano: rewaloryzację dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego miasta; ochronę i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego; jak również badanie i dokumentację dziedzictwa kulturowego oraz promocję i edukację, służące budowaniu tożsamości miasta i mieszkańców. Realizacji tych postulatów będą służyły m.in. wynikające z GPR przedsięwzięcia ukierunkowane na integrację lokalnej społeczności wokół elementów

¹⁶ Uchwała Nr 494/LIII/22 Rady Miejskiej Łomży z dnia: 27 kwietnia 2022 r. w sprawie w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łomża na lata 2022-2025”.

tożsamości lokalnej, jak i remonty oraz renowacje zabytkowych budynków.

2.10. Program ochrony środowiska dla miasta Łomża na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030

Ochrona klimatu i jakości powietrza, zagrożenia hałasem, gospodarowanie wodami i zasoby przyrodnicze – to wybrane obszary interwencji Miasta Łomża w sferze ochrony środowiska i klimatu, wynikające z *Programu ochrony środowiska dla miasta Łomża na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030* (dalej jako POŚ).¹⁷ Do celów POŚ należą m.in.:

- spełnienie wymagań w zakresie jakości powietrza;
- wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych jako działanie adaptacyjne do zmian klimatu;
- ograniczanie ryzyka powodziowego i przeciwdziałanie suszy i deficytowi wody, jako adaptacja do zmieniających się warunków klimatycznych.

Zawarte w GPR przedsięwzięcia rewitalizacyjne związane z uspokajaniem ruchu i modernizacją infrastruktury drogowej, poprawą efektywności energetycznej budynków mieszkalnych, usługowych oraz budynków użyteczności publicznej, czy też inwestowaniem w błękitno-zieloną infrastrukturę oraz rozwiązania oparte o naturę, (*ang. nature-based solutions*), bezpośrednio przyczynią się do osiągnięcia celów POŚ, wpisujących się we wskazane powyżej obszary interwencji.

2.11. Miejski Plan Adaptacji do Zmian Klimatu dla Miasta Łomża do 2030 roku

*Miejski Plan Adaptacji do Zmian Klimatu dla Miasta Łomża do 2030 roku*¹⁸ (dalej jako MPA) jest dokumentem opracowanym w oparciu o wytyczne Ministerstwa Środowiska, którego celem jest zaplanowanie kompleksowych działań, mających przygotować miasto na zagrożenia wynikające ze zmian klimatu. Jako rezultaty realizacji zadań adaptacyjnych w treści MPA przewidziano m.in. wzrost liczby obiektów zielono-niebieskiej infrastruktury, obiektów służących zwiększeniu retencji oraz liczby wymienionych źródeł ciepła, jak i zwiększenie

¹⁷ Uchwała Nr 401/XLI/21 Rady Miejskiej Łomży z dnia 7 lipca 2021 roku w sprawie przyjęcia „Programu Ochrony Środowiska dla Miasta Łomży na lata 2021-2026 z perspektywą do 2030 roku” wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko.

¹⁸ Uchwała Nr 568/LXIV/22 Rady Miejskiej Łomży z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie przyjęcia Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu dla miasta Łomża do 2030 roku.

długości ścieżek rowerowych. Rezultaty te mają przybliżyć miasto do osiągnięcia celów MPA w zakresie podniesienia jego odporności na skutki zjawisk takich jak susze i fale upałów oraz intensywne opady deszczu i powodzi miejskich.

Cele, kierunki, a także założenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych są w pełni spójne z założeniami MPA. Ustalenia GPR wspierają ponadto mechanizmy koordynacji zadań pomiędzy instytucjami publicznymi, które realizują techniczne, organizacyjne i edukacyjne działania zaplanowane w MPA. Koncentracja procesu rewitalizacji na wybranym obszarze miasta pozwala też na szybsze osiąganie i analizę rezultatów działań wpisujących się w ustalenia MPA, niż w odniesieniu do interwencji, które dotyczą całego miasta. Pozwala to także na testowanie określonych rozwiązań proklimatycznych najpierw na obszarze rewitalizacji, a następnie ich sprawne skalowanie na całe miasto.

2.12. Plan gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Łomża do roku 2030

Kolejnym dokumentem, w którym odniesiono się do licznych uwarunkowań, wpływających na politykę miasta w zakresie ochrony środowiska i klimatu, jest *Plan gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Łomża do roku 2030* (dalej jako PGN).¹⁹ Cele i kierunki GPR wprost wpisują się we wszystkie cele strategiczne PGN, a jako przykładowe można wymienić ograniczenie zużycia energii w poszczególnych sektorach gospodarki oraz zwiększanie świadomości mieszkańców o ich roli w gospodarce energetycznej i ochronie środowiska. Co nie mniej ważne, podobnie jak w przypadku PGN, również w GPR dostrzeżono potrzebę łączenia działań w różnych sferach (np. mieszkalnictwa, transportu, edukacji, zaangażowania ze strony Urzędu Miejskiego w Łomży i podmiotów zewnętrznych) w celu wyjścia naprzeciwko wyzwaniom związanym z redukcją emisji CO₂, czy też zwiększenia efektywności zarządzania energią w mieście.

¹⁹ Uchwała Nr 478/LI/22 Rady Miejskiej Łomży z dnia 23 marca 2022 r. w sprawie przyjęcia i realizacji „Planu gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Łomża do roku 2030”.

2.13. Łomżyńska Strategia Elektromobilności na lata 2020-2035

Środowiskowy i innowacyjny zarazem wymiar przedsięwzięć uwzględnionych w GPR wpłynie korzystnie na osiągnięcie celów strategicznych *Łomżyńskiej Strategii Elektromobilności na lata 2020-2035* (dalej jako ŁSE).²⁰ Celami tymi są:

- zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza pochodzącego z transportu;
- optymalizacja miejskiego systemu transportowego i poprawa jego jakości i efektywności;
- zwiększenie wykorzystania alternatywnych źródeł energii oraz paliw alternatywnych w transporcie.

Realizacja na terenie obszaru rewitalizacji licznych różnorodnych przedsięwzięć, skupionych na rozwiązywaniu problemów społecznych i równoczesnym eliminowaniu problemów środowiskowych (np. w zakresie poprawy stanu infrastruktury pieszo-rowerowej i poprawy dostępności transportu publicznego oraz dostępności oferty sportowo-kulturalnej), w istotny sposób wpłynie na osiągnięcie celów ŁSE i trwałą zmianę postaw społecznych. Cele i kierunki GPR, które nawiązują, m.in. do koncepcji zrównoważonej mobilności i miasta zwarteego, są w pełni zbieżne z ustaleniami nie tylko ŁSE, ale też *Programu ochrony środowiska, Miejskiego Planu Adaptacji do Zmian Klimatu* oraz *Planu gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Łomża*.

2.14. Wieloletni Program Gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łomża na lata 2017-2024

Polityka mieszkaniowa stanowi ważny instrument oddziaływania samorządu na trudną sytuację rodzin oraz grup mieszkańców ze szczególnymi potrzebami. Osiągnięcie jej celów przyczynia się także do rozwiązywania innych problemów społecznych w ramach procesu rewitalizacji. Z treści *Wieloletniego Programu Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Łomża na lata 2017-2024*²¹ wynika, że znaczna część zasobu mieszkaniowego (ponad 60% mieszkań komunalnych) miasta znajduje się na obszarze rewitalizacji. Pomimo zrealizowanych w okresie obowiązywania *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023* remontów i modernizacji, na terenie obszaru rewitalizacji nadal istnieją

²⁰ Uchwała Nr 289/XXVIII/20 Rady Miejskiej Łomży z dnia 26 sierpnia 2020 r. w sprawie przyjęcia „Łomżyńskiej Strategii Elektromobilności” na lata 2020-2035.

²¹ Uchwała nr 386/XLIV/17 Rady Miejskiej Łomży z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie Wieloletniego Programu Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Łomża na lata 2017 – 2024 (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2017 r. poz. 3299).

znaczne potrzeby w zakresie poprawy stanu technicznego budynków i lokali. Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie środkiem do osiągnięcia powyższego celu.

Kierunki działań i przedsięwzięcia rewitalizacyjne związane z polityką mieszkaniową Miasta Łomża stanowią również odpowiedź na zidentyfikowany w *Wieloletnim Programie Gospodarowania mieszkaniowym zasobem* narastający problem tzw. głodu mieszkaniowego. Ze względu na jego znaczenie dla społeczności lokalnej, wątek ten należy uwzględnić również w kolejnym wieloletnim programie gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łomża.

2.15. Strategia Mieszkalnictwa Miasta Łomża do roku 2030

Dla poprawy jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji istotne znaczenie mają działania dotyczące komunalnego zasobu mieszkaniowego. W przypadku Łomży działania związane z mieszkalnictwem mają tym większe znaczenie, że na obszarze rewitalizacji znajduje się znaczna część tego zasobu. Realizacja GPR przyczyni się zatem do osiągnięcia celów *Strategii Mieszkalnictwa Miasta Łomża do roku 2030*²². Cele te zostały zdefiniowane następująco: „miasto z rozwiniętym i odpowiadającym potrzebom mieszkańców zasobem mieszkaniowym”, „miasto z zasobem mieszkaniowym wysokiej jakości” oraz „miasto gospodarujące zasobem mieszkaniowym w sposób zrównoważony i wydajny”.

²² Uchwała nr 605/LXIX/23 Rady Miejskiej Łomży z dnia 29 marca 2023 r. w sprawie „Strategii Mieszkalnictwa Miasta Łomża do roku 2030”.

3. SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI

3.1. Ogólna charakterystyka obszaru rewitalizacji

Granice obszaru rewitalizacji zostały wytyczone uchwałą Nr 633/LXXIV/23 Rady Miejskiej Łomży z dnia 12 lipca 2023 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża. Obszar ten zajmuje około 7% powierzchni całkowitej i jest zamieszkały przez około 18% wszystkich mieszkańców Miasta Łomża.

Tabela 1. Powierzchnia i liczba ludności obszaru rewitalizacji na tle Miasta Łomża (2022)

	Obszar rewitalizacji	Miasto Łomża	Udział na tle miasta
Liczba mieszkańców	10 455	56 758	18%
Powierzchnia [km²]	2,40	32,69	7%

Źródło: Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża

Obszar rewitalizacji obejmuje teren łomżyńskiego Starego Miasta oraz rejony położone w jego najbliższym sąsiedztwie. Centralnym punktem obszaru jest Stary Rynek, którego modernizacja była jednym z najważniejszych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w latach 2017-2023. Na Rynku jest też położona Hala Kultury, czyli zmodernizowany i otwarty na nowo w 2021 r. budynek dawnej hali targowej, któremu nadano nową funkcję i który stanowi przestrzeń wydarzeń kulturalno-edukacyjnych, skierowanych do różnych grup mieszkanki i mieszkańców Łomży. Na obszarze rewitalizacji znajdują się też siedziby instytucji, ważnych nie tylko dla społeczności miasta i obszaru rewitalizacji, ale także pełniących funkcje ponadlokalne. Można do nich zaliczyć, m.in., Urząd Miejski, Filharmonię Kameralną im. Witolda Lutosławskiego, Teatr Lalki i Aktora oraz Muzeum Północno-Mazowieckie.

W najbliższym sąsiedztwie Starego Rynku dominuje wielofunkcyjna zabudowa o charakterze śródmiejskim, która przechodzi w zabudowę jednorodziną (np. wzdłuż ulic Woziwodzkiej i Senatorskiej) lub wielorodzinną (np. wzdłuż ulic Wiejskiej, Pięknej i Bernatowicza). Na obszarze rewitalizacji znajdują się też liczne lokale usługowe (np. przy ul. Farnej, Dwornej oraz Alei Legionów), a także ogólnodostępne tereny zieleni oraz tereny rekreacyjne (m.in. Park im. Jakuba Wagi i bulwary nadnarwiańskie). Północno-wschodnia granica obszaru rewitalizacji pokrywa się z granicami miasta i biegnie wzdłuż rzeki Narew. Wschodnią i południową granicą obszaru jest ul. Sikorskiego, która na odcinku od ul. Szosa Zambrowska w kierunku zachodnim ma status drogi krajowej. Zachodnią granicę obszaru wyznaczają, m.in., ul. Kwiatowa,

Dmowskiego oraz Glogera, a od północy – tereny wzdłuż ul. Nadnarwiańskiej, Zamiejskiej oraz ul. Zjazd.

Rycina 1. Granice obszaru rewitalizacji w Mieście Łomża

Źródło: Projekty Miejskie

Na obszarze rewitalizacji występuje szczególna koncentracja negatywnych zjawisk w sferze społecznej. Oznacza to, że problemy w zakresie ubóstwa, bezrobocia, bezradności i zagrożenia wykluczeniem społecznym, czy też przestępczości, są dostrzegalne na obszarze rewitalizacji znacznie bardziej niż w pozostałych częściach miasta. Na terenie obszaru

rewitalizacji mieszka prawie 30% zarejestrowanych w mieście osób bezrobotnych, a także ponad 40% osób, które korzystają z pomocy społecznej z powodu ubóstwa. Co istotne, w różnych częściach obszaru rewitalizacji także występują różnice w zakresie natężenia problemów związanych np. z sytuacją demograficzną, a także położeniem osób ze szczególnymi potrzebami oraz sytuacją dzieci i młodzieży. Na obszarze rewitalizacji istnieje też pilna potrzeba realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w każdej z pozostałych sfer, na które wskazano w przepisach ustawy o rewitalizacji, tj. w sferze gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej. Niepokojąca sytuacja na terenie całego obszaru występuje zwłaszcza w sferze środowiskowej oraz technicznej, o czym świadczą, m.in. dane na temat liczby źródeł ciepła na paliwa stałe oraz stanu technicznego mieszkań komunalnych.

3.2. Diagnoza zjawisk społecznych

Negatywny kierunek zmian demograficznych na obszarze rewitalizacji

Z danych dotyczących zmian demograficznych na terenie Miasta Łomża wynika, że sytuacja na obszarze rewitalizacji jest wyraźnie gorsza niż średnia dla miasta. Potwierdza to m.in. trend związany ze zmianą liczby ludności na obszarze rewitalizacji. W latach 2016-2022 liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji zmniejszyła się o ok. 10%, podczas gdy liczba mieszkańców miasta spadła o 5% (Tabela 2). Najgorsza sytuacja w całym mieście występuje na fragmencie obszaru rewitalizacji ograniczonym ulicami Wojska Polskiego i Dmowskiego oraz Al. Legionów. W latach 2016-2022 liczba mieszkańców na tym obszarze zmniejszyła się bowiem o niemal 13% (z 2746 do 2393 mieszkańców).²³ Niekorzystnym zmianom w zakresie liczby ludności towarzyszą również negatywne trendy związane ze zmianą struktury demograficznej. Na obszarze rewitalizacji mieszka bowiem proporcjonalnie mniej osób w wieku przedprodukcyjnym i więcej osób w wieku poprodukcyjnym niż w odniesieniu do całego miasta.

²³ Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża.

Tabela 2. Zmiany liczby ludności w Mieście Łomża i na obszarze rewitalizacji

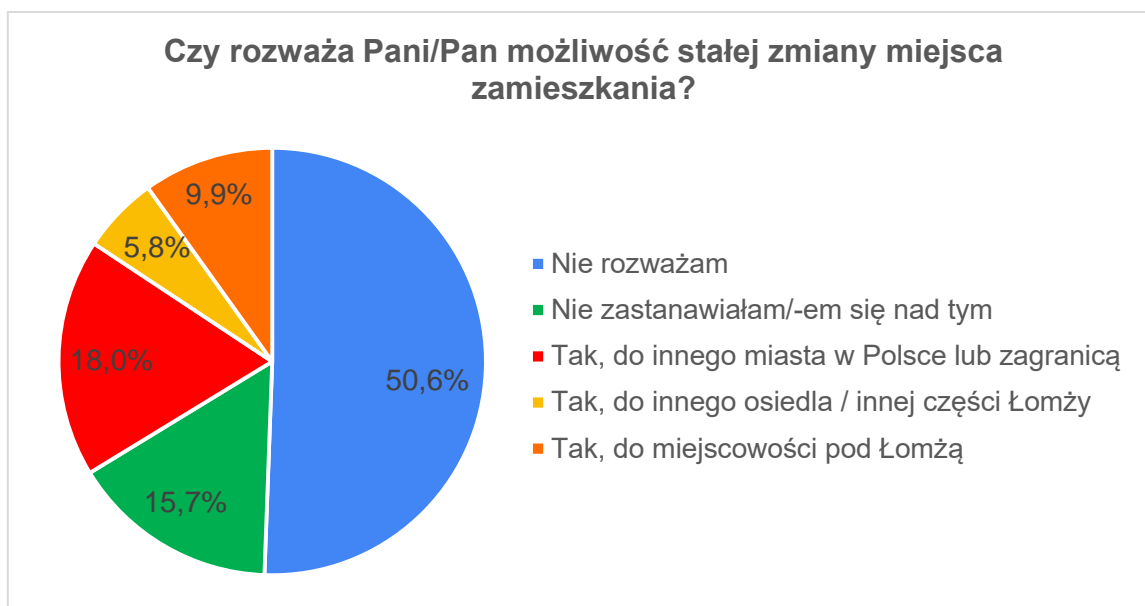
Rok	Liczba ludności	
	Miasto Łomża	Obszar rewitalizacji
2016	59546	11546
2022	56758	10455
Zmiana 2016-2022	-5%	-10%

Źródło: Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża

Negatywne trendy demograficzne prowadzą do daleko idących konsekwencji w każdej ze sfer funkcjonowania miasta. Rosnąca liczba osób starszych powoduje np. większe zapotrzebowanie na usługi związane z opieką nad tą grupą mieszkańców, większe obciążenie placówek ochrony zdrowia, konieczność organizowania oferty czasu wolnego dla seniorów, potrzebę zapewnienia opieki wytchnieniowej, czy też modernizacji obiektów pod kątem dostępności architektonicznej. Oznacza to również potrzebę zatroszczenia się o osoby samotne i pozbawione relacji społecznych. Wraz ze wzrostem zapotrzebowania na usługi publiczne skierowane do osób starszych i ich rodzin równocześnie rośnie też potencjał lokalnych liderów i organizacji, wspierających tę grupę mieszkańców. Należy to ocenić pozytywnie, ponieważ lokalni liderzy i organizacje stają się ważnymi partnerami samorządu lokalnego w procesie rewitalizacji.

Niekorzystna sytuacja demograficzna w mieście i na obszarze rewitalizacji jest związana także z istniejącymi i przewidywanymi zmianami w zakresie migracji. Badanie ankietowe przeprowadzone na grupie 172 mieszkańców pozwoliło stwierdzić, że ponad 1/4 respondentów zakłada możliwość wyjazdu z Łomży, przy czym 18% do innego miasta w kraju lub zagranicą, natomiast 10% do miejscowości pod Łomżą. Oznacza to, że około 1/5 mieszkańców rozważa opuszczenie regionu łomżyńskiego.

Rycina 2. Plany respondentów w zakresie możliwości zmiany miejsca zamieszkania.

Źródło: Ankieta na potrzeby prac nad GPR

W grupie osób skłonnych do emigracji aż 63% stanowią osoby najmłodsze (do 18 roku życia). Z kolei 49% spośród najmłodszych ankietowanych rozważa możliwość stałej przeprowadzki z Łomży, co negatywnie rzutuje na obraz perspektyw życia w mieście. W tym kontekście podnoszenie jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji poprzez rozwiązywanie problemów społecznych, poprawę stanu zagospodarowania przestrzeni publicznych, gospodarki, środowiska etc. należy uznać za środek prowadzący do poprawy atrakcyjności całego Miasta Łomża jako dobrego miejsca do życia, pracy i spędzania czasu wolnego, a w konsekwencji – do stopniowego odwracania negatywnych trendów demograficznych.

Koncentracja problemów w zakresie ubóstwa, bezrobocia i trudnej sytuacji osób ze szczególnymi potrzebami na obszarze rewitalizacji

Obszar rewitalizacji jest miejscem szczególnej w skali miasta koncentracji negatywnych zjawisk społecznych. Zgodnie z danymi Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (dalej jako MOPS), głównymi powodami przyznawania pomocy z MOPS w Mieście Łomża są, kolejno: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała choroba, a także niepełnosprawność. W odniesieniu do każdego z tych problemów można mówić o nasileniu sytuacji kryzysowej na obszarze rewitalizacji, co obrazują m.in. wskaźniki dotyczące przyczyn korzystania z pomocy społecznej, a także dane dotyczące bezrobocia.

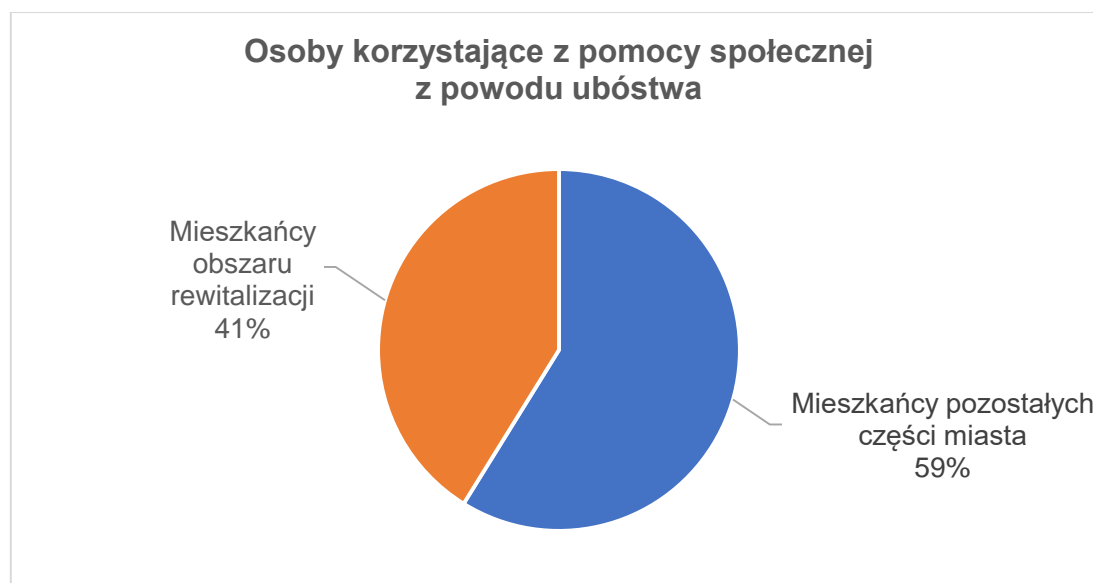
Tabela 3. Wartości wskaźników dotyczących sytuacji społecznej w Mieście Łomża i na obszarze rewitalizacji

Nazwa wskaźnika	Średnie wartości wskaźnika	
	Miasto Łomża	Obszar rewitalizacji
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa / 1000 mieszkańców	16	31
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych / 1000 mieszkańców	29	46
Liczba osób pobierających zasiłki przyznawane z powodu niepełnosprawności / 1000 mieszkańców	7	13

Źródło: Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża

O skali kryzysu na obszarze rewitalizacji w sferze społecznej świadczy m.in. fakt, że na tym terenie mieszka ponad 40% mieszkańców Łomży korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa (322 z 780 osób). Najgorsza sytuacja w mieście występuje na terenie obejmującym m.in. ul. Zjazd, Krzywe Koło, Dworną (od ul. Giełczyńskiej do ul. Gen. Władysława Sikorskiego), ul. Rybaki i Senatorską, a niewiele lepsza – na fragmencie obszaru rewitalizacji ograniczonym ulicami Wojska Polskiego i Dmowskiego oraz Al. Legionów. Na tym fragmencie obszaru rewitalizacji mieszka też największa liczba osób pobierających zasiłki przyznawane z powodu niepełnosprawności.

Rycina 3. Mieszkańcy Łomży korzystający z pomocy społecznej z powodu ubóstwa (2022)

Źródło: Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża

Zdecydowanie najgorsza sytuacja w Mieście Łomża w zakresie liczby osób bezrobotnych występuje natomiast w południowym fragmencie obszaru rewitalizacji, obejmującym m.in. ul. Sadową, Polową – od Al. Legionów do Pl. Niepodległości, Bohaterów Monte Cassino, czy też Mikołaja Kopernika. Na tym terenie mieszka też najwięcej – proporcjonalnie w odniesieniu do innych fragmentów obszaru rewitalizacji – osób długotrwale bezrobotnych. Na problemy mieszkańców obszaru rewitalizacji związane z ubóstwem, bezrobociem, czy też z niepełnosprawnością, często nakładają się również długotrwałe choroby, choroby psychiczne oraz uzależnienia. Często prowadzą one do wykluczenia społecznego, samotności oraz wycofania z życia społeczno-kulturalnego.

Na terenie obszaru rewitalizacji znajdują się siedziby instytucji, które w różnych formach organizacyjnych podejmują wspólne działania na rzecz poprawy sytuacji mieszkańców z różnych przyczyn potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu. Do instytucji tych należą, m.in. MOPS, Powiatowy Urząd Pracy, Biuro Zatrudnienia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Ośrodek dla Bezdomnych, Środowiskowy Dom Samopomocy, Dom Pomocy Społecznej, Stowarzyszenie „Czas Rozwoju” oraz inne organizacje społeczne współpracujące z samorządem lokalnym. Doświadczenia tych podmiotów oraz znajomość lokalnych uwarunkowań stanowią ważne zasoby przy planowaniu i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. W czasie realizacji LPR podejmowano bowiem różnorodne przedsięwzięcia na rzecz przeciwdziałania ubóstwu oraz innym powiązanym problemom społecznym, m.in. poprzez programy aktywizacji społeczno-zawodowej, programy profilaktyczne, czy też pracę w terenie pracowników socjalnych.

Rozwiązywanie skomplikowanych problemów społecznych jest jednak procesem rozłożonym na lata. W związku z tym istnieje potrzeba kontynuacji programów realizowanych przez instytucje wykonujące zadania w zakresie pomocy społecznej, a także poszukiwania nowych rozwiązań problemów silnie zakorzenionych na obszarze rewitalizacji. Do potrzeb tych należą: testowanie rozwiązań opartych o indywidualne programy pomocy osobom znajdującym się w potrzebie; modernizacja oraz tworzenie nowej dostępnej infrastruktury oraz jej otoczenia; wykorzystywanie potencjału współpracy międzyinstytucjonalnej; wspieranie rozwoju kadr i tworzenia warunków dla rozwoju kompetencji pracowników instytucji publicznych oraz organizacji społecznych itd.

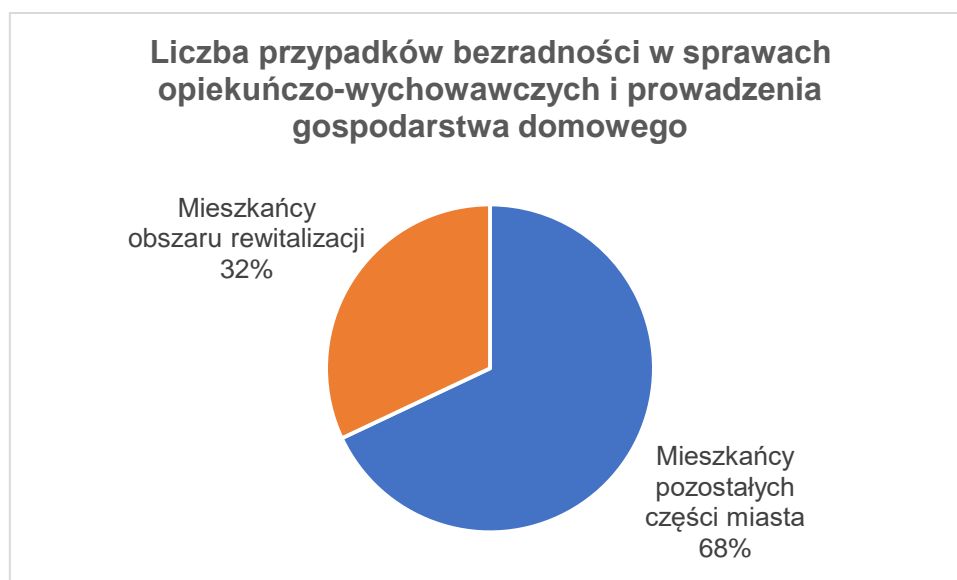
Oferta dla dzieci i młodzieży, całych rodzin, seniorów i osób ze szczególnymi potrzebami

Poważnym wyzwaniem przy wyznaczaniu celów i kierunków procesu rewitalizacji jest uwzględnienie potrzeb zarówno najstarszych, jak i najmłodszych mieszkańców obszaru

rewitalizacji, przy jednoczesnym dostrzeżeniu potrzeb pozostałych grup mieszkańców, tzn. rodzin z dziećmi, młodych pracujących itd. Jest to zadanie wymagające m.in. ze względu na ograniczone zasoby finansowe samorządu lokalnego oraz ograniczone zasoby kadrowe miejskich instytucji.

Jak wynika z danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, w 2022 roku niemal jedna trzecia wszystkich zgłoszonych przypadków bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego miała miejsce na obszarze rewitalizacji (57 ze 178 zgłoszonych przypadków). Szczególnie trudna sytuacja występuje m.in. przy ul. Zjazd, Krzywe Koło, Dwornej (od ul. Giełczyńskiej do ul. Gen Władysława Sikorskiego), Rybaki i Senatorskiej.

Rycina 4. Zgłoszone w 2022 r. przypadki bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego

Źródło: Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża

Ponadto, w przedszkolach i szkołach co roku notowane są wzrosty liczby dzieci z orzeczeniami, dotyczącymi występowania chorób takich jak afazja, mutyzm, czy też zaburzenia ze spektrum autyzmu. Coraz więcej dzieci oraz całych rodzin potrzebuje również wsparcia psychologów oraz treningów umiejętności społecznych. Odrębną potrzebą jest uświadamianie rodziców dzieci i młodzieży w wieku przedszkolnym i szkolnym na temat skutków wykorzystywania określonych środków wychowawczych, m.in. poprzez organizację warsztatów umiejętności wychowawczych. Realizacja tych potrzeb jest szczególnie utrudniona w rodzinach w trudnej sytuacji majątkowej, narażonych na wykluczenie lub takich,

w której członkowie doświadczają przemocy domowej. Wspieranie rodzin mierzących się z opisanymi powyżej problemami i zamieszkujących obszar rewitalizacji jest trudniejsze niż w innych częściach miasta z tego względu, że na obszarze rewitalizacji nakładają się one na inne problemy i dysfunkcje społeczne.

Problemem takim jest np. niedostateczna oferta w zakresie wspierania członków rodzin lub opiekunów sprawujących opiekę nad osobami starszymi oraz osobami z niepełnosprawnościami. Wsparcie dla tych osób często jest zadaniem angażującym całe rodziny, na które członkowie rodzin osób z niepełnosprawnościami przeznaczają znaczną część swoich zasobów czasowych i finansowych. Jeszcze innym deficytem jest niewystarczająca liczba ogólnodostępnych i otwartych miejsc w różnych częściach obszaru rewitalizacji, udostępnianych w różnych porach dnia i pozwalających na spotkania i integrację formalnych i nieformalnych grup mieszkańców.

Powyższe problemy przekładają się m.in. na następujące potrzeby: funkcjonowania tzw. miejsc trzecich, czyli miejsc spotkań poza domem i pracą mieszkańców obszaru rewitalizacji; realizacji projektów międzypokoleniowych, służących budowaniu pomostów i dialogu pomiędzy młodzieżą i najstarszymi mieszkańcami; kontynuowania i poszerzania oferty opieki wytchnieniowej oraz asystentów rodzin, a także rozwoju systemu mieszkań chronionych i wspomaganych; jak również realizacji projektów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży oraz projektów aktywizujących i integrujących młodzież poprzez sport i kulturę.

Na terenie obszaru rewitalizacji działają instytucje zajmujące się pomocą mieszkańcom obszaru rewitalizacji, którzy znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji, a także instytucje edukacyjne. Te podmioty to m.in. MOPS, Środowiskowy Dom Samopomocy, Dom Pomocy Społecznej, Zespół Szkół Specjalnych, Centrum Pieczy Zastępczej, szkoły podstawowe i średnie, a także uczelnie wyższe. Istnieje potrzeba wykorzystywania doświadczeń pracowników tych instytucji do budowania partnerstw w zakresie zadań związanych z edukacją, zdrowiem, pomocą społeczną, kulturą i sportem itd. Potrzeba również stałej poprawy dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej obiektów i usług świadczonych zarówno przez instytucje publiczne i prywatne.

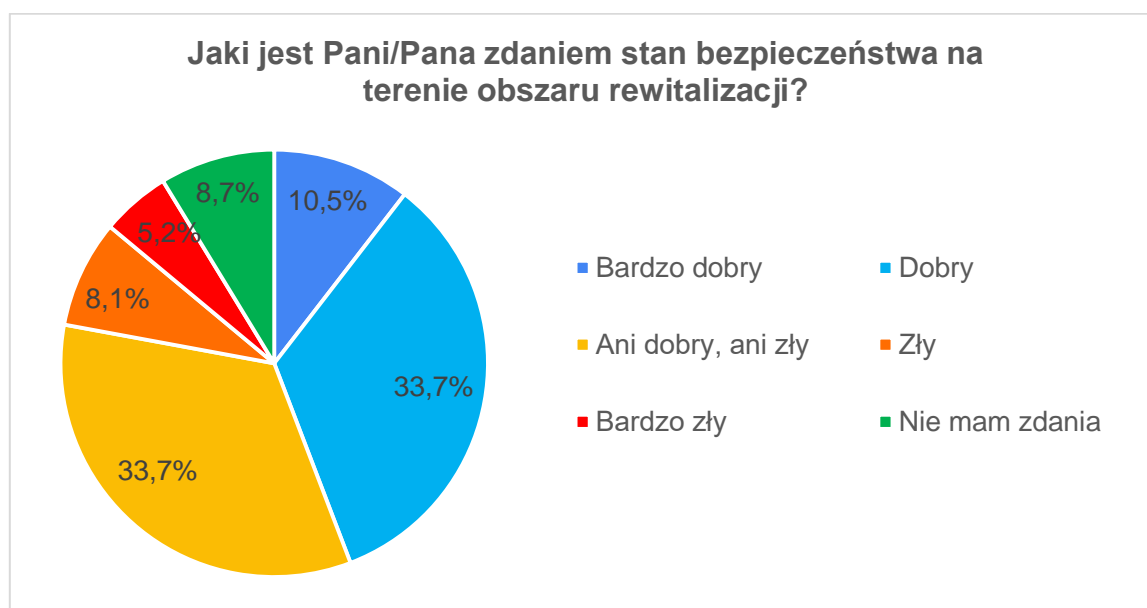
Za potencjał przy planowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych należy natomiast uznać zaangażowanie młodzieży w prace nad GPR oraz w działalność Młodzieżowej Rady Miasta. Młodzież ze szkół ponadpodstawowych bardzo aktywnie uczestniczyła w debacie oksfordzkiej na temat zalet i wad wynikających z mieszkania w Łomży oraz w warsztatach na temat problemów, potrzeb i potencjałów obszaru rewitalizacji. Odpowiedzi młodych

mieszkańców Łomży, ale także i sąsiednich miejscowości na temat ulubionych miejsc spędzania czasu wolnego oraz oferty kulturalnej i edukacyjnej w mieście stanowiły ważny punkt odniesienia przy formułowaniu celów i kierunków procesu rewitalizacji.

Stan bezpieczeństwa i sytuacja osób dotkniętych przemocą domową na obszarze rewitalizacji

Zarówno odpowiedzi ankietowanych, jak i informacje uzyskane podczas innych działań diagnostycznych, dowodzą, że istnieje znaczne pole do poprawy w zakresie stanu bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji. 1/3 ankietowanych mieszkańców ocenia stan bezpieczeństwa na terenie obszaru rewitalizacji jako dobry. Dokładnie taki sam odsetek (33,7%) określa go jako ani dobry, ani zły. Tylko 10,5% respondentów uznaje stan bezpieczeństwa za bardzo dobry. Złą lub bardzo złą opinię na ten temat ma łącznie 13,3% ankietowanych mieszkańców. Powyższe dane oznaczają, że stan bezpieczeństwa nie jest czynnikiem, który stanowi walor obszaru rewitalizacji.

Rycina 5. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące stanu bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji

Źródło: Ankieta na potrzeby prac nad GPR

Informacje pozyskane podczas prac nad pogłębioną diagnozą dowodzą, że na obszarze rewitalizacji znajduje się wiele miejsc, w których często dochodzi do naruszeń porządku i w których konieczne są interwencje Straży Miejskiej oraz Policji. Do tych miejsc należą m.in.: park i okolice garaży przy ul. Dmowskiego; os. Bohaterów Monte Cassino; kamienice w okolicach skrzyżowania ul. Polowej i Wojska Polskiego; plac zabaw i parkingi przy ul. Pięknej; boisko przy Zespole Szkół Technicznych i Ogólnokształcących Nr 4; czy też okolice

ulic Wąskiej i Kierzkowej. Do miejsc, w których – ze względu na ich charakter oraz rozległość – trudno jest o zapewnienie stałego bezpieczeństwa i nadzoru Policji i Straży Miejskiej, należą natomiast Park im. Jakuba Wagi oraz Park Ludowy. W wybranych miejscach, np. na skrzyżowaniu ul. Sikorskiego oraz Kierzkowej, często dochodzi z kolei do kolizji drogowych, co również negatywnie wpływa na bezpieczeństwo obszaru rewitalizacji.

Istnieje zatem potrzeba wdrożenia różnego rodzaju rozwiązań, które przyczynią się do poprawy stanu bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji. Do rozwiązań tych należą np. poprawa funkcjonowania systemu monitoringu na obszarze rewitalizacji, m.in. poprzez przegląd stanu technicznego zamontowanych kamer, instalację nowych efektywnych systemów, oraz współpracę pomiędzy Strażą Miejską, Policją, spółdzielniami mieszkaniowymi oraz Urzędem Miejskim w Łomży; zwiększenie zasobów kadrowych służb odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji; poprawę oświetlenia na obszarze rewitalizacji; działania profilaktyczne skierowane do młodzieży; poprawę stanu zagospodarowania przestrzeni i stwarzanie warunków do korzystania z przestrzeni publicznych przez możliwie szeroką grupę interesariuszy procesu rewitalizacji.

Niewątpliwym problemem w zakresie bezpieczeństwa i funkcjonowania rodzin na obszarze rewitalizacji jest zjawisko przemocy domowej. O skali tego problemu świadczy fakt, że niemal 30% wszystkich procedur niebieskich kart w 2022 roku dotyczyło rodzin zamieszkałych na obszarze rewitalizacji.

Tabela 4. Liczba procedur niebieskich kart wszczętych na obszarze rewitalizacji (2022)

Liczba procedur niebieskich kart (2022)	
Obszar rewitalizacji	Miasto Łomża
43	146

Źródło: Urząd Miejski w Łomży

Wobec skali problemu przemocy domowej konieczne jest kontynuowanie działań związanych z pomocą osobom poszkodowanym w sytuacjach kryzysowych, jak i realizacja programów mających na celu długofalowe wsparcie ofiar przemocy, uwzględniających sytuację konkretnych rodzin (wsparcie psychologiczne, materialne, prawne, opieka nad dziećmi i młodzieżą poprzez organizację zajęć sportowych, edukacyjnych, itd.).

Poziom uczestnictwa w życiu społecznym i kulturze

Ważnym potencjałem w kontekście planowania i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest zaangażowanie mieszkańców i mieszkanki obszaru rewitalizacji w życie społeczno-

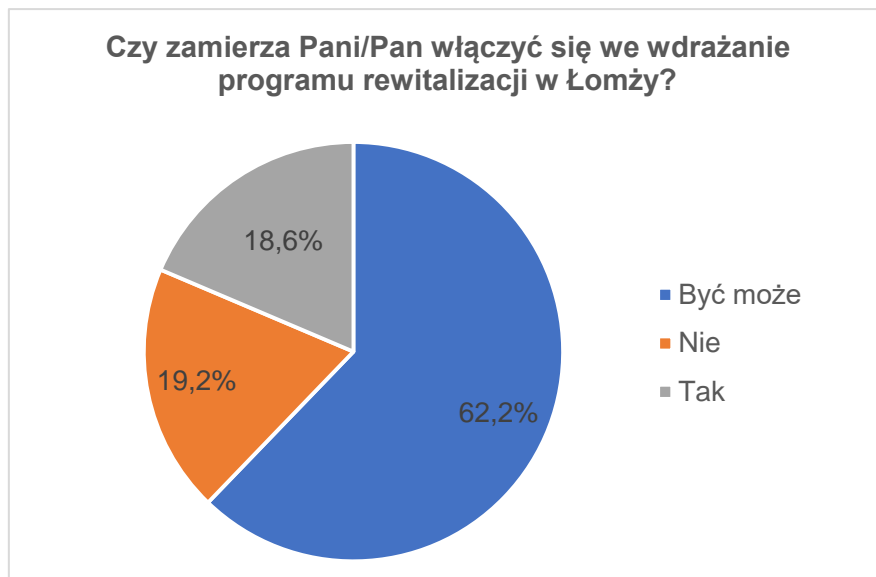
kulturalne, jak i deklaracje dotyczące chęci włączenia się we wdrażanie GPR. Jak wynika z ankiety, prawie 1/4 respondentów (40 osób) jest aktywna w organizacjach (stowarzyszeniach, klubach seniora itd.), których siedziba znajduje się na obszarze rewitalizacji, podczas gdy ponad 3/4 ankietowanych (132 osoby) nie podejmuje takiej aktywności. Zestawienie tych danych z informacjami na temat liczby mieszkańców gotowych podjąć aktywność w organizacjach społecznych w Łomży prowadzi do wniosku, że spora grupa osób obecnie niezaangażowanych w tego typu aktywność byłaby gotowa do jej podjęcia. Świadczą o tym odpowiedzi osób niezaangażowanych w działalność w organizacjach społecznych w Łomży, spośród których 31 osób odpowiedziało twierdząco, 67 osób stwierdziło, że być może byłyby one gotowe do podjęcia aktywności w organizacjach społecznych w Łomży. Zaledwie niecałe 20% ankietowanych niezaangażowanych aktualnie w działalność społeczną wyklucza jej podjęcie w przyszłości.

Co istotne, na obszarze rewitalizacji swoje działania prowadzą liczne organizacje społeczne. Wiele z nich realizuje zadania z zakresu integracji, opieki nad osobami ze szczególnymi potrzebami, kultury, sportu i rekreacji, czy też opieki społecznej. Liczne doświadczenia oraz kompetencje pracowników i wolontariuszy tych organizacji, jak również Wydziału Kultury, Sportu i Inicjatyw Społecznych (jednostki odpowiedzialnej za koordynację corocznych programów współpracy Miasta Łomża z organizacjami pozarządowymi) oraz innych jednostek miejskich, stanowią znaczący zasób w procesie rewitalizacji. Potrzebne jest kreatywne wykorzystywanie zgromadzonych doświadczeń na rzecz budowania kapitału społecznego i osiągania celów procesu rewitalizacji, np. poprzez przyznawanie w programie współpracy z organizacjami pozarządowymi dodatkowych punktów tym projektom, które będą się przyczyniały do poprawy sytuacji mieszkańców obszaru rewitalizacji. Za zasadne należy również uznać wspieranie formalnych i nieformalnych inicjatyw oraz partnerstw (w tym partnerstw międzysektorowych) budowanych w celu prowadzenia innowacyjnych działań i organizacji wydarzeń na obszarze rewitalizacji.

Za potencjał w odniesieniu do planowanych działań rewitalizacyjnych należy uznać również gotowość mieszkańców do włączenia się we wdrażanie GPR. Ponad 62% respondentów odpowiedziało bowiem, że „być może” włączy się we wdrażanie programu, a niemal 20%, że ma taki zamiar. Równocześnie jednak należy mieć na uwadze fakt, że wyzwaniem dla koordynatora GPR oraz osób zaangażowanych w realizację przedsięwzięć będzie stanowienie budowanie wśród mieszkańców poczucia współodpowiedzialności za kształt konkretnych działań. Potrzebne jest w związku z tym, z jednej strony, wykorzystanie doświadczeń Miasta Łomża z wdrażania budżetu obywatelskiego oraz współpracy z radami osiedli, jak i z organami

doradczyimi Prezydenta Miasta Łomży. Z drugiej natomiast, potrzebne jest tworzenie nowych kanałów komunikacji i forów dialogu pomiędzy przedstawicielami Miasta oraz mieszkańcami.

Rycina 6. Potencjał do zaangażowania mieszkańców obszaru rewitalizacji we wdrażanie GPR

Źródło: Ankieta na potrzeby prac nad GPR

Zasoby instytucji kultury i działalność łomżyńskich instytucji kulturalnych

Kolejnym potencjałem, który jest bardzo istotny przy planowaniu i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, jest obecność na obszarze rewitalizacji wielu aktywnych instytucji kultury. Ich pracownicy są zainteresowani prowadzeniem i wspieraniem różnorodnych działań na rzecz poprawy sytuacji na obszarze rewitalizacji, m.in. poprzez rozwijanie oferty edukacyjnej tych instytucji oraz inicjowanie innowacyjnych działań. Na obszarze rewitalizacji znajdują się m.in. siedziby Filharmonii Kameralnej im. Witolda Lutosławskiego, Teatru Lalki i Aktora (TLiA), Miejskiej Biblioteki Publicznej, Miejskiego Domu Kultury-Domu Środowisk Twórczych (MDK-DŚT) oraz Muzeum Północno-Mazowieckiego. Instytucje te dysponują bogatą ofertą warsztatów, wystaw, zajęć edukacyjnych i innych wydarzeń, z których korzysta wielu mieszkańców obszaru rewitalizacji, Miasta Łomża, a także przyjezdnych. Instytucje te od lat budują również partnerstwa między sobą, jednostkami miejskimi, szkołami oraz organizacjami społecznymi. Realizują one projekty wspierające integrację mieszkańców (np. projekt Filharmonii aktywizujący osoby z niepełnosprawnościami) czy też promujące rewitalizowane przestrzenie publiczne (np. projekt Café Kultura MDK-DŚT oraz wydarzenia artystyczne na obszarze rewitalizacji w ramach festiwalu „Walizka” organizowanego przez TLiA).

W centralnym punkcie Starego Rynku znajduje się natomiast oddana do użytku w 2021 roku Hala Kultury. Obiekt ten został wyróżniony m.in. Nagrodą Podlaska Marka w kategorii Inwestycja w roku 2021. Co ważne, w Hali Kultury odbywają się liczne wydarzenia z udziałem dzieci, młodzieży, seniorów, całych rodzin, organizacji społecznych, grup nieformalnych itd. Otwarty charakter tego obiektu odpowiada na społeczne zapotrzebowanie na atrakcyjną i wielofunkcyjną przestrzeń w centrum miasta. W związku z tym istnieje potrzeba rozwijania oferty czasu wolnego oraz oferty różnorodnych zajęć dla mieszkańców obszaru rewitalizacji i mieszkańców Łomży. W perspektywie kilku lat od przyjęcia GPR zasadne jest także wypracowanie modelu funkcjonowania Hali Kultury, który będzie odpowiadał na zmieniające się potrzeby interesariuszy procesu rewitalizacji, a także będzie optymalny dla organizacji różnorodnych wydarzeń oraz koordynacji oferty kulturalnej na obszarze rewitalizacji.

Fot. 4. Łomżyński Dzień Osób z Niepełnosprawnością (2021) w Hali Kultury

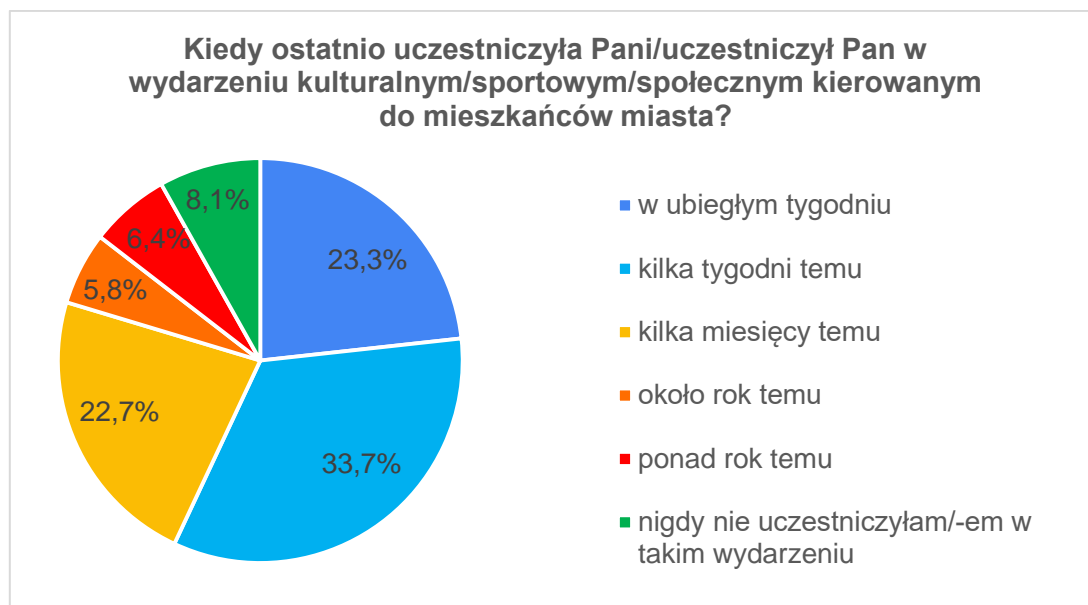

Źródło: Urząd Miejski w Łomży

Odpowiedzi ankietowanych potwierdzają, że dostęp do wydarzeń kulturalnych, sportowych i społecznych stanowi walor obszaru rewitalizacji. Największa grupa ankietowanych (około 1/3) brała bowiem udział w takich wydarzeniach w ostatnich tygodniach przed wypełnieniem ankiety, a ponadto niemal 1/4 osób w tygodniu poprzedzającym badanie, i podobnie – niemal 1/4 osób – w minionych miesiącach. Jedynie 8% osób biorących udział w ankiecie nigdy nie korzystało z takiej oferty. Pomimo znacznego odsetka ankietowanych, którzy regularnie biorą udział w różnego rodzaju wydarzeniach, istnieje potrzeba rozwoju włączającej oferty wydarzeń kulturalnych, sportowych i społecznych na obszarze rewitalizacji. Jest to możliwe m.in. poprzez udostępnianie darmowych biletów dla osób zagrożonych wykluczeniem i rodzin

znajdujących się w trudnej sytuacji; pomoc w transporcie na miejsce wydarzeń; czy też docieranie z ofertą do osób samotnych lub cierpiących na trudności z poruszaniem się i ich opiekunów.

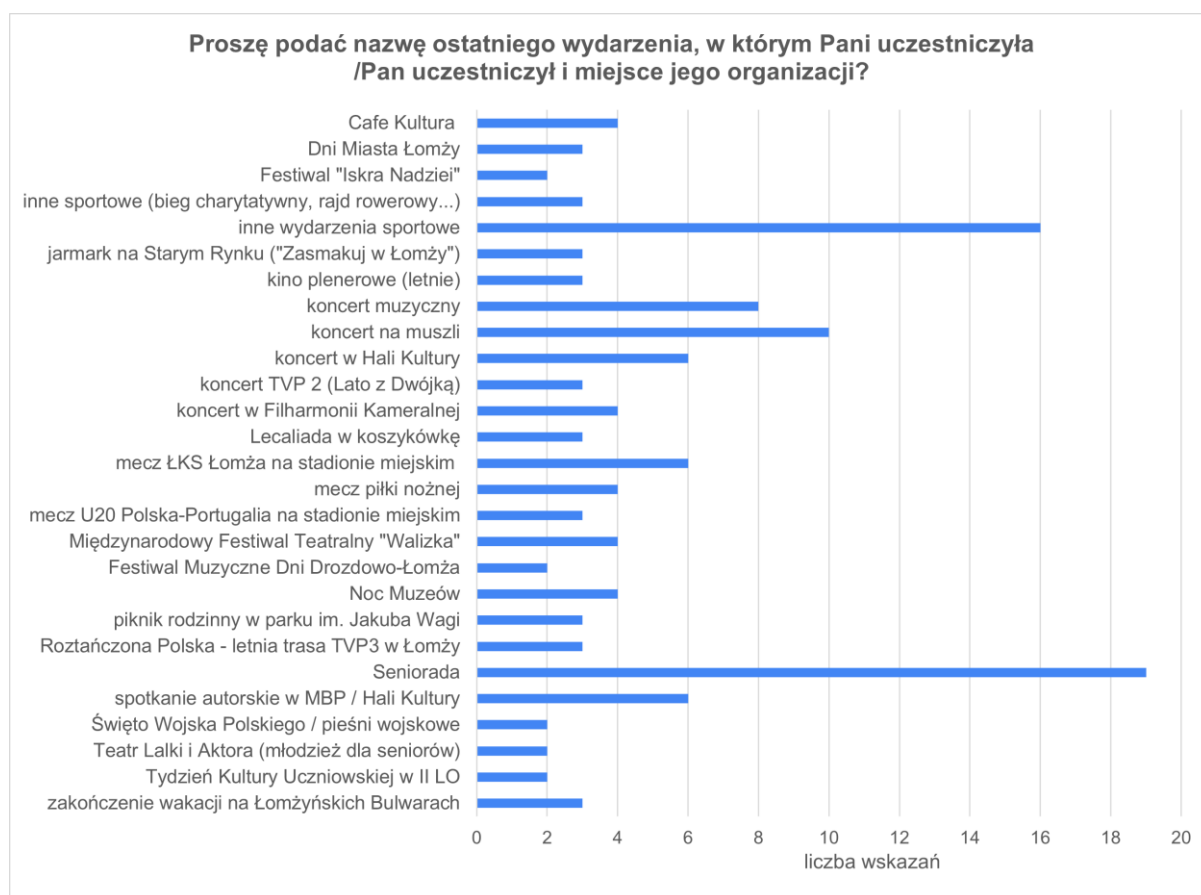
Rycina 7. Uczestnictwo ankietowanych w wydarzeniach kulturalnych, sportowych i społecznych

Źródło: Ankieta na potrzeby prac nad GPR

Na poniższym wykresie wskazano wydarzenia, w których najchętniej uczestniczyli ankietowani (oznaczono wydarzenia, które wskazało przynajmniej 2 respondentów). Znaczny odsetek wydarzeń stanowią koncerty, w tym muzyki popularnej, jazzowe czy filharmoniczne, mecze piłkarskie (w tym klubu ŁKS Łomża) i koszykówki, spektakle i festiwale teatralne, kino plenerowe, jarmarki, spotkania autorskie, wydarzenia z cyklu Noc Muzeów. Największym zainteresowaniem cieszyła się natomiast Seniorada, organizowana corocznie w Łomży.

Rycina 8. Najbardziej popularne wydarzenia w Łomży według odpowiedzi ankietowanych

Źródło: Ankieta na potrzeby prac nad GPR

Dla utrzymania i rozwoju bogatej oferty wydarzeń kulturalnych na obszarze rewitalizacji konieczna jest modernizacja oraz tworzenie nowej infrastruktury. Za priorytety w tym zakresie należy uznać np. kompleksowe zagospodarowanie muszli koncertowej przy ul. Zjazd, jak i powstanie Mediateki. Istnieje również potrzeba wykorzystania kreatywności i umiejętności pracowników łomżyńskich instytucji kultury do organizacji wydarzeń plenerowych.

Za zasadne należy uznać także podejmowanie innowacyjnych działań w partnerstwie międzysektorowym na rzecz przyciągania do Łomży artystów i wydarzeń artystycznych z kraju i zza granicy. Łomża ma w tym zakresie pozytywne doświadczenia, a działania w tym kierunku są potrzebne nie tylko w celu poprawy wizerunku obszaru rewitalizacji, ale przede wszystkim – w celu realizacji ambitnych projektów łączących różne grupy mieszkańców obszaru rewitalizacji i wprowadzania zmian przestrzennych na jego terenie.

Tabela 5. Podsumowanie diagnozy zjawisk społecznych oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały

Główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zjawisk społecznych na obszarze rewitalizacji		
Problemy	Potrzeby	Potencjały
<ul style="list-style-type: none"> • Spadek liczby ludności i stale zwiększająca się liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym • Koncentracja problemów związanych z ubóstwem i bezrobociem • Znaczna liczba osób ze szczególnymi potrzebami (osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze i in.) • Niewystarczająca dostępność infrastruktury i usług dla osób ze szczególnymi potrzebami • Niewystarczająca integracja mieszkańców • Znaczna liczba rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi • Wiele miejsc o niskim poziomie bezpieczeństwa • Niezadowalający stan infrastruktury niezbędnej do utrzymania i rozwijania oferty usług publicznych • Stan zasobów kadrowych w instytucjach publicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystywanie zgromadzonych doświadczeń na rzecz osiągnięcia celów procesu rewitalizacji • Wspieranie inicjatyw oraz partnerstw • Tworzenie i modernizacja infrastruktury • Wspieranie i motywowanie urzędników zaangażowanych w przedsięwzięcia rewitalizacyjne • Tworzenie oferty czasu wolnego i miejsc integracji różnych grup mieszkańców • Realizacja projektów międzypokoleniowych • Kontynuowanie i poszerzanie oferty opieki wytchnieniowej oraz asystentów rodzin • Rozwój systemu mieszkań chronionych i wspomaganych • Realizacja projektów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży oraz projektów wspierających rodziny • Stała poprawa dostępności obiektów i usług publicznych oraz prywatnych • Poprawa bezpieczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Liczne instytucje publiczne działające na terenie obszaru rewitalizacji, w tym w szczególności instytucje kultury • Hala Kultury i Stary Rynek – nowa i dostępna infrastruktura w centralnym miejscu obszaru rewitalizacji • Wielość wydarzeń kulturalnych, sportowych i społecznych dostępnych dla mieszkańców obszaru rewitalizacji • Doświadczenia z realizacji LPR • Potencjalne zaangażowanie partnerów spoza sektora publicznego (uczelnie wyższe, biznes i in.) we wdrażanie GPR • Liczne deklaracje mieszkańców dotyczące chęci włączenia się we wdrażanie GPR • Tereny zieleni i tereny rekreacyjne jako miejsca integracji mieszkańców
Kierunki działań, odpowiadające na główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zjawisk społecznych		
<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie rodzin, dzieci i młodzieży na obszarze rewitalizacji • Wielokierunkowe wsparcie seniorów na obszarze rewitalizacji • Przeciwdziałanie ubóstwu na obszarze rewitalizacji • Integracja społeczna • Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami • Innowacje społeczne na obszarze rewitalizacji • Mieszkalnictwo na obszarze rewitalizacji • Modernizacja i poprawa infrastruktury społecznej na obszarze rewitalizacji 		

- Kompleksowa poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji
- Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji
- Rozwijanie wiedzy na temat różnych aspektów rewitalizacji wśród urzędników, pracowników jednostek miejskich oraz członków Komitetu Rewitalizacji
- Edukacja interesariuszy dotycząca rewitalizacji oraz działania i rozwoju miasta

3.3. Zasoby dotyczące dziedzictwa kulturowego

Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe stanowi istotny zasób obszaru rewitalizacji. Z jednej strony, działania wpisujące się w proces rewitalizacji pozwalają na wdrażanie celów Miasta Łomża związanych z ochroną tego dziedzictwa. Z drugiej natomiast, potrzeby w zakresie ochrony dziedzictwa miasta wpływają na kierunki działań ujętych w GPR.

Jednym z najważniejszych elementów dziedzictwa jest zachowany układ urbanistyczny w granicach ulic: Sikorskiego, Polowej, 3 Maja, Wiejskiej, Zamiejskiej, a także rzeki Narew. Najcenniejsze fragmenty tego układu znajdują się pomiędzy ulicami Krzywe Koło, Giełczyńską, Polową i al. Legionów. Układ urbanistyczny Łomży pochodzi z XV wieku, a większość zachowanych zabytków na obszarze rewitalizacji – z drugiej połowy XIX lub przełomu XIX i XX wieku. Zdecydowana większość dawnej, zabytkowej zabudowy miasta została zniszczona podczas II wojny światowej. Do dziś jednak na obszarze rewitalizacji znajdują się zabytkowe obiekty, które stanowią jego ważny potencjał.

Centrum układu urbanistycznego stanowi Stary Rynek, z otaczającymi go pierzejami kamienic. Częścią wschodniej pierzei jest ratusz, a w sposób szczególny uwagę przechodniów przykuwają wybudowane w latach 50. XX w pseudobarokowe kamieniczki podcieniowe. Najlepiej zachowaną częścią układu urbanistycznego jest układ ulic Dwornej i Sienkiewicza. Historyzująca zabudowa ulicy Dwornej (neobarok, neoeklektyzm) daje mieszkańcom i innym użytkownikom przestrzeni wyobrażenie, jak wyglądała historyczna zabudowa centralnej części miasta.

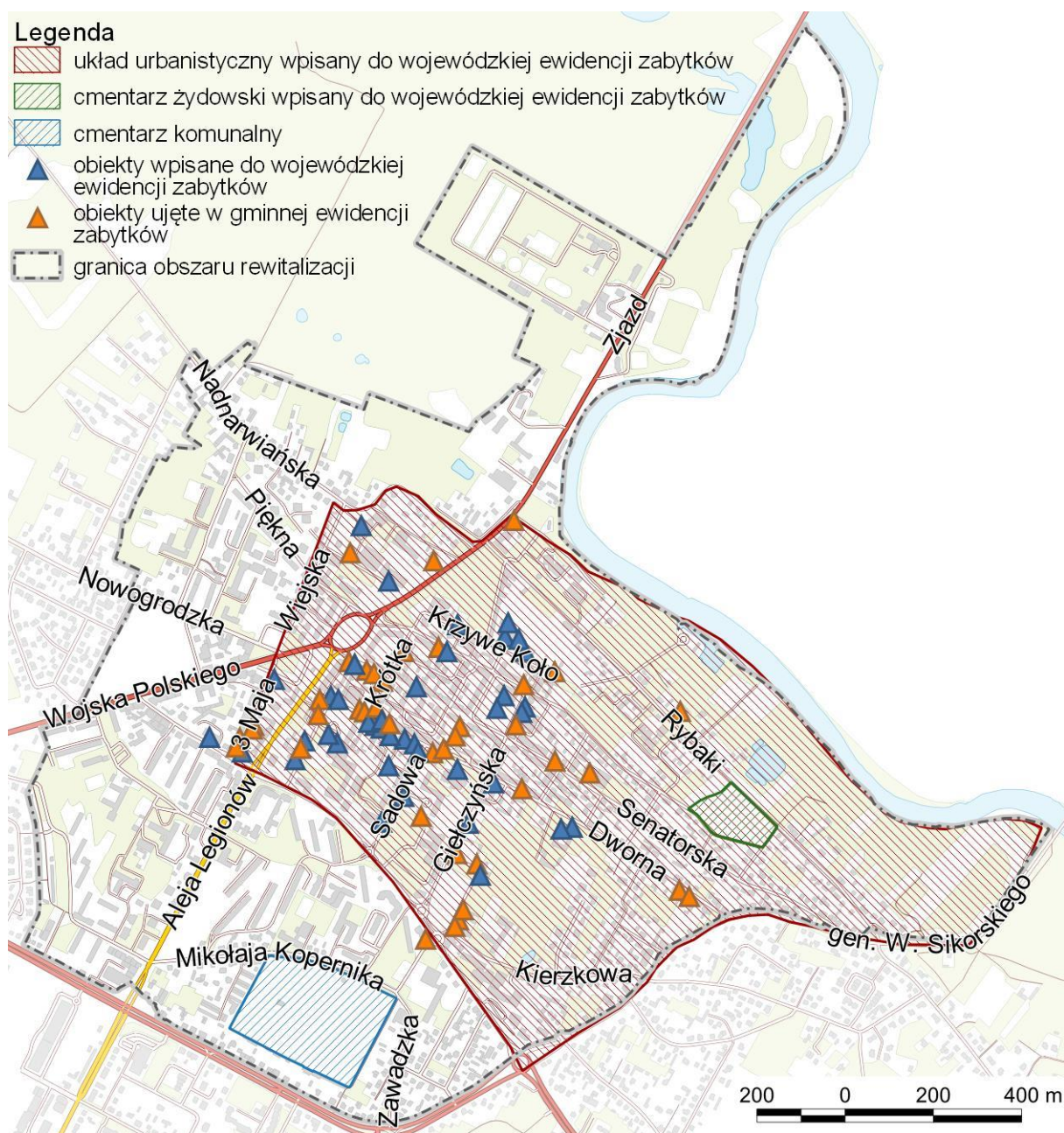
Fot. 5. Ul. Dworna – widok od ul. Sienkiewicza

Źródło: Projekty Miejskie

Opisany układ urbanistyczny jest jednym z 91 zabytków, znajdujących się na obszarze rewitalizacji, które umieszczono w wykazie zawartym w *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Łomża na lata 2022-2025*. Łącznie na terenie Miasta Łomża znajduje się 169 zabytków, co oznacza, że zdecydowana większość z nich jest położona na obszarze rewitalizacji. Zagęszczenie zabytkowych obiektów na obszarze rewitalizacji dobrze obrazuje poniższa rycina.

Rycina 9. Lokalizacja zabytkowych obiektów na obszarze rewitalizacji

Źródło: Projekty Miejskie

Z jednej strony lokalizacja wielu zabytkowych obiektów bardzo korzystnie wpływa na potencjał obszaru rewitalizacji. Z drugiej jednak – zachowanie dobrego stanu zabytków wymaga wysokich nakładów finansowych. Ponadto, obiekty wpisane do rejestru zabytków pełnią obecnie różne funkcje, co w znaczący sposób wpływa na ogólny stan ich zachowania. Znajdują się wśród nich zarówno obiekty użyteczności publicznej (zaledwie kilkanaście obiektów), jak również obiekty mieszkalne, stanowiące zasób prywatny (zdecydowana

większość zabytków). Sytuacja taka znacznie ogranicza możliwości oddziaływania samorządu lokalnego na stan zabytkowych obiektów.

Tam, gdzie to możliwe, przeprowadzono w ostatnich latach modernizację zabytkowych kamienic, m.in. przy ul. Polowej, Dwornej i Rządowej. Równocześnie jednak istnieje stała potrzeba aktywnego wspierania właścicieli zabytkowych obiektów w staraniach o pozyskiwanie funduszy na ich remonty i modernizacje.

Na terenie obszaru rewitalizacji znajdują się obiekty architektury sakralnej, m.in. Katedra św. Michała Archanioła, Klasztor Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów, Kościół Zakonny pw. Trójcy Przenajświętszej Sióstr Benedyktynek, Kościół Rektoralny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (dawniej cerkiew św. Trójcy).

Fot. 6. Katedra św. Michała Archanioła

Źródło: Projekty Miejskie

O niegdyś licznej obecności społeczności żydowskiej na terenie obecnego obszaru rewitalizacji świadczy natomiast m.in. stary cmentarz żydowski, położony pomiędzy ul. Rybaki oraz ul. Woziwodzką. Na terenie obszaru rewitalizacji znajdują się również obiekty będące znakiem obecności ewangelików w tkance społecznej miasta. Są to m.in. Domek Pastora (dawna plebania) czy też nagrobki na cmentarzu przy ul. Kopernika. W ramach procesu rewitalizacji istnieje w związku z tym potrzeba realizacji działań zmierzających do zachowania

oraz poprawy stanu obiektów architektury sakralnej oraz innych miejsc służących upamiętnianiu wielokulturowego dziedzictwa Łomży.

Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią istotny potencjał obszaru rewitalizacji w kontekście możliwości przyciągania ruchu turystycznego i tym samym wspierania przedsiębiorców prowadzących działalność na tym obszarze. Według danych Punktu Informacji Turystycznej (PIT) w Łomży, liczba turystów odwiedzających Łomżę i korzystających z usług na terenie obszaru rewitalizacji stale rośnie. W roku 2022 liczba ta wyniosła około 6000 odwiedzających, co stanowi kilkukrotny wzrost na przestrzeni lat 2020-2022. PIT pełni również ważną rolę edukacyjną dla lokalnej społeczności w zakresie szerzenia wiedzy na temat lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego. Istnieje zatem potrzeba dalszego rozwijania działalności PIT oraz prowadzenia różnorodnych działań sprzyjających przyciąganiu turystów oraz poprawiających obsługę ruchu turystycznego.

Znaną postacią związaną z Łomżą jest Hanka Bielicka. Ławeczka-pomnik znanej artystki znajduje się obecnie przy fontannie na Starym Rynku, a iluminacje z ukochanymi przez nią kapeluszami są wyświetlane po zmroku na budynku łomżyńskiego Ratusza. Na kamienicy przy ul. Rządowej 12 powstał również mural z wizerunkiem artystki. Upamiętnianie znanych i lubianych postaci związanych z Łomżą ma potencjał do bycia ważnym elementem procesu rewitalizacji oraz budowania dialogu międzypokoleniowego.

Tabela 6. Podsumowanie diagnozy zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały

Główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zasobów dziedzictwa kulturowego na obszarze rewitalizacji		
Problemy	Potrzeby	Potencjały
<ul style="list-style-type: none"> • Niewielka liczba zabytków w zasobach komunalnych • Zły stan zabytkowych obiektów, w tym przede wszystkim kamienic • Niewielka świadomość mieszkańców, w szczególności dzieci i młodzieży, na temat tożsamości miasta i regionu oraz historii Łomży 	<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie integracyjnego potencjału materialnego i niematerialnego dziedzictwa obszaru rewitalizacji • Poprawa stanu technicznego zabytkowych obiektów • Nawiązanie stałej współpracy z właścicielami zabytkowych kamienic • Prowadzenie działań edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego 	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba zabytkowych obiektów na obszarze rewitalizacji • Instytucje i liderzy lokalni dbający o dziedzictwo kulturowe • Świadomość problemów dotyczących dbałości o zabytki po stronie samorządu lokalnego • Rosnący ruch turystyczny

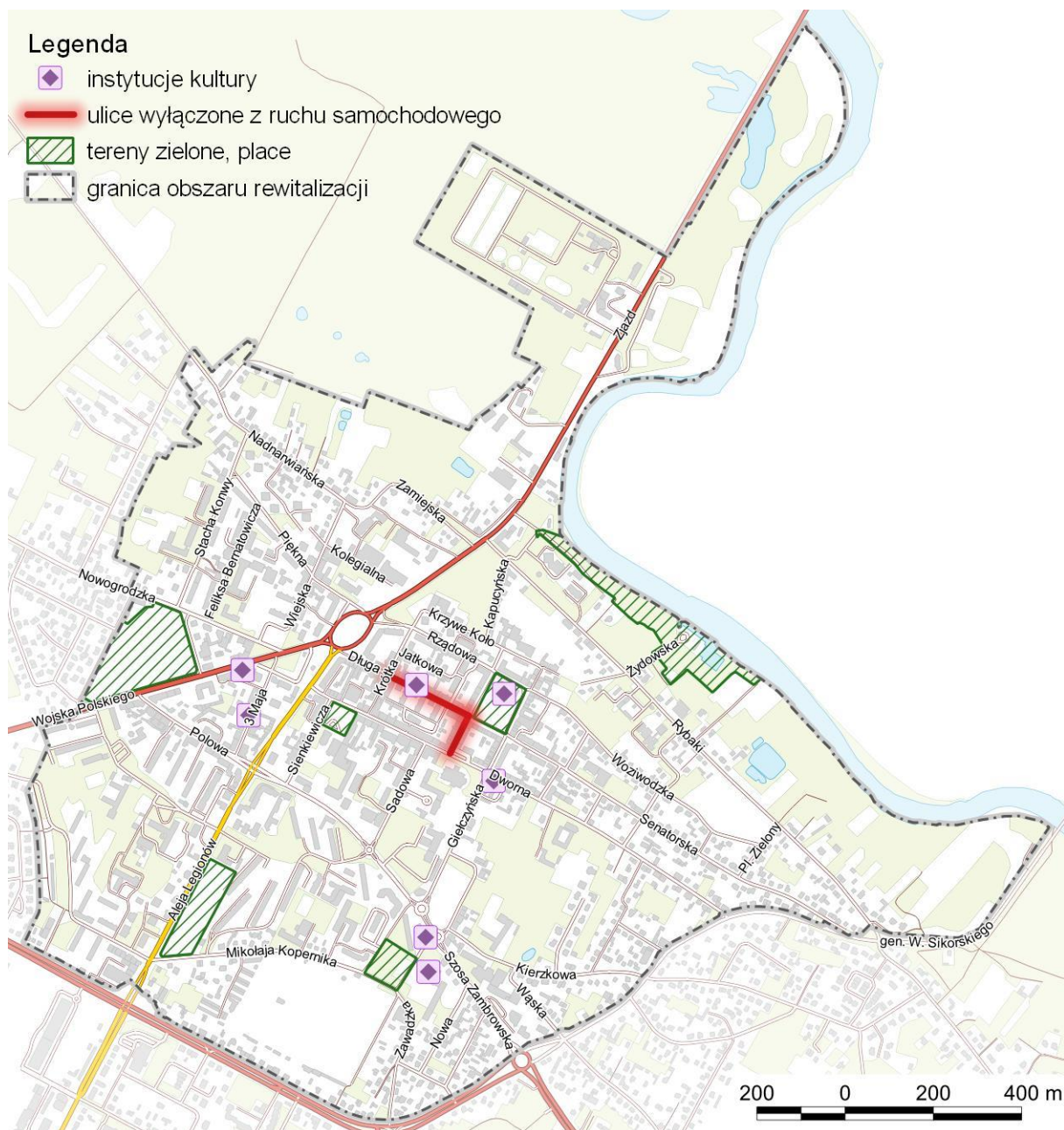
	<ul style="list-style-type: none"> • Upamiętnianie wielokulturowego dziedzictwa Łomży • Wydłużenie czasu, który turyści poświęcają na zwiedzanie Łomży 	
Kierunki działań, odpowiadające na główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zasobów dziedzictwa kulturowego		
<ul style="list-style-type: none"> • Dziedzictwo funkcją przyszłości • Rozwój infrastruktury kultury na obszarze rewitalizacji • Wydarzenia i przedsięwzięcia na obszarze rewitalizacji budujące tożsamość lokalną • Edukacja pozaszkolna dla tożsamości 		

3.4. Diagnoza zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych

Przestrzenie publiczne i tereny zielone jednym z głównych potencjałów obszaru rewitalizacji

Z odpowiedzi ankietowanych oraz innych uczestników konsultacji społecznych wynika, że ważnym zasobem obszaru rewitalizacji są liczne przestrzenie publiczne oraz miejsca spędzania czasu wolnego. Uczestnicy i uczestniczki badania ankietowego wśród ulubionych miejsc wskazywali m.in. Plac Jana Pawła II (często również „alejki papieskie”), bulwary nad Narwią, Stary Rynek, a także Park im. Jakuba Wagi. Lokalizację tych przestrzeni zaprezentowano na Rycinie 10. Należy podkreślić, że wiele z nich znajduje się w sąsiedztwie instytucji kultury, co stanowi kolejny potencjał do planowania i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Rycina 10. Lokalizacja głównych przestrzeni publicznych oraz instytucji kultury na obszarze rewitalizacji

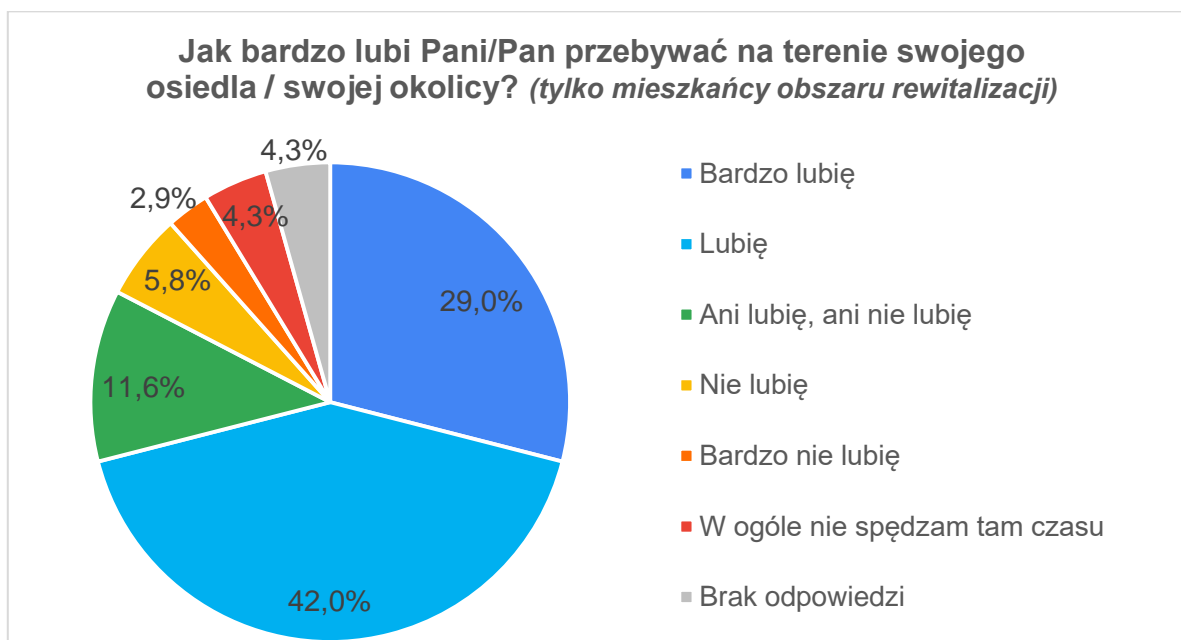
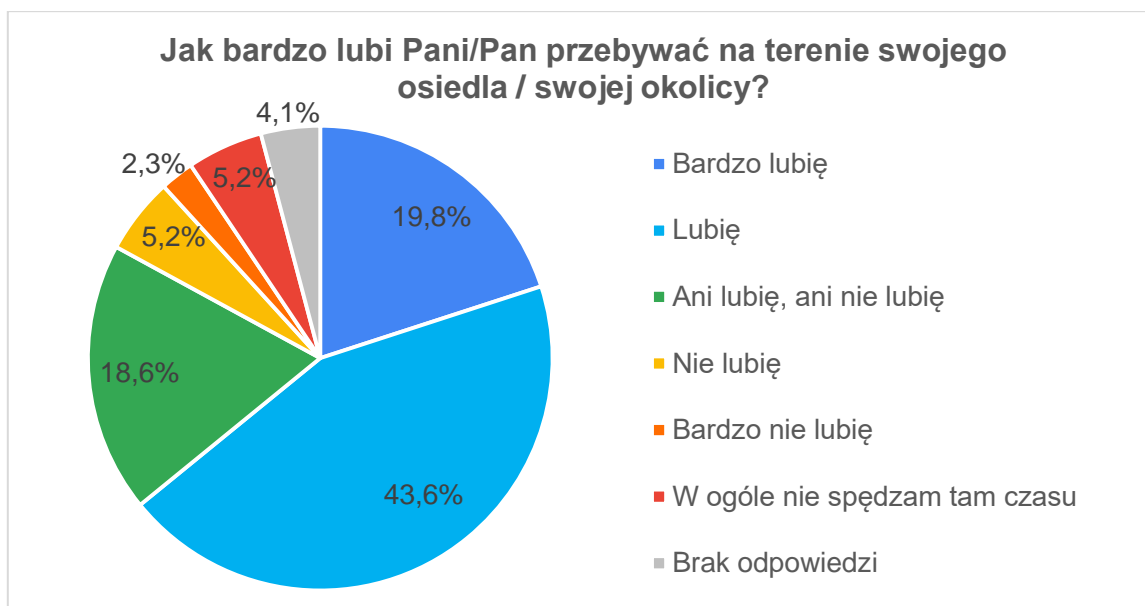

Źródło: Projekty Miejskie

W badaniu ankietowym jedno z zadanych pytań brzmiało: „Jak bardzo lubi Pani/Pan przebywać na terenie swojego osiedla / swojej okolicy?” (Rycina 11). Poniższe wykresy przedstawiają statystykę odpowiedzi na to pytanie w odniesieniu do wszystkich ankietowanych (172 osoby) oraz tylko tych, którzy mieszkają na obszarze rewitalizacji (69 osób). W obydwu przypadkach przeważająca grupa ankietowanych lubi bądź bardzo lubi przebywać na swoim osiedlu czy okolicy. Takich osób jest jednak proporcjonalnie więcej na obszarze rewitalizacji (prawie 3/4

odpowiedzi) niż w grupie wszystkich ankietowanych (niemal 2/3 odpowiedzi). Oznacza to, że na terenie obszaru rewitalizacji istnieje potencjał do wykorzystywania przestrzeni publicznych do działań angażujących i integrujących mieszkańców. Jednocześnie istnieje potrzeba stopniowego poprawiania stanu zagospodarowania i stanu technicznego terenów zieleni, skwerów, parków różnej wielkości oraz niewielkich przestrzeni, które pozytywnie wpływają na jakość życia mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Rycina 11. Ocena jakości miejsca zamieszkania według ankietowanych

Źródło: Ankieta na potrzeby prac nad GPR

Ankietowani (zarówno mieszkańcy obszaru rewitalizacji, jak i mieszkańcy pozostałych części miasta) co do zasady pozytywnie ocenili również dostęp do różnego rodzaju usług na obszarze rewitalizacji, co należy uznać za istotny potencjał w kontekście osiągnięcia celów procesu rewitalizacji. Odpowiedzi te dotyczyły zarówno usług publicznych, świadczonych głównie przez samorząd lokalny (np. w zakresie dostępu do edukacji, w tym szkół i przedszkoli), jak i dostępu do sklepów i punktów usługowych. Nieco gorzej oceniono natomiast dostęp do oferty gastronomicznej, oferty kulturalnej (np. kino, koncerty, wystawy), terenów zieleni (np. parki, skwery) oraz transportu publicznego. Ankietowani dostrzegli także problemy w dostępie do terenów rekreacyjnych, w tym terenów sportowych, a najgorzej oceniono dostępność oferty dedykowanej młodzieży oraz placówek służby zdrowia. Powyższe odpowiedzi należy interpretować nie tylko w kategoriach oceny dostępności przestrzennej lub czasowej, ale także jako ocenę jakości usług publicznych świadczonych przez samorząd lub usług komercyjnych. Oznacza to, że istnieje potrzeba m.in. stałego wspierania przedsiębiorczości na obszarze rewitalizacji, prowadzenia działań w zakresie profilaktyki zdrowotnej, a także poprawy dostępności stanu zagospodarowania wewnątrz i wokół budynków użyteczności publicznej (np. szkół, przedszkoli) oraz obiektów usługowych na obszarze rewitalizacji.

Na obszarze rewitalizacji znajduje się wiele podwórek, które wymagają modernizacji. Są to przestrzenie o różnej wielkości i stanie zagospodarowania położone w różnych częściach obszaru rewitalizacji, np. przy ul. 3 Maja, Dmowskiego, Polowej, Rybaki i Zatylniej. Podwórka pomiędzy budynkami w zabudowie wielorodzinnej lub szeregowej są każdego dnia użytkowane przez wielu mieszkańców obszaru rewitalizacji. Oznacza to, że sposób zagospodarowania podwórek bezpośrednio wpływa na jakość życia dzieci, młodzieży, osób pracujących i najstarszych mieszkańców obszaru rewitalizacji. Te niezagospodarowane lub zaniedbane przestrzenie stanowią także potencjał do podejmowania działań pozwalających na równoległe osiągnięcie celów procesu rewitalizacji, związanych z aktywizacją grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem, poprawą wizerunku obszaru rewitalizacji, a także zwiększaniem aktywności i integracji mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Stary Rynek z Halą Kultury, place, skwery, ulice – miejsca spotkań mieszkańców i tworzenia atrakcyjnych przestrzeni na obszarze rewitalizacji

Flagowym projektem zrealizowanym w ramach LPR był remont Starego Rynku wraz z modernizacją i nadaniem nowych funkcji dawnej hali targowej, a obecnie – Hali Kultury. Z rozmów z interesariuszami procesu rewitalizacji jednoznacznie wynika potrzeba stałego

podnoszenia funkcjonalności i zwiększania atrakcyjności zarówno samego Starego Rynku, jak i przestrzeni w jego sąsiedztwie.

Fot. 7. Siedziska z zielenią na tle kamienic podcieniowych na Starym Rynku

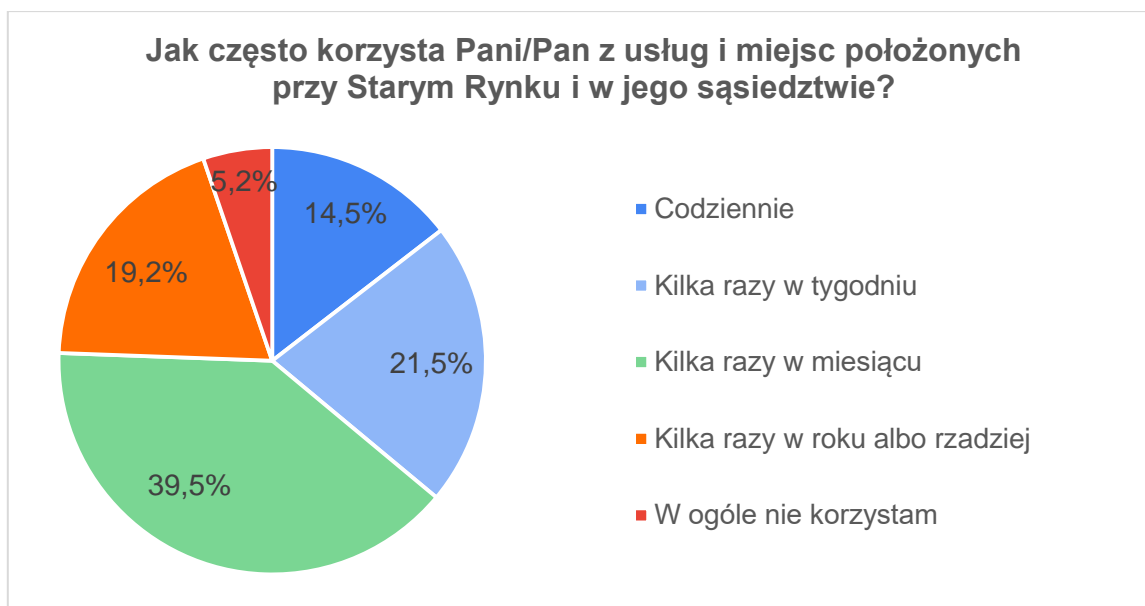

Źródło: Urząd Miejski w Łomży

Odpowiedzi ankietowanych dowodzą, że Stary Rynek i jego sąsiedztwo to okolica, z której często korzystają i w której załatwiają sprawy mieszkańcy Łomży oraz obszaru rewitalizacji. Potwierdza to poniższy wykres z rozkładem odpowiedzi ankietowych na pytanie „jak często korzysta Pani/Pan z usług i miejsc położonych przy Starym Rynku i w jego sąsiedztwie?”. Osoby często korzystające z usług i miejsc na tym obszarze (codziennie, kilka razy w tygodniu lub kilka razy w miesiącu) stanowią w sumie ponad 75% ankietowanych. Oznacza to m.in., że istnieje potrzeba dalszego rozwijania oferty wydarzeń społeczno-kulturalnych na Starym Rynku i w innych miejscach na obszarze rewitalizacji. Konieczne jest także wdrażanie idei zrównoważonej mobilności oraz miasta kompaktowego w celu zachęcania mieszkańców Łomży i przyjezdnych do spędzania czasu na terenie obszaru, a także w celu ułatwienia mieszkańcom i mieszkankom – w szczególności osobom ze szczególnymi potrzebami – korzystania z oferty usług i wydarzeń oraz załatwiania spraw na obszarze rewitalizacji.

Dobrym przykładem tworzenia przestrzeni przyjaznej różnym grupom użytkowników jest np. ul. Farna, sąsiadująca ze Starym Rynkiem. Jej kameralny charakter sprzyja korzystaniu z oferty gastronomicznej na świeżym powietrzu oraz organizacji dostępnych dla mieszkańców i przyjezdnych wydarzeń artystycznych.

Rycina 12. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie o korzystanie z usług i miejsc położonych na Starym Rynku i w jego sąsiedztwie

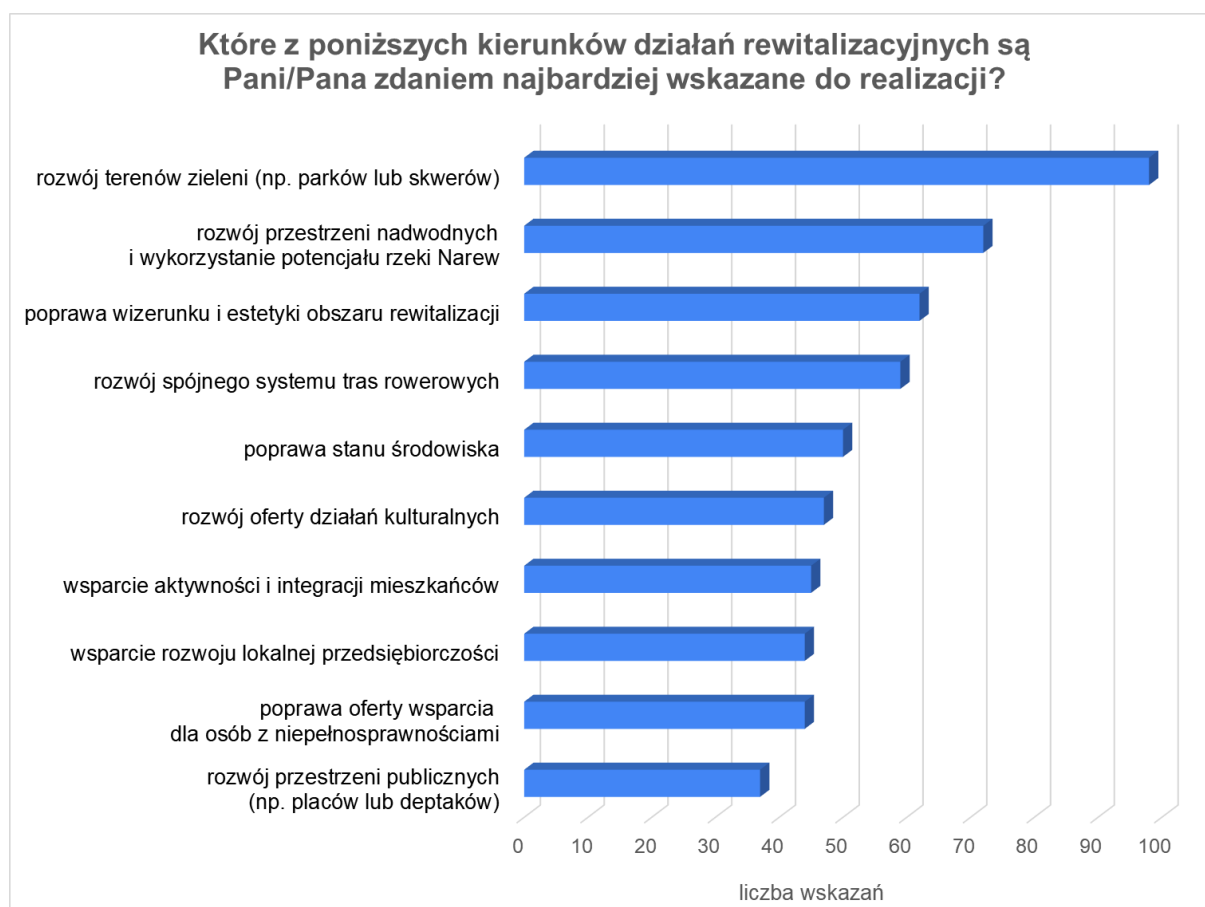
Źródło: Ankieta na potrzeby prac nad GPR

Zarówno w najbliższym sąsiedztwie Starego Rynku, w innych miejscach zabytkowego układu urbanistycznego w centralnej części Łomży, jak i poza nim znajdują się przestrzenie publiczne i obiekty, których modernizacja, uporządkowanie lub nadanie nowych funkcji mają szansę pozytywnie przełożyć się na wiele aspektów funkcjonowania mieszkańców i użytkowników obszaru rewitalizacji. Za tego typu przestrzenie i obiekty można uznać np. Wieżę Ciśnień, Pl. Niepodległości, ul. Sienkiewicza, czy też budynek przy ul. Zawadzkiej 4. Istnieje potrzeba podejmowania różnorodnych działań – od kompleksowych remontów po niewielkie ingerencje w przestrzeni (np. poprzez wystawianie ogródków piwnych, stopniowe zazielenianie i zacienianie przestrzeni oraz stosowanie rozwiązań przyjaznych klimatowi) – w celu równoczesnej poprawy atrakcyjności przestrzeni, ale też korzystnego oddziaływania na sytuację społeczno-gospodarczą na obszarze rewitalizacji. Planowane zmiany w przestrzeni obszaru rewitalizacji stwarzają też potencjał do angażowania różnych grup mieszkańców we współdecydowanie o sposobach urządzania skwerów, placów (lub ich fragmentów), czy też o lokalizacji obiektów małej architektury. Jako przykład można wskazać tworzenie stref wypoczynku dla młodzieży jako pretekst do angażowania tej grupy mieszkanki i mieszkańców miasta w przejmowanie odpowiedzialności za najbliższe otoczenie. Z kolei nadawanie nowych funkcji obiektom na obszarze rewitalizacji stwarza potencjał do kreowania nowych centrów rozwoju (również o zasięgu ponadlokalnym) i budowania współpracy w trójce samorząd lokalny - biznes - nauka.

Poprawa zagospodarowania terenów zieleni – ważny kierunek działań w opinii mieszkańców

Mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz uczestnicy innych wydarzeń konsultacyjnych jako priorytetowy kierunek bardzo często wskazywali poprawę stanu zagospodarowania terenów zieleni. Świadczą o tym m.in. odpowiedzi ankietowanych na pytanie o to, które z kierunków działań rewitalizacyjnych są ich zdaniem najbardziej wskazane do realizacji. Poniższy wykres przedstawia 10 najbardziej popularnych kierunków działań rewitalizacyjnych wśród mieszkańców, wybranych spośród 19 potencjalnych kierunków działań wymienionych w ankiecie (Rycina 13).

Rycina 13. Najbardziej wskazane kierunki działań rewitalizacyjnych według ankietowanych

Źródło: Ankieta na potrzeby prac nad GPR

Z zestawienia wynika, że mieszkańcy Łomży ogromną wagę przywiązują do realizacji działań związanych z zielenią i środowiskiem, tj. rozwojem parków i skwerów oraz do tego, aby przestrzenie nadwodne nad rzeką Narew zostały odpowiednio zagospodarowane. Ankietowanym zależy również na ogólnej dbałości o estetykę i wizerunek obszaru rewitalizacji oraz na szeroko pojętej poprawie stanu środowiska. Wysoko plasuje się również potrzeba rozwoju spójnego systemu tras rowerowych (jako elementu oferty rekreacyjnej czy też –

ogólnie – ułatwienie dojazdów w mieście). Mieszkańcom zależy również na rozwoju oferty kulturalnej. Pożądane jest także wsparcie aktywności i integracji mieszkańców, również poprzez rozwój przestrzeni publicznych, takich jak place czy deptaki. W pierwszej dziesiątce najbardziej oczekiwanych działań znalazło się jeszcze wsparcie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości oraz poprawa oferty dla osób z niepełnosprawnościami. Oznacza to, że mieszkańcy Łomży postrzegają rewitalizację przede wszystkim jako działania w zakresie porządkowania przestrzeni. Poza pierwszą dziesiątką wskazanych kierunków działań znalazło się bowiem tworzenie oferty wsparcia dla rodzin czy dla seniorów. Również na dalszych miejscach znalazły się niektóre działania z zakresu rozwoju infrastruktury, wsparcia organizacji pozarządowych, czy budowania lokalnej tożsamości.

Omówione odpowiedzi ankietowanych, jak i wskazania innych uczestników konsultacji społecznych dowodzą, że istnieje silna potrzeba poprawy stanu zagospodarowania najbardziej popularnych terenów zieleni na obszarze rewitalizacji. Poprawa stanu zagospodarowania tych przestrzeni – ze względu na ich położenie w sąsiedztwie budynków mieszkalnych, lokali usługowych oraz budynków użyteczności publicznej – daje potencjał do realizacji przedsięwzięć mających na celu integrację społeczną, np. kameralne wydarzenia sąsiedzkie i kulturalne, zajęcia rekreacyjne i sportowe, zajęcia edukacyjne dotyczące ochrony środowiska i klimatu. W procesie rewaloryzacji terenów zieleni na obszarze rewitalizacji istnieje potrzeba ochrony walorów przyrodniczych i bioróżnorodności, wykorzystywania naturalnych materiałów oraz wdrażania rozwiązań przyjaznych dla klimatu, jak również zapewnienia odpowiedniej ilości małej architektury (częściowo zadanej) oraz dostępności przestrzeni dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Istotnym problemem związanym z przebywaniem oraz przemieszczaniem się po terenie Parku im. Jakuba Wagi oraz Parku Ludowego, jak również innych terenów zieleni w mieście, jest niemal stała obecność ptaków, które powodują zanieczyszczenia i zniechęcają do korzystania z tych przestrzeni. W związku z tym w działaniach związanych z modernizacją terenów zieleni na obszarze rewitalizacji należy dążyć do rozwiązania tego problemu.

Dostęp do obiektów użyteczności publicznej

Jak wynika z wcześniejszych fragmentów diagnozy, na terenie obszaru rewitalizacji znajduje się wiele obiektów użyteczności publicznej, komunalnych budynków mieszkalnych oraz budynków prywatnych, które wymagają dostosowania do wymagań osób ze szczególnymi potrzebami. Do obiektów użyteczności publicznej, które wymagają usprawnień w tym zakresie, należą m.in. główna siedziba Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz Oddziału dla Dzieci MBP,

siedziba Miejskiego Domu Kultury – Domu Środowisk Twórczych oraz tereny zieleni (np. Park im. Jakuba Wagi i Park Ludowy). Istnieje zatem potrzeba stałego podnoszenia dostępności architektonicznej obiektów na obszarze rewitalizacji, połączonej z poprawą dostępności cyfrowej oraz informacyjno-komunikacyjnej, np. w obiekcie biurowym przy ul. Nowej 2.

O znaczeniu, jakie zagadnieniu dostępności przypisuje się w Urzędzie Miejskim w Łomży, świadczy m.in. fakt opracowania standardów w zakresie dostępności architektonicznej, które są wdrażane przy projektowaniu nowej i modernizacji istniejącej infrastruktury. Wypracowanie standardów należy uznać za potencjał przy projektowaniu i wdrażaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Wyzwaniem z kolei będzie zapewnienie odpowiedniej koordynacji pomiędzy różnymi jednostkami i partnerami Urzędu Miejskiego w Łomży w celu wdrażania standardów oraz zasad projektowania uniwersalnego.

Fot. 8. Zaniedbane i trudno dostępne wejście do Parku im. Jakuba Wagi od strony ul. Wojska Polskiego

Źródło: Projekty Miejskie

Fot. 9. Wejście do budynku dziecięcego oddziału Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. 3 Maja

Źródło: Projekty Miejskie

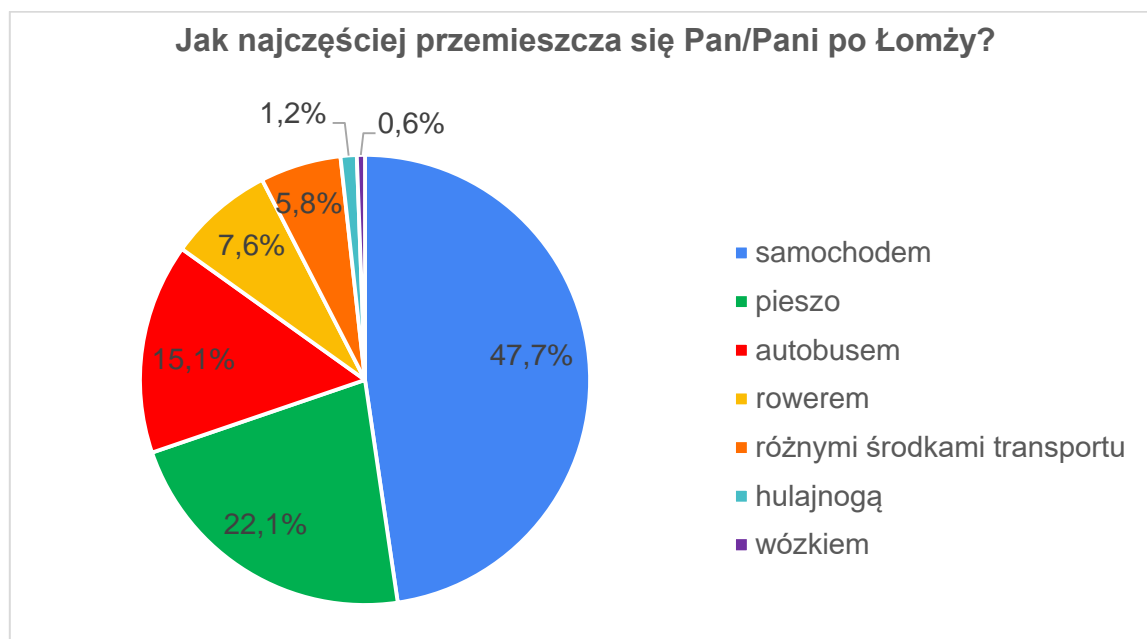
Transport i mobilność

Walorem obszaru rewitalizacji w Łomży jest jego kompaktowość. Ze Starego Rynku w każde miejsce obszaru rewitalizacji można przejść spacerem w niewiele ponad 20 minut, a dystans pomiędzy jego skrajnymi punktami w większości miejsc wynosi nie więcej niż 2 km. Niewielka powierzchnia obszaru sprzyja realizacji działań w zakresie zrównoważonej mobilności. Należy to uznać za istotny potencjał przy projektowaniu przedsięwzięć, które oddziałują jednocześnie na różne aspekty życia mieszkańców obszaru rewitalizacji, takie jak przemieszczanie się po mieście i korzystanie z przestrzeni publicznych, jakość powietrza i narażenie na hałas, zdrowie, korzystanie z oferty czasu wolnego etc.

Z odpowiedzi ankietowanych dotyczących sposobu poruszania się po Łomży można z kolei wyciągnąć ważne wnioski, mówiące o problemach i wyzwaniach związanych z transportem i mobilnością na obszarze rewitalizacji. Analiza odpowiedzi ankietowanych na pytanie, jak najczęściej przemieszczają się po Łomży, wskazuje na dominację transportu samochodowego (prawie 48% odpowiedzi). Z ankiety wynika, iż 97% respondentów to mieszkańcy Łomży, a zatem nie są to dalekie dojazdy. 22% osób przemieszcza się pieszo, a dopiero na trzecim miejscu (15%) znajdują się osoby korzystające z miejskiej sieci autobusowej. 7,6% mieszkańców wybiera rower, przy czym nie sprecyzowano, czy chodzi

o rower własny, czy rower publiczny. Korzystają z niego przede wszystkim osoby stosunkowo młode, podczas gdy z samochodu mieszkańcy w średnim wieku. Z autobusu korzysta szczególnie grupa najmłodszych i, częściowo, najstarszych mieszkańców.

Rycina 14. Sposoby przemieszczania się po Łomży według ankietowanych

Źródło: Ankieta na potrzeby prac nad GPR

Powyższe wyniki, jak i obserwacje ze spacerów badawczych i wizji lokalnych, wskazują na potrzebę realizacji kompleksowych i zintegrowanych przedsięwzięć, będących kontynuacją działań w zakresie modernizacji infrastruktury oraz wdrażania rozwiązań organizacyjnych, które w ostatnich latach miały miejsce na obszarze rewitalizacji. Przykładem takiego rozwiązania jest uruchomienie systemu roweru publicznego ŁOKER. Za zasadne należy uznać kontynuowanie działania tego systemu. Do tego jednak, żeby skutecznie zachęcić mieszkańców obszaru rewitalizacji do poruszania się po mieście jednośladami, potrzeba stworzenia spójnego systemu ścieżek rowerowych, montażu stojaków na rowery, montażu stacji napraw rowerów etc.

Fot. 10. Rowery publiczne „Łoker” na tle otwartej siłowni na bulwarach nadnarwiańskich

Źródło: Projekty Miejskie

Wobec istniejącego potencjału do zwiększenia wykorzystania istniejącej w mieście oferty transportu publicznego i miejskich autobusów, za zasadne należy uznać zlokalizowanie na terenie obszaru rewitalizacji parkingu Park & Ride. Z kolei jedną z odpowiedzi na zgłaszany przez mieszkańców problem dostępności miejsc postojowych w obszarze rewitalizacji jest wprowadzenie strefy płatnego parkowania. Możliwość równoczesnej realizacji wielu przedsięwzięć mających na celu wdrażanie idei miasta kompaktowego (miasta 15-minutowego) oraz zrównoważonej mobilności miejskiej jest ważnym potencjałem obszaru rewitalizacji. Sprawne wdrożenie działań w tej sferze, w połączeniu z poprawą atrakcyjności przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji oraz różnorodnymi działaniami w zakresie integracji społecznej, daje szansę na znaczną poprawę jakości życia na obszarze rewitalizacji oraz poprawę atrakcyjności całego miasta jako przyjaznej przestrzeni do pracy, życia i spędzania czasu wolnego.

Tabela 7. Podsumowanie diagnozy zjawisk funkcjonalno-przestrzennych oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały

Główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych		
Problemy	Potrzeby	Potencjały
<ul style="list-style-type: none"> • Zły stan terenów zieleni, w tym Parku im. Jakuba Wagi oraz Parku Ludowego, a 	<ul style="list-style-type: none"> • Stopniowe poprawianie stanu zagospodarowania i stanu technicznego terenów zieleni, skwerów, parków itd. 	<ul style="list-style-type: none"> • Hala Kultury i Stary Rynek jako udane inwestycje i obiekty budujące pozytywny

<p>także innych przestrzeni publicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niezadawalający dostęp do ogólnodostępnej rekreacji, w tym terenów sportowych, a także do placówek służby zdrowia • Niewystarczająca dostępność infrastruktury i usług dla osób ze szczególnymi potrzebami • Często niezadawalająca estetyka, elewacji i witryn sklepowych • Niezadawalający stan zagospodarowania podwojek na terenie obszaru rewitalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwijanie oferty wydarzeń społeczno-kulturalnych na Starym Rynku i w innych miejscach na obszarze rewitalizacji • Rozwijanie różnorodnej oferty Hali Kultury • Wykorzystywanie przestrzeni publicznych do działań angażujących i integrujących mieszkańców • Rozwijanie i tworzenie partnerstw na rzecz poprawy estetyki obszaru rewitalizacji • Stała poprawa dostępności i stanu zagospodarowania obiektów i usług • Prowadzenie działań w zakresie profilaktyki zdrowotnej • Wdrażanie idei miasta 15-minutowego (zwartego, kompaktowego) 	<p>wizerunek obszaru rewitalizacji</p> <ul style="list-style-type: none"> • Występowanie licznych przestrzeni publicznych oraz miejsc spędzania czasu wolnego, do których są przywiązani mieszkańcy obszaru rewitalizacji
<p>Kierunki działań, odpowiadające na główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja terenów zielonych na obszarze rewitalizacji • Błękitno-zielona infrastruktura na obszarze rewitalizacji • Zrównoważona mobilność na obszarze rewitalizacji • Poprawianie estetyki obszaru rewitalizacji • Kompleksowa poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji 		

3.5. Diagnoza zjawisk gospodarczych

Trudności w zakresie prowadzenia i wspierania działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji

O problemach w sferze gospodarczej na obszarze rewitalizacji świadczą m.in. dane dotyczące: liczby podmiotów zarejestrowanych w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (dalej jako CEIDG), liczby podmiotów składających CIT-8; a także liczby podmiotów wykreślonych z CEIDG. Opierając się na tych danych, należy stwierdzić, że szczególnie trudna sytuacja występuje w rejonie historycznego centrum Miasta (Stary Rynek, ulice Rządowa, Senatorska, Dworna, Gięczyńska i in.), a także w rejonie ulic Stacha Konwy, Pięknej, Wiejskiej i in. W rejonach tych średnia liczba zlikwidowanych podmiotów gospodarczych w latach 2016-2022 znacznie przekracza średnią dla miasta, a poniżej średniej dla miasta znajduje się liczba podmiotów składających CIT-8 na 1000 mieszkańców. Uwagę

zwraca również – odstająca znacznie na niekorzyść od średniej dla miasta – liczba podmiotów zarejestrowanych w CEIDG w rejonie ulic Giełczyńskiej, Senatorskiej, Dwornej, Woziwodzkiej, czy też Szkolnej²⁴.

Dane liczbowe, dotyczące narastających trudności z prowadzeniem działalności na obszarze rewitalizacji, potwierdzają obserwacje w terenie. Puste witryny sklepowe widoczne są w różnych częściach obszaru rewitalizacji, m.in. w lokalach przy ul. Dwornej, Sikorskiego, Pl. Tadeusza Kościuszki, Dmowskiego, Krótkiej, czy Al. Legionów. Przyczyny tego zjawiska wiążą się z faktem, że coraz mniej mieszkańców Łomży korzysta z usług i przestrzeni w centralnych częściach miasta, co nakłada się na problemy i trendy globalne, związane ze wzrostem cen energii, rosnącymi kosztami życia, zmianami prawa, czy też z przenoszeniem handlu do sfery wirtualnej. Na te czynniki szczególnie wrażliwe są niewielkie podmioty gospodarcze (najczęściej jednoosobowe działalności gospodarcze), prowadzące drobne usługi, handel oraz działalność gastronomiczną w okolicach Starego Rynku i w jego sąsiedztwie.

Fot. 11. Lokale do wynajęcia przy Pl. Tadeusza Kościuszki

Źródło: Projekty Miejskie

²⁴ Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża.

Prowadzeniu przez samorząd lokalny stałych działań wspierających przedsiębiorców na obszarze rewitalizacji nie sprzyjają zarówno niewielka liczba lokali komunalnych wynajmowanych przedsiębiorcom, a także charakter działalności biznesu na obszarze rewitalizacji. Przy Starym Rynku, czy też ul. Rządowej znajdują się co prawda miejskie lokale wynajmowane przedsiębiorcom, ale w skali całego obszaru jest ich niewiele, co utrudnia możliwości oddziaływania na rynek najmu lokali. Z kolei w przypadku lokali prywatnych, lokale usługowe są wynajmowane przedsiębiorcom przez właścicieli, co utrudnia współpracę z samorządem lokalnym np. w sprawie poprawy estetyki budynków położonych przy Starym Rynku.

Zasoby instytucjonalne i dobre praktyki w zakresie wspierania przedsiębiorczości

W ramach *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023* nie realizowano działań dedykowanych wsparciu i stałej współpracy z przedsiębiorcami, prowadzącymi działalność na obszarze rewitalizacji. W czasie realizacji LPR łomżyńskie Centrum Obsługi Przedsiębiorców podejmowało jednak próby nawiązania dialogu z przedsiębiorcami. Wiązały się one przede wszystkim z tematami takimi, jak np. polityka parkingowa w sąsiedztwie Starego Rynku czy też nowe zagospodarowanie centralnego placu w mieście. Nadal są to tematy budzące zainteresowanie przedsiębiorców, jednak ich udział w spotkaniach i konsultacjach często jest utrudniony przez natłok bieżących zadań i konieczność zamykania lokali na czas tych wydarzeń.

Wyzwaniem w tym kontekście jest wypracowanie stałej formuły współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami i wspieranie sieciowania biznesu, a za potencjał należy uznać doświadczenie i wiedzę na temat stanu lokalnej przedsiębiorczości, gromadzoną przez Centrum Obsługi Przedsiębiorców. Z kolei wyzwaniem w kontekście planowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest wzmocnienie oraz wykorzystanie potencjału działających w mieście instytucji otoczenia biznesu. Należą do nich m.in.: znajdujący się w sąsiedztwie obszaru rewitalizacji Park Przemysłowy, który oferuje np. przestrzeń coworkingową, a także Cech Rzemieślników i Innych Przedsiębiorców w Łomży. Istotnym potencjałem jest również możliwość wspierania rozwoju przedsiębiorczości akademickiej, korzystając z obecności w mieście uczelni wyższych.

O tym, że wyzwaniem w zakresie realizacji projektów rewitalizacyjnych jest angażowanie przedsiębiorców, świadczy również niewielka liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na obszarze rewitalizacji, która wypełniła ankietę. Było to bowiem 8 osób, co stanowi 4,7% wszystkich respondentów. Wsparcie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości nie

zostało również potraktowane przez respondentów priorytetowo przy wyborze kierunków działań rewitalizacyjnych. Nie oznacza to jednak, że zadań w tym obszarze nie należy realizować w ramach GPR. Oznacza to natomiast, że realizacja przedsięwzięć w tej sferze wymaga prowadzenia odpowiedniej polityki informacyjnej. Należy również wskazać, że respondenci na równi z potrzebą wspierania lokalnej przedsiębiorczości ocenili np. wspieranie osób ze szczególnymi potrzebami, a wyższy priorytet przyznali poprawie wizerunku i estetyki obszaru rewitalizacji. Włączanie przedsiębiorców w realizację przedsięwzięć przyczyniających się do rozwiązywania problemów w innych sferach wpływa natomiast korzystnie na efekty procesu rewitalizacji.

Na obszarze rewitalizacji nie ma dostępnego terenu, który pozwalałby na lokalizowanie inwestycji, gwarantujących powstanie znacznej liczby nowych miejsc pracy. Tereny inwestycyjne, których przygotowywanie jest wspierane m.in. w ramach Programu „Rozwój lokalny”, są położone poza obszarem rewitalizacji. W ramach wdrażania GPR należy zatem realizować przedsięwzięcia służące poprawie jakości oraz ożywianiu przestrzeni w centralnej części miasta. Przykładem tego typu działania jest organizacja jarmarków. Kilkanaście tego typu wydarzeń odbyło się na Starym Rynku w 2023 r. i we wcześniejszych latach. Cieszyły się one zainteresowaniem ze strony mieszkańców i pozwoliły na zaprezentowanie swoich produktów lokalnym producentom i rzemieślnikom. Istnieje potrzeba kontynuacji i rozwijania tego typu działań, wspierania przedsiębiorców z obszaru rewitalizacji w zakresie uczestnictwa w podobnych wydarzeniach, a także wspomaganie zawodów tradycyjnych i działalności gospodarczych, wpisujących się w lokalne tradycje i historie konkretnych miejsc oraz społeczności. Zasadne jest również zachęcanie mieszkańców do korzystania z oferty gastronomicznej na obszarze rewitalizacji, np. poprzez uatrakcyjnianie oferty firm przyjaznych seniorom.

Rozwój obszaru rewitalizacji jest ważny także w kontekście budowy obwodnicy Łomży, będącej częścią drogi Via Baltica. Atrakcyjna przestrzeń publiczna i zróżnicowana oferta czasu wolnego może bowiem przyczynić się do zatrzymania w mieście mieszkańców oraz przyciągania ruchu turystycznego, co ma szansę przełożyć się na poprawę stanu przedsiębiorczości na obszarze rewitalizacji.

Estetyka szyldów, elewacji i witryn sklepowych oraz dostępność architektoniczna lokali na obszarze rewitalizacji

Zagadnieniem na styku sfery gospodarczej oraz sfery funkcjonalno-przestrzennej jest estetyka przestrzeni publicznych i budynków na obszarze rewitalizacji. Problemem w tym zakresie jest chaos reklamowy widoczny w różnych częściach obszaru rewitalizacji, który

miejscami w znaczący sposób negatywnie wpływa na odbiór przestrzeni. Mało estetyczne szyldy i witryny sklepowe są widoczne np. wokół Starego Rynku, czy też przy ulicy Długiej. Przykład ul. Długiej jest szczególnie wyrazisty, ponieważ kolorowe szyldy i witryny sklepowe powodują, że miejscami niknie efekt płynący z dbałości o tę przestrzeń i umieszczenia w niej estetycznych donic z bujną roślinnością. Chaos reklamowy rzuca się w oczy również w innych lokalizacjach, np. przy al. Legionów, ul. Dmowskiego, czy też gen. W. Sikorskiego.

Chociaż występowanie chaosu reklamowego jest problemem na obszarze rewitalizacji, to jednak poprawę estetyki szyldów, elewacji i witryn sklepowych należy potraktować jako zadanie, które pozwoli na nawiązanie współpracy z przedsiębiorcami i przyczyni się do przyciągnięcia nowych odbiorców ich usług. Dodatkową potrzebą i zarazem polem do realizacji przedsięwzięć wspierających przedsiębiorców na obszarze rewitalizacji, jest poprawa dostępności architektonicznej ich lokali. W wielu miejscach bowiem strome podjazdy czy też progi przy wejściach utrudniają dostęp do lokali osobom ze szczególnymi potrzebami.

Fot. 12. Chaos reklamowy na lokalach przy ul. Dmowskiego.

Źródło: Projekty Miejskie

Tabela 8. Podsumowanie diagnozy zjawisk gospodarczych oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały

Główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zjawisk gospodarczych na obszarze rewitalizacji		
Problemy	Potrzeby	Potencjały
<ul style="list-style-type: none"> • Wrażliwość przedsiębiorstw na czynniki zewnętrzne • Ograniczone zasoby przedsiębiorstw na obszarze rewitalizacji • Ramy formalno-prawno-finansowe utrudniające działania samorządu lokalnego • Chaos reklamowy 	<ul style="list-style-type: none"> • Nawiązanie stałej współpracy i sieciowanie przedsiębiorstw • Realizowanie działań dedykowanych wsparciu przedsiębiorców na obszarze rewitalizacji • Stopniowe rozwijanie współpracy w trójkącie nauka-biznes-administracja • Poprawa estetyki przestrzeni i lokali usługowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Udane przykłady przedsięwzięć rewitalizacyjnych • Mobilizacja przedsiębiorców wokół tematów ważnych dla obszaru rewitalizacji i przyszłości ich działalności • Rosnący ruch turystyczny • Stopniowa poprawa atrakcyjności przestrzeni Starego Rynku i sąsiednich ulic • Działalność Centrum Obsługi Przedsiębiorców
Kierunki działań, odpowiadające na główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zjawisk gospodarczych		
<ul style="list-style-type: none"> • Ożywienie gospodarcze i wsparcie rozwoju handlu i usług na obszarze rewitalizacji • Poprawianie estetyki obszaru rewitalizacji • Dziedzictwo funkcją przyszłości • Wydarzenia i przedsięwzięcia na obszarze rewitalizacji budujące tożsamość lokalną 		

3.6. Diagnoza zjawisk środowiskowych

Poziom hałas i jakość powietrza na obszarze rewitalizacji

Dane liczbowe dotyczące ilości substancji niebezpiecznych zawierających azbest, liczby osób narażonych na hałas, a także liczby źródeł ciepła (kocioł, piec, trzon kuchenny, kominek) na paliwo stałe, dowodzą, że sytuacja na obszarze rewitalizacji w zakresie każdego z tych zjawisk jest gorsza niż średnia dla Miasta Łomża.²⁵ Szczególnie trudna sytuacja występuje na fragmentach obszaru rewitalizacji w odniesieniu do liczby osób narażonych na hałas, a także liczby źródeł ciepła na paliwa stałe.

Ponad połowa mieszkańców Łomży, którzy są narażeni na hałas, mieszka na obszarze rewitalizacji. Dominującym źródłem hałasu jest hałas drogowy. Tereny zagrożone hałasem występują wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych w mieście, którymi są droga krajowa nr 61 i 63 oraz droga wojewódzka nr 677. Największe przekroczenia emisji hałasu na obszarze

²⁵ Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża.

rewitalizacji występują przy ul. Zjazd na odcinku od placu T. Kościuszki do ul. Rybaki, a także wzdłuż ul. Wojska Polskiego, al. Legionów oraz gen. W. Sikorskiego.²⁶

Tabela 9. Liczba mieszkańców narażonych na hałas w mieście Łomża (2022)

Liczba mieszkańców narażonych na hałas	
Obszar rewitalizacji	Miasto Łomża
498	887

Źródło: Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża

Przekroczenia dopuszczalnych poziomów emisji hałasu negatywnie wpływają na jakość życia mieszkańców obszaru rewitalizacji. Do poprawy tego stanu z dużym prawdopodobieństwem przyczyni się otwarcie obwodnicy Łomży. Przewiduje się, że realizacja tej inwestycji doprowadzi do spadku natężenia pojazdów ciężarowych przejeżdżających przez centrum Miasta nawet o 50-70%, a pojazdów lekkich – o 20-30%. Spowoduje to znaczny spadek liczby osób narażonych na hałas na obszarze rewitalizacji.

Otwarcie obwodnicy Łomży należy potraktować jako szansę i potencjał do podejmowania innych działań sprzyjających ograniczaniu hałasu, jak również zanieczyszczeń powietrza emitowanych przez pojazdy. Na skalę tych zanieczyszczeń mają wpływ np. prędkość ruchu, rodzaj nawierzchni drogowych, czy też sposób organizacji ruchu. Istnieje zatem potrzeba systematycznego zmniejszania prędkości ruchu, w szczególności na głównych ciągach komunikacyjnych na obszarze rewitalizacji m.in. poprzez rozwiązania infrastrukturalne (wyniesione skrzyżowania, zwężanie pasów ruchu itd.).

Na terenie obszaru rewitalizacji znajduje się wiele jedno- i wielorodzinnych budynków wyposażonych w źródła ciepła na paliwo stałe. Problem ten dotyczy w szczególności budynków jednorodzinnych przy ul. Rybaki, Woziwodzkiej, Senatorskiej oraz Dwornej. Budynki te są źródłem tzw. niskiej emisji, czyli emisji gazów i pyłów rozprzestrzeniających się na wysokości do 40 metrów (pyłów zawieszonych PM_{2,5}, PM₁₀, dwutlenku siarki SO₂ i in.). Chociaż dane dotyczące zanieczyszczeń powietrza w Mieście Łomża dowodzą, że w ostatnich

²⁶ Strategiczna mapa hałasu dla głównych dróg na terenie miasta Łomży, Urząd Miasta Łomża (2022).

latach polepszyła się jakość powietrza w mieście²⁷, to jednak istnieje potrzeba kontynuacji kompleksowych działań na rzecz dalszej poprawy jakości powietrza na obszarze rewitalizacji. W celu zwiększenia stanu wiedzy na temat źródeł zanieczyszczeń za zasadne należy uznać również prowadzenie stałego monitoringu jakości powietrza.

Właściciele nieruchomości położonych na terenie obszaru rewitalizacji w okresie realizacji *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2017-2023* mogli korzystać ze środków rządowego programu „Czyste powietrze” oraz miejskiego Programu Ograniczenia Niskiej Emisji. Choć w ostatnich latach ze środków tych programów udzielono licznych dotacji na podłączenie budynków do miejskiej sieci ciepłowniczej, zakup i montaż nowych źródeł ogrzewania, wykonanie wewnętrznych instalacji c.o., instalacji gazowej i elektrycznej itd., to niezmiennie występuje potrzeba prowadzenia przez samorząd lokalny aktywnych działań w celu zachęcania właścicieli budynków na obszarze rewitalizacji do poprawy efektywności energetycznej budynków i ograniczania niskiej emisji.

Oprócz wymienionych powyżej działań, w ostatnich latach zrealizowano liczne przedsięwzięcia wspierające ochronę środowiska i klimatu na obszarze rewitalizacji. Można do nich zaliczyć m. in.: zakup zeroemisyjnego taboru na potrzeby transportu publicznego; akcje informacyjne i projekty edukacyjne w szkołach; termomodernizację budynków użyteczności publicznej (w tym np. Hali Kultury i Filharmonii w Łomży); modernizację oświetlenia ulicznego; montaż instalacji OZE, budowę systemu roweru publicznego „ŁOKER”, a także usuwanie wyrobów zawierających azbest.²⁸ Doświadczenia z realizacji tych działań należy uznać za istotny potencjał w odniesieniu do przyszłych działań na rzecz ochrony środowiska i klimatu na obszarze rewitalizacji, związanych np. z inwestycjami w energię odnawialną.

Zasoby przyrodnicze

Zasoby i walory przyrodnicze sąsiadujące z obszarem rewitalizacji i – miejscami – znajdujące się na jego terenie należy uznać za istotny potencjał dla prowadzonego w Łomży procesu rewitalizacji. Tam, gdzie to konieczne, wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie się

²⁷ Roczna ocena jakości powietrza w województwie podlaskim. Raport wojewódzki za rok 2022 (2023) Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Białymstoku.

²⁸ Raport z realizacji „Programu Ochrony Środowiska dla miasta Łomża na lata 2016 – 2020 z perspektywą do 2024 roku” za lata 2019-2020 (2021). Urząd Miejski w Łomży

każdorzazowo opierało o właściwe przepisy ustawy z dnia 24 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody²⁹ oraz przepisy odrębne, jak i przepisy prawa wspólnotowego.

Co istotne, zaledwie niewielka część obszaru rewitalizacji pokrywa się z terenami obszarów chronionych. Są to:

- fragmenty Obszaru Natura 2000 „Dolina Dolnej Narwi” (PLB140014; obszar specjalnej ochrony ptaków³⁰) – tereny Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji (dalej jako MPWiK), Stadionu Miejskiego w Łomży i ich sąsiedztwo;
- fragmenty Obszaru Natura 2000 „Ostoja Narwiańska” (PLH200024; specjalny obszar ochrony siedlisk³¹) – wąskie pasy terenu przy rzece Narew w północnej części obszaru rewitalizacji;
- fragmenty Obszaru Chronionego Krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi (ochrona różnorodności biologicznej siedlisk przyrodniczych)³² – kilka niewielkich działek przy terenie MPWiK w północnej części obszaru rewitalizacji.

Z obszarem rewitalizacji graniczą również: teren Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi (do celów ochrony Parku należy, m.in. zachowanie naturalnego koryta rzeki oraz zachowanie chronionych i rzadkich gatunków zwierząt i roślin)³³, a także teren Obszaru Natura 2000 „Przełomowa Dolina Narwi” (obszar specjalnej ochrony ptaków)³⁴.

Na terenie obszaru rewitalizacji znajduje się również kilkanaście pomników przyrody: buk, jesion i lipy w Parku im. Jakuba Wagi; dąb i buk w Parku Ludowym; a także aleja Lipowa na skwerze przy skrzyżowaniu ul. Parkowej i Zawadzkiej. Granice terenów obszarów chronionych oraz lokalizację pomników przyrody przedstawiono na poniższej Rycinie.

²⁹ Tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 1336, 1688, 1890 z późn. zm.

³⁰ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 września 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 179, poz. 1275 wraz z aktami zmieniającymi).

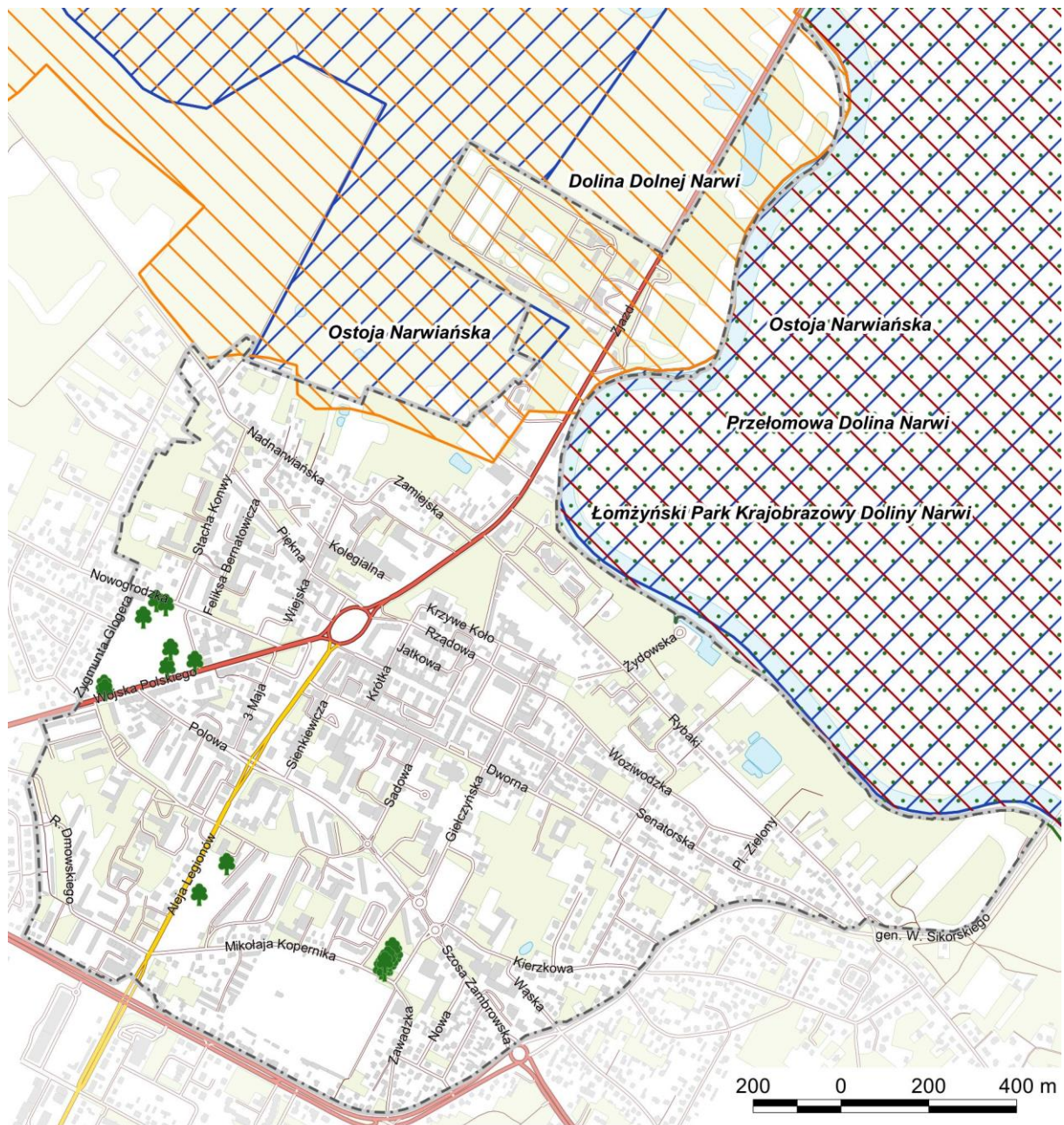
³¹ Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 11 października 2022 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Ostoja Narwiańska (PLH200024) (Dz.U. 2022 poz. 2373).

³²

³³ Uchwała Nr III/20/11 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi (Dz. Urz. z 2011 r. Nr 23, poz. 334 ze zm.).

³⁴ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313 ze zm.).

Rycina 15. Formy ochrony przyrody położone w granicach i w sąsiedztwie obszaru rewitalizacji

Legenda

- pomniki przyrody
- Obszar Szczególnej Ochrony Natura 2000 - Dolina Dolnej Narwi
- Obszar Szczególnej Ochrony Natura 2000 - Przełomowa Dolina Narwi
- Specjalny Obszar Ochrony Natura 2000 - Ostoja Nadnarwiańska
- Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi
- granica obszaru rewitalizacji

Źródło: Projekty Miejskie

Z treści odpowiedzi respondentów wynika, że o stanie środowiska na obszarze rewitalizacji świadczy szczególnie jakość oraz dostępność terenów zieleni, a przede wszystkim Parku im. Jakuba Wagi, Parku Ludowego, czy też bulwarów nad rzeką Narew. W tym zakresie zwracano uwagę m.in. na degradację lub zaniedbanie Parku im. Jakuba Wagi, potrzebę dalszego zagospodarowania bulwarów nad rzeką Narew (więcej miejsc wypoczynku z widokiem na rzekę, więcej przestrzeni zagospodarowanej zielenią i małą architekturą) oraz zazieleniania Starego Rynku. Doceniano natomiast zagospodarowanie „pięknego Parku Jana Pawła II, odpowiedniego na spacerowanie oraz zabawy z dziećmi”³⁵.

Z położenia obszaru rewitalizacji w sąsiedztwie terenów o wysokich walorach przyrodniczych, a także z odpowiedzi respondentów wynika potrzeba realizacji różnorodnych działań w zakresie środowiska i ochrony klimatu w ramach GPR, w tym np. akcji edukacyjnych skierowanych do różnych grup mieszkańców; wspierania bioróżnorodności; spacerów przyrodniczych i splotów rzeką Narew; projektów i wydarzeń promujących dziedzictwo przyrodnicze Łomży jako ważny element lokalnej tożsamości i czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego; testowania rozwiązań w zakresie niebieskiej i zielonej infrastruktury itd. Realizacja przedsięwzięć związanych ze sferą środowiska odpowiada również na problemy, potrzeby i wyzwania w sferze społecznej, gospodarczej, czy też przestrzenno-funkcjonalnej. Stwarza to potencjał do promowania kompleksowego podejścia do procesu rewitalizacji i realizacji zintegrowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Wymogi w zakresie prowadzenia działań na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią

Na terenie obszaru rewitalizacji występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią. Są to zarówno obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1% (raz na 100 lat, Q1%), jak i obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10% (raz na 10 lat, Q10%). Granice obszaru szczególnego zagrożenia powodzią zostały naniesione na mapę z podstawowymi kierunkami zmian funkcjonalno-przestrzennych (Załącznik nr 1 do GPR). Są to tereny w pasie przy granicy obszaru rewitalizacji, która biegnie wzdłuż rzeki Narew.

Istotnym uwarunkowaniem związanym z planowaniem i realizacją przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest zatem konieczność uwzględnienia wymogów wynikających z przepisów ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne³⁶ oraz przepisów odrębnych. Są to m.in. zakazy,

³⁵ Ankieta na potrzeby prac nad GPR – odpowiedź jednego z ankietowanych.

³⁶ T.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1478, 1688 ze zm.

nakazy i ograniczenia dotyczące: egzekwowania ustaleń planu zarządzania ryzykiem powodziowym; ochrony przed zagrożeniami dla ochrony zdrowia ludzi, środowiska i dóbr kultury wpisanych do rejestru zabytków; a także zarządzania ryzykiem powodziowym.

Przy realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych na terenie obszaru szczególnego zagrożenia powodzią konieczne jest uwzględnienie kwestii takich jak np.: zapewnienie właściwych warunków infiltracji wód; zabezpieczenie przed podmyciem i zalaniem urządzeń i obiektów znajdujących się na obszarze; a także procedury i uzyskane decyzje dotyczące lokalizacji obiektów kubaturowych na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią.

Tabela 10. Podsumowanie diagnozy zjawisk środowiskowych oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały

Główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zjawisk środowiskowych		
Problemy	Potrzeby	Potencjały
<ul style="list-style-type: none"> • Hałas generowany przed ruch drogowy (ul. Wojska Polskiego, al. Legionów, ul. gen. W. Sikorskiego) • Zaniebane tereny zieleni (m.in. Park im. Jakuba Wagi i Park Ludowy) • Znaczna liczba budynków generujących niską emisję 	<ul style="list-style-type: none"> • Wymiana źródeł ciepła na paliwa stałe • Uspokajanie ruchu i promowanie zrównoważonej mobilności miejskiej • Ochrona zasobów i walorów przyrodniczych w sąsiedztwie i na terenie obszaru rewitalizacji • Realizacja przedsięwzięć edukacyjnych na styku sfery środowiska i klimatu, a także gospodarki, tożsamości, rozwoju społecznego, przestrzeni i innych 	<ul style="list-style-type: none"> • Bliskość terenów o wysokich walorach przyrodniczych • Dziedzictwo przyrodnicze jako element tożsamości miasta • Dostępność do terenów zieleni urządzonej na obszarze rewitalizacji • Świadomość społeczna i oczekiwania mieszkańców związane z zagospodarowaniem terenów zielonych • Doświadczenia miejskich jednostek z realizacji działań w zakresie ochrony środowiska i klimatu
Kierunki działań, odpowiadające na główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zjawisk środowiskowych		
<ul style="list-style-type: none"> • Błękitno-zielona infrastruktura na obszarze rewitalizacji • Zielona energia na obszarze rewitalizacji • Zrównoważona mobilność na obszarze rewitalizacji 		

3.7. Diagnoza zjawisk technicznych

Na terenie obszaru rewitalizacji występuje szereg potrzeb związanych ze stanem technicznym infrastruktury, z której na co dzień korzystają mieszkańcy i mieszkanki. Potrzeby te dotyczą m.in. następujących kwestii: liczby i stanu technicznego mieszkań komunalnych, stanu

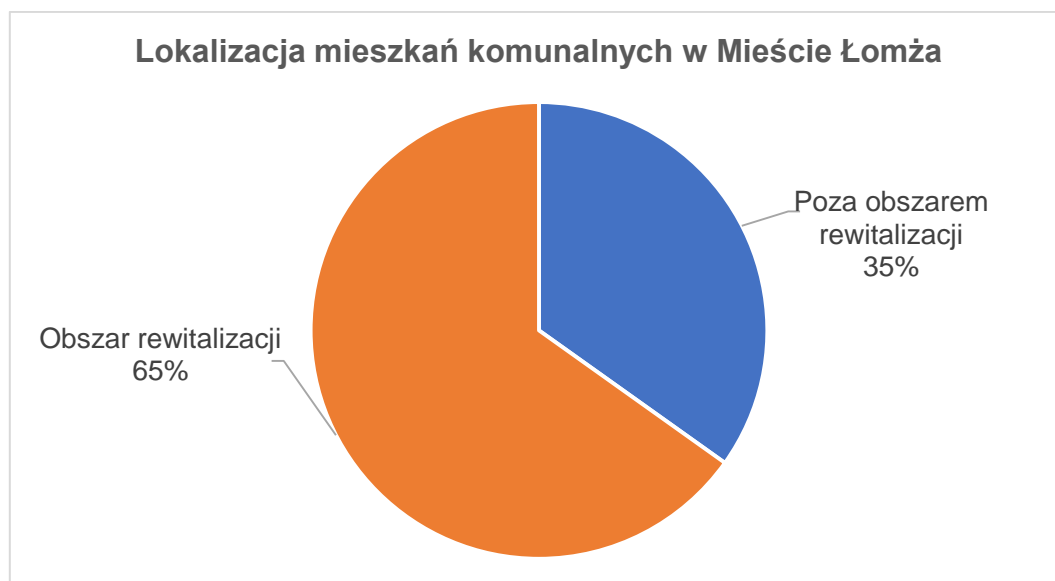
budynków użyteczności publicznej, a także stanu infrastruktury drogowej. Realizacja przez samorząd lokalny zadań w tych sferach wymaga wysokich nakładów finansowych. Jest jednak niezbędna dla zapewnienia komfortu życia mieszkańców oraz możliwości korzystania z usług publicznych na obszarze rewitalizacji. Stan techniczny zasobu mieszkaniowego oraz wysokiej jakości infrastruktura użyteczności publicznej mają znaczenie przede wszystkim dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz osób ze szczególnymi potrzebami. Mogą one bowiem wzmacniać poczucie bezpieczeństwa oraz pełnić funkcje włączające i zachęcające te osoby do swobodnego korzystania z przestrzeni i nawiązywania relacji z innymi mieszkańcami i mieszkankami obszaru rewitalizacji.

Stan techniczny zasobu mieszkaniowego

Na terenie obszaru rewitalizacji w 2022 r. znajdowało się aż 65% mieszkań będących w zasobie Miasta Łomża (159 z 243 mieszkań). Są to lokale mieszkalne położone: w budynkach wspólnot mieszkaniowych z lokalami będącymi własnością Miasta (około 1/3 zasobu); w budynkach stanowiących w całości własność Miasta (ponad 20% zasobu) lub w budynkach osób prywatnych z lokalami mieszkalnymi będącymi w administracji Miejskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej (13% zasobu).³⁷ Oznacza to konieczność współpracy z różnymi podmiotami na rzecz poprawy stanu zasobu komunalnego miasta. Odrębnym wyzwaniem jest współpraca i aktywne wspieranie spółdzielni oraz właścicieli zabytkowych budynków mieszkaniowych w celu poprawy stanu zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji.

³⁷ Uchwała nr 386/XLIV/17 Rady Miejskiej Łomży z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie Wieloletniego Programu Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Łomża na lata 2017 – 2024 (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2017 r. poz. 3299).

Rycina 16. Koncentracja komunalnego zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji.

Źródło: Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża

W czasie realizacji LPR gruntownym remontom poddano m.in. kamienice przy ul. Rządowej i Dwornej, a na lata 2023/2024 zaplanowano m.in. remont ze środków Banku Gospodarstwa Krajowego zabytkowej kamienicy przy ul. Polowej 19. Skala wyzwań w tym obszarze jest jednak znacząca, ponieważ na terenie obszaru rewitalizacji, np. przy ul. Rządowej, Bernatowicza, Nadnarwiańskiej, Senatorskiej i Dwornej znajdują się budynki w złym lub średnim stanie technicznym, które wymagają kapitalnych remontów i modernizacji. Istnieje zatem pilna potrzeba prowadzenia remontów oraz pozyskiwania środków zewnętrznych na kompleksową modernizację budynków mieszkalnych. Dotyczy to przede wszystkim budynków sprzed 1945 r.³⁸

Wobec faktu, że stały wzrost kosztów życia najbardziej dotyka osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym, a także grupę tzw. biednych pracujących, istnieje potrzeba podejmowania przez samorząd lokalny aktywnych działań na rzecz poprawy stanu oraz rozwoju komunalnego zasobu mieszkaniowego na obszarze miasta.

³⁸ Uchwała nr 386/XLIV/17 Rady Miejskiej Łomży z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie Wieloletniego Programu Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Łomża na lata 2017 – 2024 (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2017 r. poz. 3299).

Fot. 13. Zabytkowa kamienica przy ul. Polowej 19

Źródło: Projekty Miejskie

Potrzeba modernizacji budynków użyteczności publicznej i stałej poprawy infrastruktury drogowej

Na terenie obszaru rewitalizacji znajdują się również obiekty użyteczności publicznej, które wymagają kompleksowej przebudowy, wymiany wielu instalacji oraz termomodernizacji i energomodernizacji. Są to m.in. budynek Urzędu Miejskiego przy Starym Rynku; budynki w Zespole Szkół Technicznych i Ogólnokształcących nr 4 przy ul. Zielonej; budynki I LO przy ul. Bernatowicza, II LO przy ul. Pl. Kościuszki i budynek III LO przy ul. Senatorskiej; jak również budynek biurowy przy ul. Nowej. Działania związane z poprawą stanu technicznego tych, a także innych budynków użyteczności publicznej na obszarze rewitalizacji, stanowią odpowiedź na potrzeby związane z obniżeniem kosztów utrzymania budynków, zachowaniem ich walorów historycznych oraz poprawą komfortu nauki oraz pracy w tych obiektach.

Na terenie obszaru rewitalizacji były w ostatnich latach realizowane inwestycje mające na celu poprawę stanu infrastruktury drogowej. Była to m.in. wysoko oceniana przez mieszkańców kompleksowa modernizacja ul. Giełczyńskiej. Na obszarze rewitalizacji oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie istnieje potrzeba realizacji dalszych inwestycji drogowych związanych ze zrównoważoną mobilnością miejską, co pozytywnie wpłynie zarówno na wzrost poziomu bezpieczeństwa wszystkich uczestników ruchu drogowego, jak i ograniczenie hałasu oraz poprawę jakości powietrza na obszarze rewitalizacji (m.in. poprzez inwestycje

w ciągu piesze oraz rowerowe). Poprawy stanu infrastruktury drogowo-technicznej wymagają m.in. ulice Krótka, Sienkiewicza, Dmowskiego, Nowogrodzka, Wojska Polskiego oraz Al. Legionów. Stopniowa modernizacja infrastruktury drogowej odpowiada na potrzeby mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz pozwala na wdrażanie – często niewidocznych gołym okiem po ukończeniu inwestycji – ambitnych rozwiązań związanych z retencją, mediami, czy też oświetleniem miasta.

Realizacja inwestycji poprawiających stan budynków oraz stan infrastruktury drogowej wymaga uwzględnienia przepisów i uwarunkowań związanych z m.in. z zaopatrzeniem obiektów w ciepło, energię elektryczną i gaz. Wymóg ten dotyczy np. pozostawiania w pasie drogowym miejsca na lokalizację sieci gazowej w perspektywie gazyfikacji danego obszaru; dopuszczenia możliwości lokalizacji sieci gazowej na działce prywatnej w przypadku braku miejsca w pasie drogowym; czy też zapewniania dla każdej z działek budowlanych możliwości przyłączenia działki lub bezpośrednio budynku do sieci gazowej.

Istotnym potencjałem w zakresie realizacji inwestycji poprawiających stan infrastruktury technicznej, społecznej i kulturalnej oraz komunalnego zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji są doświadczenia i kompetencje pracowników Wydziału Inwestycji, Rozwoju i Funduszy Zewnętrznych w Urzędzie Miejskim Łomży, a także innych jednostek miejskich. Doświadczenia te dotyczą w szczególności umiejętności pozyskiwania funduszy zewnętrznych oraz realizacji skomplikowanych projektów inwestycyjnych, które wymagają innowacyjnych i niestandardowych rozwiązań.

Tabela 11. Podsumowanie diagnozy zjawisk technicznych oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały

Główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zjawisk technicznych na obszarze rewitalizacji		
Problemy	Potrzeby	Potencjały
<ul style="list-style-type: none"> • Zły stan techniczny znacznej części zasobu mieszkaniowego • Niezadawalający stan obiektów użyteczności publicznej (szkół, urzędów, instytucji kultury i in.), niedostosowany do potrzeb osób starszych i osób z niepełnosprawnościami • Wysokie koszty utrzymania i modernizacji budynków sprzed 1945 r. 	<ul style="list-style-type: none"> • Utrzymanie i poprawa stanu komunalnego zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji • Modernizacja obiektów użyteczności publicznej • Stała poprawa stanu infrastruktury drogowej oraz infrastruktury rowerowej 	<ul style="list-style-type: none"> • Działania poprawiające jakość życia zrealizowane w czasie obowiązywania LPR • Doświadczenie i kompetencje pracowników Wydziału Inwestycji, Rozwoju i Funduszy Zewnętrznych w Urzędzie Miejskim Łomży oraz innych jednostek miejskich

<ul style="list-style-type: none"> • Niezadawalający stan infrastruktury drogowej i rowerowej 		
Kierunki działań, odpowiadające na główne problemy, potrzeby i potencjały w zakresie zjawisk technicznych		
<ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury podstawowej na obszarze rewitalizacji • Modernizacja i poprawa infrastruktury społecznej na obszarze rewitalizacji • Mieszkalnictwo na obszarze rewitalizacji • Rozwój infrastruktury kultury na obszarze rewitalizacji 		

3.8. Synteza diagnozy obszaru rewitalizacji wraz z analizą problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych, w tym wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji objęła analizę negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych oraz technicznych, a także zasoby dziedzictwa kulturowego. Prace diagnostyczne pozwoliły na identyfikację głównych problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych i umożliwiły wskazanie wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych pomiędzy scharakteryzowanymi zjawiskami. Diagnoza oraz zawarta w tym rozdziale synteza diagnozy spełniają tym samym wymagania, wynikające zarówno z ustawy o rewitalizacji, jak i „Zasad realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027”. GPR stanowi strategię IIT w myśl ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, a jego treść jest zgodna z kryteriami *Procedury oceny i wpisu do wykazu gminnych programów rewitalizacji w województwie podlaskim w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027*³⁹.

Problemy i potrzeby

Obszar rewitalizacji jest miejscem szczególnej w skali miasta przestrzennej koncentracji problemów w sferze społecznej, na które dodatkowo nakładają się problemy w każdej z pozostałych sfer, tj. w sferach gospodarczej, środowiskowej, technicznej oraz przestrzenno-funkcjonalnej. Na obszarze rewitalizacji występuje znacznie gorsza sytuacja demograficzna niż w odniesieniu do całego miasta. Obszar ten jest również miejscem koncentracji problemów związanych z ubóstwem i bezrobociem, niewystarczającej dostępności infrastruktury i usług dla osób ze szczególnymi potrzebami, czy też z liczbą rodzin

³⁹ Procedura oceny i wpisu do wykazu gminnych programów rewitalizacji w województwie podlaskim w perspektywie finansowej 2021-2027. Załącznik do Uchwały Nr 376/7328/2023 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 8 grudnia 2023 r.

z trudnościami wychowawczymi. Na obszarze rewitalizacji występują też problemy w zakresie złego stanu terenów zieleni, często niezadowalającej estetyki, elewacji i witryn sklepowych, stanu komunalnego zasobu mieszkaniowego, sytuacji przedsiębiorców czy przekroczeń dopuszczalnych poziomów emisji hałasu. Istnieje w związku z tym potrzeba realizacji różnorodnych przedsięwzięć mających na celu poprawę jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji. Potrzebne są działania skierowane w pierwszej kolejności na rozwiązywanie konkretnych problemów społecznych (wykluczenie społeczne, ubóstwo, niewystarczająca integracja mieszkańców, problemy osób ze szczególnymi potrzebami i in.), które będą realizowane przy pomocy różnych narzędzi (programów wsparcia i wydarzeń kierowanych do różnych grup mieszkańców czy też modernizacji i tworzenia nowej infrastruktury).

Potencjały rozwojowe

W toku prac nad GPR zidentyfikowano silne potencjały, które przełożyły się m.in. na sformułowanie celów procesu rewitalizacji oraz założeń przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Do potencjałów tych należą m.in.

- nowa zmodernizowana infrastruktura, która już stała się miejscem wydarzeń realizujących cele procesu rewitalizacji;
- bogate i wyjątkowe w skali kraju zasoby dziedzictwa kulturowego na obszarze rewitalizacji;
- tereny zieleni oraz inne przestrzenie publiczne, które mogą być wykorzystane w celu organizacji wydarzeń wspierających wielowymiarową integrację mieszkańców;
- zasoby instytucjonalne, doświadczenia z prowadzenia procesu rewitalizacji i innowacyjne podejście do tego procesu, przejawiające się np. drugą w kraju pozycją (w konkurencji z miastami z całego kraju) w naborze w konkursie w ramach Programu „Rozwój Lokalny” oraz konsekwentnym poszukiwaniem partnerów wewnątrz i na zewnątrz Urzędu Miejskiego.

Wzajemne powiązania gospodarcze, społeczne i środowiskowe

Pierwszym z wymiarów, łączących zjawiska występujące na obszarze rewitalizacji, jest wymiar przestrzenny. Zgodnie z zasadą koncentracji, w pogłębionej diagnozie wzięto bowiem pod uwagę zjawiska występujące na obszarze rewitalizacji wyznaczonym wcześniej w oparciu o mierzalne wskaźniki i dane przekazane przez instytucje publiczne. Problemy społeczne, gospodarcze i środowiskowe, których skala jest znacznie poważniejsza niż w pozostałych

częściach miasta, występują zatem w granicach obszaru rewitalizacji wyznaczanych przez: rzekę Narew, ul. Sikorskiego, Kwiatową, Dmowskiego, Glogera, Nadnarwiańską, Zamiejską oraz ul. Zjazd.

Na obszarze rewitalizacji znajdują się tereny zielone, tereny rekreacyjne, a także inne przestrzenie publiczne (skwery, parki itd.), których sposób zagospodarowania wpływa na integrację mieszkańców, możliwości rozwoju przedsiębiorczości, czy też stosowanie rozwiązań przyjaznych klimatowi (np. ekologicznych materiałów, błękitno-zielonej infrastruktury). Innym przekrojowym zagadnieniem, łączącym kwestie gospodarcze, społeczne i środowiskowe, jest stan infrastruktury społecznej, kulturalnej i usługowej, ponieważ od jej jakości zależy skomunikowanie różnych części obszaru rewitalizacji oraz jego wizerunek, co przekłada się na obroty lokalnych firm. Z kolei wypracowanie i stosowanie standardów w zakresie realizacji inwestycji infrastrukturalnych przyczynia się do wdrażania rozwiązań przyjaznych środowisku i klimatowi. Przykładem zagadnienia łączącego gospodarczy, społeczny i środowiskowy wymiar problemów oraz wyzwań na obszarze rewitalizacji jest też mieszkalnictwo i stan budynków użyteczności publicznej. W tym przypadku stosowanie nowoczesnych i energoefektywnych rozwiązań przekłada się a oszczędności budżetów domowych i budżetu samorządu, które mogą być przeznaczane na realizację innych potrzeb, w tym korzystanie z usług lokalnych przedsiębiorców lub „ożywianie” przestrzeni na obszarze rewitalizacji z korzyścią dla lokalnej przedsiębiorczości.

4. OPIS WIZJI STANU OBSZARU REWITALIZACJI PO PRZEPROWADZENIU DZIAŁAŃ W ZAKRESIE REWITALIZACJI

Rewitalizacja zajmuje ważne miejsce wśród narzędzi rozwoju Łomży. Władze miasta dążyć będą do tego, by w wyniku realizacji GPR, obszar rewitalizacji na koniec 2034 roku można było opisać następująco:

Dzięki konsekwentnym działaniom rewitalizacyjnym, prowadzonym nieprzerwanie od 2017 roku, obszar rewitalizacji w Łomży to miejsce o bardzo wysokiej jakości życia oraz prowadzenia działalności gospodarczej i społecznej. Społeczność mieszkańców obszaru rewitalizacji jest zintegrowana dzięki aktywnym działaniom jednostek miejskich.

Ubóstwo oraz inne najbardziej dotkliwe problemy społeczne zostały znacząco zmniejszone. Mieszkańcy żyją w godnych warunkach, a domy, podwórka i przestrzenie publiczne są bezpieczne, estetyczne i zielone. Przestrzeń obszaru rewitalizacji, obiekty i usługi są dostosowane do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Osoby starsze, z niepełnosprawnościami oraz inne osoby wymagające wsparcia otrzymują potrzebną pomoc.

Obszar rewitalizacji to miejsce, z którego chętnie korzystają wszyscy mieszkańcy miasta i okolic, uczestnicząc w wydarzeniach o różnej tematyce. Najważniejszymi grupami docelowymi tych wydarzeń są dzieci i młodzież, osoby starsze oraz rodziny zamieszkujące obszar rewitalizacji.

Stary Rynek i Hala Kultury to niejedyne miejsca integracji i działań kulturalnych – Mediateka, amfiteatr oraz bulwary nad Narwią to przykłady miejsc, z których bardzo chętnie korzystają nie tylko mieszkańcy obszaru rewitalizacji, ale też inni łomżanie oraz mieszkańcy regionu. Buduje to bardzo silną, pozytywną markę miasta, a dzięki temu Łomża (w połączeniu z poprawą dostępności – Via Baltica) staje się coraz bardziej popularnym miejscem zamieszkania i inwestowania.

Obszar rewitalizacji to miejsce jeszcze bardziej zielone i przyjazne, ze zmodernizowanymi parkami i przestrzeniami publicznymi. Coraz więcej osób przemieszcza się na co dzień transportem publicznym i rowerem, dzięki czemu jakość powietrza jest bardzo dobra, a emisje gazów cieplarnianych radykalnie się zmniejszyły. Dzięki dobrze zaplanowanym i koordynowanym przedsięwzięciom infrastrukturalnym i edukacyjnym, obszar rewitalizacji jest miejscem odznaczającym się wysokim potencjałem adaptacji do zmian klimatu.

Dzięki różnorodnym działaniom infrastrukturalnym i zarządczym, a także dzięki zwiększonemu ruchowi turystycznemu, obszar rewitalizacji to bardzo dobre miejsce do prowadzenia

działalności gospodarczej, a władze miasta w ramach swoich kompetencji wspierają lokalnych przedsiębiorców w zakładaniu i rozwijaniu własnej działalności oraz promocji produktów i usług.

Coraz lepsze procedury urzędu i miejskich jednostek organizacyjnych, otwartość na mieszkańców obszaru rewitalizacji i nowe pomysły, spowodowały znaczącą poprawę kultury współpracy z mieszkańcami. Dialog społeczny oraz aktywne współdziałanie w ramach Komitetu Rewitalizacji owocuje wysoką trafnością alokowania zasobów na rewitalizację.

5. CELE REWITALIZACJI ORAZ ODPOWIADAJĄCE IM KIERUNKI DZIAŁAŃ SŁUŻĄCYCH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIU NEGATYWNYCH ZJAWISK

5.1 Cele rewitalizacji

Cel główny:

Wspieranie zrównoważonego rozwoju obszaru rewitalizacji w Łomży jako miejsca wysokiej jakości życia, zielonego, przyjaznego, dostępnego i atrakcyjnego dla wszystkich (PRZYJAZNY I KLIMATYCZNY OBSZAR REWITALIZACJI W ŁOMŻY)

Cel ten odzwierciedla dążenie władz Łomży do tego, aby wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji w ciągu najbliższej dekady przyniosło znaczącą poprawę sytuacji na obszarze rewitalizacji we wszystkich głównych aspektach rozwoju, z poszanowaniem celów zrównoważonego rozwoju.

Cel główny GPR akcentuje zatem jakość życia jako cel rewitalizacji i miernik jej sukcesu, ponadto podkreśla znaczenie atrakcyjności tego obszaru dla jego mieszkańców oraz wszystkich mieszkańców Łomży i regionu. Przyjazność i dostępność to z kolei akcent na rodziny, osoby starsze i osoby ze szczególnymi potrzebami, w świetle ambitnej polityki społecznej miasta oraz rosnących wyzwań w tym zakresie.

Cel główny GPR akcentuje także hasło „klimat”. Słowo „klimatyczny” należy tu odczytywać w co najmniej dwu znaczeniach; pierwsze: klimatyczny obszar rewitalizacji jako coraz lepiej adaptujący się do zmian klimatu; drugie: „klimatyczny” obszar rewitalizacji jako miejsce na mapie miasta i regionu, które ma swój charakter i genius loci, co przekłada się na poprawę jego sytuacji w wymiarze społecznym i gospodarczym.

Cele szczegółowe:

1. Aktywne wspieranie integracji społecznej i włączenia społecznego na obszarze rewitalizacji (SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA)

W ramach tego celu władze miasta dążyć będą do osiągnięcia spójności społecznej na obszarze rewitalizacji. Spójność społeczna, którą Rada Europy definiuje jako „zdolność nowoczesnego społeczeństwa do zapewnienia długoterminowego dobrobytu dla wszystkich jego członków, w tym zapewnienia równego dostępu do zasobów, poszanowania godności ludzkiej i różnorodności, osobistej i zbiorowej autonomii oraz odpowiedzialnej partycypacji”, na obszarze rewitalizacji będzie osiągnięta dzięki szerokiemu wachlarzowi kierunków działań i przedsięwzięć. Będą to przedsięwzięcia: ciągłe i cykliczne; prowadzone lub koordynowane przez różne wydziały i jednostki organizacyjne; skierowane do różnych grup mieszkańców, z akcentem na rodziny, osoby starsze i osoby ze szczególnymi potrzebami.

2. Wzmacnianie tożsamości i poprawa wizerunku obszaru rewitalizacji w Łomży (TOŻSAMOŚĆ)

Obszar rewitalizacji w Łomży, obejmujący centralną i najstarszą część miasta, to miejsce ważne nie tylko dla jego mieszkańców, lecz także dla wszystkich łomżan oraz mieszkańców regionu. Pełni on bowiem funkcje administracyjne, edukacyjne, kulturalne, religijne i inne. Obszar rewitalizacji to także miejsce, które w ostatnich latach przeżywa dynamicznie rosnące zainteresowanie turystów. Obszar rewitalizacji w Łomży wymaga zatem wsparcia w dalszym pełnieniu i rozwijaniu funkcji o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym, co spowoduje zwiększenie potencjału turystycznego i gospodarczego, ale także – co bardzo ważne – na zwiększanie poczucia tożsamości i dumy z zamieszkania w Łomży, co przekładać się będzie w dłuższym okresie na decyzje młodych osób o związaniu swojej przyszłości z Łomżą.

3. Zrównoważony rozwój przestrzeni obszaru rewitalizacji (ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ)

Ambitna rewitalizacja, tzw. rewitalizacja drugiej generacji, to proces, który silnie akcentuje wymiar społeczny. Osiąganie celów społecznych wymaga jednocześnie poważnych inwestycji w szeroko pojętą modernizację infrastruktury. Dlatego w ramach rewitalizacji istnieje potrzeba poprawy przestrzeni obszaru rewitalizacji, dążenia do zrównoważonej mobilności miejskiej, poprawy efektywności energetycznej obiektów, czy też modernizacji usług publicznych. W ramach tego celu, rewitalizacja będzie prowadzona ze stosowaniem możliwie najlepszych rozwiązań związanych z adaptacją do zmian klimatu oraz szeroko pojętym zazielenianiem obszaru rewitalizacji.

4. Rozwijanie potencjału instytucjonalnego na rzecz rewitalizacji (SPRAWNOŚĆ I PARTNERSTWA DLA REWITALIZACJI)

Skuteczne wdrażanie ambitnego programu rewitalizacji nie jest możliwe bez sprawnie działających struktur Urzędu Miejskiego. W związku z tym, celem rewitalizacji w Łomży jest także poprawianie sprawności wydziałów Urzędu Miejskiego oraz jednostek organizacyjnych. Osiąganie tego celu będzie odbywać się poprzez szkolenia, innowacje procesowe i działania poprawiające zdolności instytucjonalne do kreowania i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Ważnym nurtem osiągnięcia tego celu będzie także rozwijanie współpracy Urzędu Miejskiego z partnerami społecznymi i gospodarczymi.

Wszystkie cztery cele rewitalizacji Łomży są ze sobą wzajemnie powiązane, przyczyniając się równocześnie do osiągnięcia celu głównego. Każdy z celów osiągany będzie przez realizację wskazanych dalej kierunków działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Jest to praktyczna realizacja tzw. podejścia zintegrowanego. Podejście to integruje w codziennej praktyce realizacji GPR jego cele, kierunki działania, sfery (społeczną, infrastrukturalną, środowiskową, gospodarczą, kulturową i inne) oraz podmioty zaangażowane w osiąganie celów rewitalizacji.

5.2 Kierunki działań

Kierunki działań według celów rewitalizacji:

Cel 1: Aktywne wspieranie integracji społecznej i włączenia społecznego na obszarze rewitalizacji (SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA)

Kierunki działań
Wsparcie rodzin, dzieci i młodzieży na obszarze rewitalizacji
Wielokierunkowe wsparcie seniorów na obszarze rewitalizacji
Przeciwdziałanie ubóstwu na obszarze rewitalizacji
Integracja społeczna
Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Innowacje społeczne na obszarze rewitalizacji
Mieszkalnictwo na obszarze rewitalizacji
Modernizacja i poprawa infrastruktury społecznej na obszarze rewitalizacji

Cel 2: Skoordynowane wzmacnianie tożsamości i poprawa wizerunku obszaru rewitalizacji w Łomży (TOŻSAMOŚĆ)

Kierunki działań
Dziedzictwo funkcją przyszłości
Rozwój infrastruktury kultury na obszarze rewitalizacji
Wydarzenia i przedsięwzięcia na obszarze rewitalizacji budujące tożsamość lokalną
Edukacja pozaszkolna dla tożsamości

Cel 3: Zrównoważony rozwój przestrzeni obszaru rewitalizacji (ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ)

Kierunki działań
Modernizacja terenów zielonych na obszarze rewitalizacji
Błękitno-zielona infrastruktura na obszarze rewitalizacji
Zielona energia na obszarze rewitalizacji
Zrównoważona mobilność na obszarze rewitalizacji
Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury podstawowej na obszarze rewitalizacji
Ożywienie gospodarcze i wsparcie rozwoju handlu i usług na obszarze rewitalizacji
Poprawianie estetyki obszaru rewitalizacji
Kompleksowa poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji

Cel 4: Rozwijanie potencjału instytucjonalnego na rzecz rewitalizacji (AKTYWNOŚĆ I PARTNERSTWA DLA REWITALIZACJI)

Kierunki działań
Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji
Rozwijanie wiedzy na temat różnych aspektów rewitalizacji wśród urzędników, pracowników jednostek miejskich oraz członków Komitetu Rewitalizacji
Edukacja interesariuszy dotycząca rewitalizacji oraz działania i rozwoju miasta

6. PRZEDSIĘWZIĘCIA REWITALIZACYJNE

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne wynikają z prac diagnostycznych nad opracowaniem GPR. Wyboru przedsięwzięć dokonano w oparciu o propozycje zgłoszone przez interesariuszy (nabór przedsięwzięć w dn. 12 września – 3 października 2023 r., wydarzenia konsultacyjne), władze miasta, urzędników oraz wykonawców GPR. Wśród przedsięwzięć znajdują się zarówno takie, które stanowią odpowiedź na zaobserwowane i zgłaszane problemy i potrzeby poprawy sytuacji na obszarze rewitalizacji w różnych sferach, jak i te, które bazując na potencjałach obszaru rewitalizacji, mają na celu poprawę jakości życia i atrakcyjności obszaru.

Wiele przedsięwzięć to kontynuacja rozpoczętego w 2017 roku procesu rewitalizacji, bazują one bowiem na dokonanych lub rozpoczętych przekształceniach przestrzeni obszaru rewitalizacji (np. Stary Rynek, Hala Kultury). Myślą przewodnią w wyborze zestawu przedsięwzięć było zatem dalsze prowadzenie i rozwijanie rozpoczętego kilka lat temu procesu rewitalizacji, z coraz bardziej ambitnym i innowacyjnym podejściem. Jest to także praktyczna realizacja tzw. komplementarności międzyokresowej, istotnej dla rewitalizacji.

Istotą rewitalizacji jako narzędzia rozwoju lokalnego i regionalnego jest zintegrowane podejście terytorialne. Zatem nadrzędnym i oczywistym jest takie prowadzenie rewitalizacji, aby realizacja poszczególnych celów, kierunków działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych przebiegała w sposób skoordynowany. Koordynacja ta ma na celu sprawniejsze i efektywniejsze osiągnięcie pozytywnej zmiany na obszarze rewitalizacji oraz optymalne wykorzystanie zasobów – nie tylko finansowych. Nadrzędnym założeniem jest przestrzeganie następujących zasad rewitalizacji: kompleksowość i podejście zintegrowane, koncentracja, komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych, realizacja zasady partnerstwa i partycypacja.

Każde z przedsięwzięć ma powiązania z innymi, są to powiązania o różnym natężeniu i charakterze. Spójnikiem są kierunki działań, realizowane przez przedsięwzięcia w różnych sferach i skali. Dla każdego z przedsięwzięć podstawowych wskazano kierunki działań, które to przedsięwzięcie realizuje. Dodatkowo, system wdrażania GPR określa mechanizmy koordynacji przedsięwzięć i podmiotów ich realizujących.

6.1. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 1	
Nazwa przedsięwzięcia	Stary Rynek i obszar rewitalizacji – miejsce integracji mieszkańców
Zakres	<p>Cykle wydarzeń integracyjnych, kulturalnych, społecznych, rekreacyjnych i in. na obszarze rewitalizacji w celu wykorzystania integracyjnego potencjału Starego Rynku i innych przestrzeni na obszarze rewitalizacji.</p> <p>W ramach przedsięwzięcia planuje się m.in. stworzenie nowej cyklicznej imprezy kulturalnej, która odbywać się będzie na niedawno odrestaurowanym Starym Rynku (np. festiwal artystyczny upamiętniający ważne dla historii Łomży osobistości, festiwal muzyczny ukierunkowany na konkretny gatunek muzyczny).</p> <p>Kontynuacja dotychczas realizowanych na Starym Rynku przedsięwzięć i imprez (np. cykl wydarzeń „Łomżyńskie wakacje”), jak również wprowadzenie do łomżyńskiego kalendarza nowych wydarzeń, które pomogą budować lokalną tożsamość. Będą się one odbywały zarówno na Starym Rynku, jak i w innych częściach obszaru rewitalizacji – przede wszystkim wydarzeń o naturze cyklicznej oraz sezonowej.</p> <p>W wyniku realizacji przedsięwzięcia Stary Rynek stanie się miejscem częściej niż obecnie odwiedzanym przez mieszkańców, stanie się agorą Łomży.</p>
Prognozowane rezultaty	<p>Wzrost liczby wydarzeń organizowanych na Starym Rynku i na obszarze rewitalizacji</p> <p>Wzrost zadowolenia mieszkańców z życia w Łomży i z aktywności Urzędu Miejskiego</p>
Sposób oceny rezultatów	<p>Liczba wydarzeń organizowanych w ramach przedsięwzięcia przez Urząd Miejski i inne instytucje</p> <p>Badanie opinii społecznej – raz na trzy lata</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Integracja społeczna</p> <p>Wydarzenia i przedsięwzięcia na obszarze rewitalizacji budujące tożsamość lokalną</p>
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	<p>Urząd Miejski w Łomży i jednostki organizacyjne</p> <p>Partnerzy społeczno-gospodarczy</p>

Szacunkowa wartość	2 500 000 zł
Okres realizacji	2024-2034
Sposób zapewnienia dostępności	Spełnianie wymogów dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej podczas promowania działań przewidzianych do realizacji w ramach przedsięwzięcia; organizacja wydarzeń w otwartych i ogólnodostępnych przestrzeniach.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 15 Przedsięwzięcia uzupełniające: 1, 2, 8, 9, 12, 14, 31

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 2	
Nazwa przedsięwzięcia	Program senioralny – różne formy angażowania, integracji i wspierania seniorów
Zakres	Działania na rzecz integracji społecznej seniorów poprzez m.in.: młodzieżowy i studencki wolontariat dla seniora, upamiętnianie historii łomżyńskich seniorów i budowa lokalnej tożsamości, wystawa plenerowa z trwałymi śladami w przestrzeni publicznej. Rozszerzenie dotychczasowej oferty spotkań i warsztatów z artystami ukierunkowanych na seniorów na obiekty na obszarze rewitalizacji. Projekt „Fachowiec dla Seniora” – jego zakresem jest pomoc usługowa w naprawach drobnych usterek adresowana do mieszkańców Miasta Łomża w wieku emerytalnym posiadających Łomżyńską Kartę Seniora lub osób z niepełnosprawnością.
Prognozowane rezultaty	Wzrost liczby działań integracyjnych i kulturalnych na rzecz seniorów Wzrost zadowolenia seniorów z życia w Łomży
Sposób oceny rezultatów	Liczba wydarzeń integracyjnych lub kulturalnych skierowanych do seniorów Liczba zgłoszeń zrealizowanych w projekcie „Fachowiec dla Seniora” Badanie opinii społecznej – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Wielokierunkowe wsparcie seniorów na obszarze rewitalizacji Integracja społeczna
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji, w tym m.in. MBP, Filharmonia Kameralna im. Witolda Lutosławskiego, Hala Kultury

Podmiot realizujący	Urząd Miejski i jednostki organizacyjne Partnerzy społeczno-gospodarczy
Szacunkowa wartość	360 000 zł
Okres realizacji	2024-2034
Sposób zapewnienia dostępności	Informowanie o wydarzeniach i działaniach w ramach przedsięwzięcia zgodnie z wymaganiami dotyczącymi dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej; organizacja wydarzeń w miejscach pozbawionych barier architektonicznych.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 1, 3, 4 Przedsięwzięcia uzupełniające: 1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 17

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 3	
Nazwa przedsięwzięcia	Rozwój systemowych rozwiązań na rzecz opieki zdrowotnej nad osobami starszymi, chorymi i z niepełnosprawnością
Zakres	Rozwijanie systemowych rozwiązań na rzecz opieki zdrowotnej nad osobami starszymi, chorymi i z niepełnosprawnością i angażowanie różnych podmiotów poprzez m.in.: <ul style="list-style-type: none"> • zatrudnienie Asystenta Osobistego Osoby Niepełnosprawnej • rozwój opieki wytchnieniowej – między innymi przez zatrudnienie opiekunów w celu zapewnienia wytchnienia opiekunów osób z niepełnosprawnościami. • tworzenie tzw. mieszkań treningowych i wspomaganych.
Prognozowane rezultaty	Wzrost liczby systemowych rozwiązań na rzecz opieki zdrowotnej nad osobami starszymi, chorymi i z niepełnosprawnością Wzrost zadowolenia mieszkańców Łomży ze wsparcia osób starszych, chorych i z niepełnosprawnościami
Sposób oceny rezultatów	Liczba systemowych rozwiązań na rzecz opieki zdrowotnej nad osobami starszymi, chorymi i z niepełnosprawnością Badanie opinii społecznej – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Wielokierunkowe wsparcie seniorów na obszarze rewitalizacji Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami Integracja społeczna

Lokalizacja	Obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	Urząd Miejski i jednostki organizacyjne Partnerzy społeczno-gospodarczy
Szacunkowa wartość	800 000 zł
Okres realizacji	2024-2034
Sposób zapewnienia dostępności	Nowa i zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 2, 4, 5, 13, 15, 16 Przedsięwzięcia uzupełniające: 7, 8, 9, 28, 29

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 4	
Nazwa przedsięwzięcia	Klub seniora w Łomży ul. M. Skłodowskiej-Curie
Zakres	<p>Stworzenie przestrzeni społecznej wysokiej jakości sprzyjającej integracji społecznej. Powstała infrastruktura umożliwi prowadzenie działań włączających, integrację i aktywizację seniorów, realizację programu – „Korpus wsparcia” (usługi opiekuńcze np. zakupy, spacer). Projekt przyczyni się również do zwiększenia oferty zajęć terapeutyczno-rekreacyjnych oraz edukacyjno-kulturowych, co niewątpliwie przełoży się na poprawę zdrowia, kondycji fizycznej i samopoczucia seniorów. Powstała infrastruktura społeczna powiązana z procesem integracji społecznej będzie dostosowana do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami.</p> <p><u>Zakres projektu:</u> Klub seniora w Łomży zostanie zlokalizowany przy ul. M. Skłodowskiej-Curie działka nr 22807/1. Przebudowa i remont obejmie część pomieszczeń, zlokalizowanych na parterze budynku mieszkalnego wielorodzinnego z usługami na parterze w celu dostosowanie do potrzeb funkcjonowania Klubu seniora, jak również pomieszczenia w piwnicy.</p> <p><u>Projektowane prace:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> a) Roboty demontażowe b) Roboty budowlane (elementy konstrukcyjne, ściany i ścianki działowe, tynki i okładziny wewnętrzne, malowanie, podłóża i posadzki, elementy elewacji, stolarka okienna i drzwiowa)

	<p>c) Roboty elektryczne i teletechniczne (instalacje: elektryczne gniazd wtykowych i zasilania urządzeń; oświetlenia podstawowego, awaryjnego i ewakuacyjnego; niskoprądowe; systemu sygnalizacji włamania i napadu; połączeń wyrównawczych; przeciwporażeniową; przeciwprzepięciową; przyzywową w toaletach dla osób niepełnosprawnych)</p> <p>d) Roboty sanitarne (instalacje: wodociągowa, hydrantowa, kanalizacji sanitarnej, centralnego ogrzewania, ciepłej wody użytkowej, wentylacji mechanicznej nawiewno-wywiewnej, instalacje p.poż.)</p> <p>e) Wyposażenie</p> <p>f) Roboty związane z budową pochylni dla osób niepełnosprawnych i przebudową schodów przy wejściu głównym</p>
Prognozowane rezultaty	<p>Przygotowanie odpowiedniej infrastruktury pod cele społeczne</p> <p>Umożliwienie aktywnego uczestnictwa w życiu społeczności</p> <p>Zintegrowanie mieszkańców, zapobieganie i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz ograniczenie patologii społecznych</p> <p>Zorganizowanie spędzania czasu wolnego mieszkańców</p>
Sposób oceny rezultatów	<p>Liczba zmodernizowanych lub nowych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji</p> <p>Badanie opinii społecznej – raz na trzy lata</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Wielokierunkowe wsparcie seniorów na obszarze rewitalizacji</p> <p>Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury podstawowej na obszarze rewitalizacji</p>
Lokalizacja	ul. M. C. Skłodowskiej 2
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży
Szacunkowa wartość	2 350 857 zł
Okres realizacji	2024
Sposób zapewnienia dostępności	Rozwiązania projektowe w ramach przedsięwzięcia będą zgodne z zasadami projektowania uniwersalnego oraz dostosowania przestrzeni do potrzeb różnych grup użytkowników. W ramach projektu wykonana zostanie m.in. pochylnia zapewniająca dostęp do wejścia głównego oraz przebudowane zostaną schody.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	<p>Przedsięwzięcia podstawowe: 2, 3, 13, 15</p> <p>Przedsięwzięcia uzupełniające: 5, 6, 8, 9, 24, 28, 29</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 5	
Nazwa przedsięwzięcia	„Okrągły stół w sprawie przeciwdziałania ubóstwu na obszarze rewitalizacji”
Zakres	<p>Systemowe działanie zwiększające trafność, efektywność oraz koordynację przedsięwzięć ukierunkowanych na zmniejszanie ubóstwa.</p> <p>Ponieważ walka z ubóstwem nie jest łatwym zadaniem (choćby ze względu na trudność w zdiagnozowaniu problemu wśród mieszkańców, którzy nie korzystają z pomocy MOPSu czy innych placówek społecznych, ale wciąż borykają się z trudnościami finansowymi), uruchomiony zostanie mechanizm koordynacji i dialogu wokół szeroko ujętej tematyki ubóstwa.</p> <p>Pierwszym krokiem będzie zainicjowanie dyskusji i nakreślenie planu działania „Okrągłego stołu”.</p> <p>Obrady „okrągłego stołu” będą odbywać się cyklicznie, co najmniej raz na rok, w gronie urzędników, pracowników placówek społecznych i zaproszonych ekspertów, w tym np. przedstawicieli innych miast sprawnie radzących sobie z tym problemem.</p>
Prognozowane rezultaty	Zainicjowanie i poszerzenie dialogu na temat ubóstwa w Łomży Innowacje w działaniach dotyczących ubóstwa
Sposób oceny rezultatów	Liczba posiedzeń „Okrągłego stołu”
Realizowane kierunki działań	Przeciwdziałanie ubóstwu na obszarze rewitalizacji Innowacje społeczne na obszarze rewitalizacji Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji Rozwijanie wiedzy na temat różnych aspektów rewitalizacji wśród urzędników, pracowników jednostek miejskich oraz członków Komitetu Rewitalizacji
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji (Urząd Miejski w Łomży, Hala Kultury i in.)
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży
Szacunkowa wartość	200 000 zł
Okres realizacji	2024-2034

Sposób zapewnienia dostępności	Dyskusje w obiektach dostosowanych do osób ze szczególnymi potrzebami. Problematyka dyskusji będzie obejmowała kwestie niepełnosprawności powiązane z ubóstwem.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 1, 3, 13, 15, 16 Przedsięwzięcia uzupełniające: 7, 8, 29, 30

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 6	
Nazwa przedsięwzięcia	Rozwijanie i wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru rewitalizacji
Zakres	<p>W Łomży funkcjonują obecnie cztery szlaki historyczne, w głównej mierze na obszarze rewitalizacji: szlak dziedzictwa mazowieckiego, dziedzictwa gubernialnego, dziedzictwa żydowskiego i wielokulturowych nekropolii. Przedsięwzięcie ma na celu m.in. dalszy rozwój tych szlaków, utworzenie nowych oraz ich promocję, zarówno wśród mieszkańców, jak i turystów.</p> <p>W ramach przedsięwzięcia przewiduje się w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • organizowanie spacerów historycznych o różnorodnej tematyce, • prowadzenie działań edukacyjnych dla mieszkańców Łomży (różne grupy wiekowe i społeczne) w ciekawych, różnorodnych formach. • rozwijanie działalności i oferty punktu informacji turystycznej mieszczącego się w Hali Kultury.
Prognozowane rezultaty	Zwiększenie potencjału turystycznego obszaru rewitalizacji Budowanie poczucia tożsamości i zwiększanie więzi lokalnych wśród mieszkańców Łomży
Sposób oceny rezultatów	Liczba turystów odwiedzających Łomżę Liczba wydarzeń (spacerów, działań edukacyjnych i in.) dla mieszkańców Łomży
Realizowane kierunki działań	Dziedzictwo funkcją przyszłości Rozwój infrastruktury kultury na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży i jednostki organizacyjne

Szacunkowa wartość	50 000 zł
Okres realizacji	2024-2034
Sposób zapewnienia dostępności	Informacje o wydarzeniach (spacerach, wydarzeniach edukacyjnych i in.) będą udostępniane za pomocą ogólnodostępnych i znanych mieszkańcom kanałom komunikacji. Lokalizacje wydarzeń i trasy spacerów będą dostosowane do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 1, 8, 9, 10, 11, 12 Przedsięwzięcia uzupełniające: 12, 13, 18, 19, 29, 30

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 7	
Nazwa przedsięwzięcia	Edukacja klimatyczna na obszarze rewitalizacji
Zakres	Różnorodne działania adresowane do różnych grup mieszkańców ukierunkowane na zwiększenie świadomości klimatycznej i ekologicznej obszaru rewitalizacji, między innymi: <ul style="list-style-type: none"> • wspieranie organizacji społecznych zajmujących się edukacją klimatyczną poprzez kontynuację prowadzenia otwartego konkursu ofert w zakresie ekologii i ochrony zwierząt oraz dziedzictwa przyrodniczego; • dalszy rozwój akcji „Sadzonka za ekologię”, podczas której mieszkańcy miasta w zamian za określone ilości posegregowanych śmieci otrzymują sadzonki roślin; • „Makulatura to nie śmieć” – eko-konkurs prowadzony przez Miejski Dom Kultury – Dom Środowisk Twórczych, skierowany do uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych; • akcje edukacyjne prowadzone w szkołach na terenie obszaru rewitalizacji, np. konkursy plastyczne, konkursy wiedzy.
Prognozowane rezultaty	Wzrost świadomości klimatycznej i ekologicznej mieszkańców
Sposób oceny rezultatów	Liczba działań i akcji w ramach przedsięwzięcia „Edukacja klimatyczna na obszarze rewitalizacji” Badanie społeczne – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Edukacja pozaszkolna dla tożsamości

	Zielona energia na obszarze rewitalizacji Edukacja interesariuszy dotycząca rewitalizacji oraz działania i rozwoju miasta
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży i jednostki organizacyjne Partnerzy społeczno-gospodarczy
Szacunkowa wartość	300 000 zł
Okres realizacji	2024-2034
Sposób zapewnienia dostępności	Prowadzenie działań w różnych lokalizacjach na terenie obszaru rewitalizacji z uwzględnieniem dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej; opracowywanie materiałów edukacyjnych dostosowanych do potrzeb różnych grup mieszkańców.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 12, 14, 15, 16 Przedsięwzięcia uzupełniające: 1, 8, 14, 23, 25, 26, 27, 31, 32, 33

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 8	
Nazwa przedsięwzięcia	Budowa bulwarów nad Narwią
Zakres	<p>Kompleksowa budowa bulwarów nad rzeką Narew (część I, II i III) jako terenu o wartościach przyrodniczych i rekreacyjnych.</p> <p>Modernizacja oraz budowa infrastruktury, która pozwoli na wykreowanie otwartej, estetycznej i bezpiecznej przestrzeni publicznej, integrującej różne grupy społeczne i wiekowe. Przyczyni się to do wzrostu liczby użytkowników (mieszkańców i turystów) oraz przyciągnie potencjalnych przedsiębiorców, dzięki czemu teren bulwarów stanie się atrakcyjny pod względem społecznym, turystycznym i gospodarczym.</p> <p>Zakres prac obejmie w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - część I: na odcinku od mostu Hubala do projektowanego placu zabaw włącznie: roboty przygotowawcze, przestrzeń integracyjna z budynkiem do obsługi plaży, prysznice zewnętrzne, tereny zielone, plaża i kąpielisko, boisko rekreacyjne, poidełko, plac zabaw, instalacje wod-kan., kanalizacja deszczowa, instalacje elektryczne, monitoring, oświetlenie, oświetlenie ścieżki, nasyp i jego umocnienie, parkingi, ścieżka pieszka i rowerowa, tereny utwardzone (plac do zawracania,

	<p>ciągi komunikacyjne, chodniki), elementy żelbetowe (slip, pochylnia, schody), mała architektura, pergole;</p> <p>- część II: budowa parkingów, miejsc do cumowania, wodowania, ogniska, biwakowania, ćwiczeń, szkoły wiosennej, budowa nasypu, umocnienie brzegu, budowa ścieżek rowerowych, pieszych i edukacyjnych, odwodnienie, instalacje elektryczne, teletechniczne, drogowe (w tym plac zawracania), schody, oświetlenie, mała architektura; zielen;</p> <p>- część III: budowa nasypu, umocnienie skarpy i brzegu, ciągi piesze i rowerowe, budowa infrastruktury technicznej, przebudowa zbiornika wodnego, budowa punktu widokowego, monitoring, oświetlenie, mała architektura, zielen.</p> <p>W związku z realizacją przedsięwzięcia na terenie obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i obszarach szczególnego zagrożenia powodzią zakres inwestycji został zatwierdzony m.in. przez Dyrektora Zarządu Zlewni w Ostrołęce PGW Wody Polskie (pozwolenie wodnoprawne BI.ZUZ.5.4210.162.2022.DK z dnia 7 października 2022 r.).</p>
Prognozowane rezultaty	<p>Poprawa jakości przestrzeni publicznych z wykorzystaniem walorów naturalnych</p> <p>Poprawa dostępności do terenów zieleni urządzonej</p> <p>Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych</p> <p>Podniesienie poziomu poczucia bezpieczeństwa</p> <p>Stworzenie obszaru aktywności turystycznej i gospodarczej</p>
Sposób oceny rezultatów	<p>Liczba zmodernizowanych lub nowych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji</p> <p>Badanie społeczne – raz na trzy lata</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Modernizacja terenów zielonych na obszarze rewitalizacji</p> <p>Błękitno-zielona infrastruktura na obszarze rewitalizacji</p> <p>Kompleksowa poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji</p>
Lokalizacja	Gen. Władysława Sikorskiego 333, 18-400 Łomża
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży
Szacunkowa wartość	100 000 000 zł
Okres realizacji	2024-2026
Sposób zapewnienia dostępności	<p>Na etapie projektowania zostaną uwzględnione zasady projektowania uniwersalnego</p> <p>Na etapie użytkowania – zapewnienie dostępności bulwarów poprzez wdrażanie idei zrównoważonej mobilności i miasta zwarteo (dostęp</p>

	komunikacją publiczną, system tras rowerowych), a także wsparcie w zakresie korzystania z bulwarów dla osób ze szczególnymi potrzebami.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 1, 6, 9, 10, 11 Przedsięwzięcia uzupełniające: 1, 9, 12, 13, 25

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 9	
Nazwa przedsięwzięcia	Rewaloryzacja zabytkowego parku im. Jakuba Wagi
Zakres	<p>Inwestycja ma na celu przywrócenie należnych funkcji rekreacyjnych i społecznych. Proponowane założenia zakładają, że parki będą służyły wielu grupom społeczności lokalnej. Zagospodarowanie miejsc oraz odpowiednie wyposażenie w małą infrastrukturę utworzą nową przestrzeń dla mieszkańców, zwiększą atrakcyjność i poprawią estetykę miasta. Inwestycja ma służyć wyeksponowaniu i przywróceniu historycznych kompozycji założeń rozwijanych od lat 40 XIX w. (Park J. Wagi) i lat 30 XX w. (Park Ludowy) po czasy współczesne.</p> <p>W ramach realizacji zadania przewidziano m.in. następujące prace:</p> <ul style="list-style-type: none"> - modernizacja amfiteatru/sceny z odbudową historycznego detalu zadaszania, - odtworzenie zabytkowej bramy wejściowej do parku oraz ogrodzenia, - wyposażenie parku w obiekty małej architektury m. in. kosze, ławki, stojaki na rowery, poidelka wody pitnej, pojemniki na psie nieczystości, - wyposażenie parku w pojedyncze urządzenia zabawowe wykonane z materiałów naturalnych, - wyposażenie parku w ścieżkę sensoryczną, - wyposażenie parku w tabliczki informacyjne wraz z opisem historii parku oraz walorów przyrodniczych, - wykonanie projektu przebudowy istniejącej nawierzchni, - wykonanie systemu nawadniania roślin, - wykonanie oświetlenia parkowego oraz monitoringu, - wykonanie projektu nasadzeń zieleni - zastosowanie systemów płoszenia ptaków.
Prognozowane rezultaty	<p>Poprawa jakości życia mieszkańców, poprzez zwiększenie dostępności do terenów zielonych</p> <p>Poszerzenie form spędzania wolnego czasu przez mieszkańców miasta</p> <p>Tworzenie nowych przestrzeni dla nowych inicjatyw społecznych, kulturalnych</p>

	Wzmocnienie poczucia tożsamości oraz identyfikacji z miejscem zamieszkania Zwiększenie atrakcyjności turystycznej i historycznej obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych lub nowych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji Badanie społeczne – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Modernizacja terenów zielonych na obszarze rewitalizacji Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami Integracja społeczna
Lokalizacja	Park im. Jakuba Wagi – ul. Zygmunta Glogera
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży
Szacunkowa wartość	7 000 000 zł
Okres realizacji	2025-2027
Sposób zapewnienia dostępności	Na etapie projektowania zostaną uwzględnione zasady projektowania uniwersalnego Na etapie użytkowania – zapewnienie dostępności parków miejskich poprzez wdrażanie idei zrównoważonej mobilności i miasta zwarteo (dostęp komunikacją publiczną, system tras rowerowych), a także wsparcie w zakresie korzystania z parków miejskich dla osób ze szczególnymi potrzebami; informowanie o wydarzeniach w parkach miejskich z uwzględnieniem zasad dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 1, 6, 8, 10, 11 Przedsięwzięcia uzupełniające: 1, 8, 9, 12, 25

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 10	
Nazwa przedsięwzięcia	Rewaloryzacja zabytkowego Parku Ludowego
Zakres	Inwestycja ma na celu przywrócenie należnych funkcji rekreacyjnych i społecznych. Proponowane założenia zakładają, że park będzie służył wielu grupom społeczności lokalnej. Zagospodarowanie miejsc oraz

	<p>odpowiednie wyposażenie w małą infrastrukturę utworzą nową przestrzeń dla mieszkańców, zwiększą atrakcyjność i poprawią estetykę miasta. Inwestycja ma służyć wyeksponowaniu i przywróceniu historycznych kompozycji założeń rozwijanych od lat 30 XX w. po czasy współczesne.</p> <p>W ramach realizacji zadania przewidziano m.in. następujące prace:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyposażenie parku w plac zabaw dla dzieci oraz obiekty małej architektury m.in. kosze, ławki, stojaki na rowery, poidelka wody pitnej odporne na korozję i warunki atmosferyczne, pojemniki na psie nieczystości, - przebudowa istniejącej nawierzchni - wykonanie systemu nawadniania roślin - wykonanie projektu oświetlenia parkowego oraz monitoringu, - wykonanie projektu nasadzeń zieleni z uwzględnieniem niższego piętra roślin tj. krzewy, byliny, - wprowadzenie gatunków roślin rodzimych dostosowanych do mikroklimatu.
Prognozowane rezultaty	<p>Poprawa jakości życia mieszkańców, poprzez zwiększenie dostępności do terenów zielonych</p> <p>Poszerzenie form spędzania wolnego czasu przez mieszkańców miasta</p> <p>Tworzenie nowych przestrzeni dla nowych inicjatyw społecznych, kulturalnych</p> <p>Wzmocnienie poczucia tożsamości oraz identyfikacji z miejscem zamieszkania</p> <p>Zwiększenie atrakcyjności turystycznej i historycznej obszaru rewitalizacji</p>
Sposób oceny rezultatów	<p>Liczba zmodernizowanych lub nowych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji</p> <p>Badanie społeczne – raz na trzy lata</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Modernizacja terenów zielonych na obszarze rewitalizacji</p> <p>Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami</p> <p>Integracja społeczna</p>
Lokalizacja	Park Ludowy – ul. Aleja Legionów
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży
Szacunkowa wartość	4 800 000 zł
Okres realizacji	2026-2027

<p>Sposób zapewnienia dostępności</p>	<p>Na etapie projektowania zostaną uwzględnione zasady projektowania uniwersalnego</p> <p>Na etapie użytkowania – zapewnienie dostępności parków miejskich poprzez wdrażanie idei zrównoważonej mobilności i miasta zwarteo (dostęp komunikacją publiczną, system tras rowerowych), a także wsparcie w zakresie korzystania z parków miejskich dla osób ze szczególnymi potrzebami; informowanie o wydarzeniach w parkach miejskich z uwzględnieniem zasad dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej.</p>
<p>Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane</p>	<p>Przedsięwzięcia podstawowe: 1, 6, 8, 9, 11</p> <p>Przedsięwzięcia uzupełniające: 1, 8, 9, 12, 25</p>

<p>PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 11</p>	
<p>Nazwa przedsięwzięcia</p>	<p>Modernizacja amfiteatru</p>
<p>Zakres</p>	<p>Zagospodarowanie terenu amfiteatru zlokalizowanego przy ul. Zjazd, co umożliwi aktywny wypoczynek i udział mieszkańców w wydarzeniach kulturalno-rozrywkowych, organizowanych na wolnym powietrzu. Realizacja przedsięwzięcia stworzy korzystniejsze warunki do realizacji imprez kulturalnych/plenerowych takich jak: Gościniec Łomżyński, czy Dni Łomży – wydarzenia inicjujące koncerty oraz festyny rodzinne dla mieszkańców miasta Łomży oraz turystów.</p> <p>W ramach realizacji zadania zostaną wykonane m.in. następujące prace:</p> <ul style="list-style-type: none"> - likwidacja nasadzeń kwiatowych „Zasmakuj w Łomży”, wykonanie w tym miejscu trawnika; - budowa napisu przestrzennego 3D z podświetleniem energooszczędnym - zlokalizowanie grafiki „kapeluszy Hanki Bielickiej” na podstopniach głównych schodów biegnących centralnie przez muszlę, - wyprofilowanie góry saneczkowej, - demontaż istniejącej nawierzchni z trylinki oraz kostki betonowej, - budowa nawierzchni z geokraty służącej jako dojazd do rozkładanej sceny tymczasowej oraz nawierzchni z kostki betonowej dla ruchu pieszego, - budowa zewnętrznej instalacji elektroenergetycznej, budowa kanalizacji kablowej, - wymiana istniejącej skrzynki elektrycznej, - montaż elementów małej architektury, w tym: ławki, kosze na śmieci, stojaki rowerowe, urządzenia parkowe, - rozplanowanie przestrzeni zielonej.

	Realizacja projektu przyczyni się do efektywniejszego wykorzystania nowopowstałej infrastruktury pod kątem turystycznym i kulturowym, co przełoży się na wzrost jakości świadczonych usług oraz wzbogacenie oferty turystycznej Łomży.
Prognozowane rezultaty	<p>Poprawa jakości życia mieszkańców, poprzez zwiększenie dostępności do terenów zielonych</p> <p>Poszerzenie form spędzania wolnego czasu przez mieszkańców miasta</p> <p>Tworzenie nowych przestrzeni dla nowych inicjatyw społecznych, kulturalnych</p> <p>Wzmocnienie poczucia tożsamości oraz identyfikacji z miejscem zamieszkania</p> <p>Zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji</p>
Sposób oceny rezultatów	<p>Liczba imprez organizowanych w modernizowanym amfiteatrze</p> <p>Liczba zmodernizowanych lub nowych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji</p> <p>Badanie społeczne – raz na trzy lata</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Rozwój infrastruktury kultury na obszarze rewitalizacji</p> <p>Wydarzenia i przedsięwzięcia na obszarze rewitalizacji budujące tożsamość lokalną</p> <p>Integracja społeczna</p>
Lokalizacja	Ul. Zjazd
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży
Szacunkowa wartość	2 500 000 zł
Okres realizacji	2024-2027
Sposób zapewnienia dostępności	<p>Na etapie projektowania zostaną uwzględnione zasady projektowania uniwersalnego</p> <p>Na etapie użytkowania – zapewnienie dostępności amfiteatru poprzez wdrażanie idei zrównoważonej mobilności i miasta zwartej (dostęp komunikacją publiczną, system tras rowerowych), a także wsparcie w zakresie korzystania z amfiteatru dla osób ze szczególnymi potrzebami; informowanie o wydarzeniach w parkach miejskich z uwzględnieniem zasad dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej.</p>

Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 1, 6, 8, 9, 10 Przedsięwzięcia uzupełniające: 1, 8, 9, 12, 25
---	--

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 12	
Nazwa przedsięwzięcia	Mediateka: Książnica Łomżyńska - centrum dostępu do wiedzy, kultury i nowych technologii
Zakres	<p>Utworzenie Mediateki o nazwie „Książnica Łomżyńska”.</p> <p>Przedsięwzięcie pn. Mediateka: Książnica Łomżyńska - centrum dostępu do wiedzy, kultury i nowych technologii realizuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel główny: Efektywne wykorzystanie potencjału instytucji prowadzących działalność kulturalną. • Cel szczegółowy: Rozwój potencjału edukacyjno-społeczno-kulturalnego Miasta Łomża oraz regionu poprzez zwiększenie dostępu mieszkańców do wysokiej jakości usług w sferach: edukacyjnej, społecznej i kulturalnej, świadczonych przez nowoczesną instytucję kultury – Mediatekę w Łomży. <p>Po utworzeniu Mediateki Miejska Biblioteka Publiczna zyska nową przestrzeń sprzyjającą włączeniu różnych grup odbiorców, dostępną dla osób ze specjalnymi potrzebami. Będzie w pełni spełniała funkcje którym ma służyć. Dzięki powstaniu Mediateki podniesie się komfort życia mieszkańców i wykorzystanie nowoczesnych technologii w życiu miasta.</p> <p>Mediateka w Łomży będzie pełniła funkcję kreatywnego centrum nauki, edukacji i technologii, wykorzystującego rozwiązanie multimedialne i skupiającego się na propagowaniu kultury i włączeniu społecznym. Będzie interaktywnym multicum wspaniałym dostęp do wiedzy, miejscem wielofunkcyjnym, estetycznym, z wolnym dostępem do zbiorów. Poprzez udostępnianie wiedzy, promowanie kultury, czytelnictwa, a także tworzenie kreatywnej atmosfery dla mieszkańców będzie sprzyjać rozwojowi funkcji edukacyjnych, społecznych i kulturalnych w mieście Łomża, a dzięki ścisłej współpracy ze szkołami zawodowymi, technicznymi oraz kształcenia zawodowego, ustawicznego i praktycznego będzie sprzyjać rozwojowi gospodarczemu.</p> <p>Zakres projektu obejmuje m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opracowanie dokumentacji projektowej wraz z pozwoleniami na budowę i konserwatora zabytków, - przebudowa i rozbudowa obiektu, w tym prace renowacyjne, budowlane, elektryczne, sanitarne, teletechniczne, - zagospodarowanie przynależnego terenu, - zakup wyposażenia niezbędnego do prawidłowego funkcjonowania obiektu.

	<p>W wyniku realizacji projektu obiekt zostanie przebudowany i rozbudowywany, dostosowany do prowadzenia działalności kulturalnej. Powstanie nowoczesna mediateka z salami wystawowymi, wykładowymi oraz usługowymi (sale wypożyczeń, czytelnie, itp.). Zbiory Mediateki będą stanowiły: książki (w tym bogata i aktualna oferta publikacji z zakresu wiedzy zawodowej), nagrania audio, e-zbiory. Będą też gadżety technologiczne przybliżające dzieła m.in.: rzemiosła, kultury i sztuki za pomocą urządzeń mobilnych, dotykowych ekranów oraz Internetu.</p> <p>W obiekcie oprócz podstawowej działalności w zakresie promocji czytelnictwa będą odbywały się także spotkania promocyjne, wykłady i warsztaty dla różnych grup wiekowych, spotkania z autorami książek, panele dyskusyjne, audytoria, jak również powstanie przestrzeń ekspozycyjna.</p>
Prognozowane rezultaty	<p>Wzrost zadowolenia mieszkańców z oferty instytucji kultury na obszarze rewitalizacji</p> <p>Wzrost liczby osób ze szczególnymi potrzebami korzystającymi z oferty Miejskiej Biblioteki Publicznej</p> <p>Wzrost liczby wydarzeń kierowanych do różnych grup odbiorców realizowanych przez Miejską Bibliotekę Publiczną</p>
Sposób oceny rezultatów	<p>Liczba zmodernizowanych lub nowych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji</p> <p>Liczba użytkowników Mediateki w ciągu roku</p> <p>Badanie społeczne – raz na trzy lata</p> <p>Raporty z działalności Mediateki</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Dziedzictwo funkcją przyszłości</p> <p>Rozwój infrastruktury kultury na obszarze rewitalizacji</p> <p>Edukacja pozaszkolna dla tożsamości</p>
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży
Szacunkowa wartość	50 000 000 zł
Okres realizacji	2025-2027
Sposób zapewnienia dostępności	Dokumentacja projektowa będzie przygotowywana z zachowaniem zasady uniwersalnego projektowania. Informowanie o wydarzeniach w Mediatece z uwzględnieniem zasad dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej.

Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 1, 6, 7, 14, 15, 16 Przedsięwzięcia uzupełniające: 1, 3, 8, 9, 14, 24, 29, 30, 33
---	--

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 13	
Nazwa przedsięwzięcia	Rozwój mieszkalnictwa i poprawa stanu zasobu komunalnego
Zakres	<p>Rozwój mieszkalnictwa w oparciu o inicjatywy krajowe, m.in. wsparcie dla młodych osób pracujących, rodzin oraz o środki własne i unijne. Przedsięwzięcie to będzie obejmować różne działania, mające na celu modernizację i rozwój zasobu mieszkalnego, w celu poprawy jakości życia mieszkańców oraz przyciąganie nowych mieszkańców (konkurencja między miastami o mieszkańców „wygrywana” jest często dzięki szerokiej gamie możliwości zamieszkania dla osób i rodzin o różnej sytuacji majątkowej). Ważnym aspektem tego przedsięwzięcia jest także zwiększanie dostępności tego zasobu dla osób ze szczególnymi potrzebami.</p> <p>Przedsięwzięcie to będzie stanowić realizację Strategii Mieszkalnictwa Miasta Łomża do roku 2030 na obszarze rewitalizacji. Cele tej Strategii to: (1) miasto z rozwiniętym i odpowiadającym potrzebom mieszkańców zasobem mieszkaniowym; (2) miasto z zasobem mieszkaniowym wysokiej jakości; (3) miasto gospodarujące zasobem mieszkaniowym w sposób zrównoważony i wydajny.</p> <p>Zakres przedsięwzięcia obejmuje m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przebudowę kamienicy przy ul. Polowej 59 - remont i przebudowę obiektu zabytkowego z zewnątrz z termomodernizacją i przebudowę wnętrza z przystosowaniem obiektu dla osób niepełnosprawnych; remont drogi wewnętrznej, alejek parkowych i miejsc postojowych; budowę instalacji telekomunikacyjnej, instalacji elektrycznej, kanalizacji deszczowej, sanitarnej; budowę przyłącza elektroenergetycznego, kanalizacji deszczowej; rozbiórkę budynków gospodarczych. <p>Budynek znajduje się pod ochroną konserwatorską i wymaga kapitalnego remontu. Dach, elewacja, stolarka okienna i drzwiowa wymagają wymiany. Założenia projektu: Projekt stanowi odpowiedź na problemy wynikające z niskiej estetyki zabytkowej kamienicy obniżającej atrakcyjność na obszarze rewitalizowanym. Należy poprawić estetykę, charakterystykę energetyczną budynku co przełoży się na atrakcyjność zamieszkiwania na obszarze rewitalizacji i zmniejszy emisję CO2 do atmosfery. Przeznaczenie budynku po modernizacji: Modernizacja 18 lokali pod cele mieszkalnictwa komunalnego, które będą spełniały obecne warunki techniczne oraz będą wspierały działania prośrodowiskowe;</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawę stanu innych obiektów znajdujących się w komunalnym i prywatnym zasobie mieszkaniowym; • Poprawę dostępności zasobu mieszkaniowego dla osób ze szczególnymi potrzebami; • Aktywne poszukiwanie zewnętrznego wsparcia dotyczącego rozwoju i modernizacji zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji (środki krajowe, unijne, inne środki zagraniczne); • Pozostałe działania realizujące cele Strategii Mieszkalnictwa Miasta Łomża do roku 2030 na obszarze rewitalizacji.
Prognozowane rezultaty	<p>Poprawa stanu zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji</p> <p>Poprawa dostępności zasobu mieszkaniowego dla osób ze szczególnymi potrzebami</p> <p>Poprawa estetyki i uporządkowanie przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji</p>
Sposób oceny rezultatów	<p>Liczba zmodernizowanych budynków mieszkalnych na obszarze rewitalizacji</p> <p>Liczba zmodernizowanych lokali na obszarze rewitalizacji</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Mieszkalnictwo na obszarze rewitalizacji</p> <p>Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury podstawowej na obszarze rewitalizacji</p> <p>Poprawianie estetyki obszaru rewitalizacji</p>
Lokalizacja	Ul. Polowa 59 i inne lokalizacje na obszarze rewitalizacji
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży
Szacunkowa wartość	20 000 000 zł
Okres realizacji	2024-2034
Sposób zapewnienia dostępności	Przykładowe planowane rozwiązania z zakresu dostępności architektonicznej: miejsca postojowe dla osób ze szczególnymi potrzebami zlokalizowane przy budynkach na dziedzińcach wewnętrznych; wyprofilowany teren o odpowiednim nachyleniu do 3%, odpowiednio szerokie drzwi, windy, na poziomie parteru platformy schodowe.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	<p>Przedsięwzięcia podstawowe: 3, 4, 5, 15</p> <p>Przedsięwzięcia uzupełniające: 1, 7, 9, 16, 24, 28</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 14	
Nazwa przedsięwzięcia	Rozmawiajmy o Łomży – rozwijanie dialogu z młodzieżą
Zakres	Programy edukacyjne dla młodzieży, m.in. w formie debat oksfordzkich, mające na celu objaśnienie sposobu działania samorządu miejskiego (np. jak planowany jest budżet miejski), ale również w szczególności dotyczące rewitalizacji i uwarunkowań rozwoju miasta. Spacery edukacyjne i spotkania otwarte dla wszystkich mieszkańców.
Prognozowane rezultaty	Budowanie poczucia tożsamości i zwiększanie więzi lokalnych wśród mieszkańców Łomży Zwiększenie wiedzy na temat różnych aspektów procesu rewitalizacji oraz uwarunkowań rozwoju miasta wśród mieszkańców Łomży
Sposób oceny rezultatów	Liczba spotkań, wydarzeń w ramach przedsięwzięcia „Rozmawiajmy o Łomży” Badanie społeczne – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Integracja społeczna Innowacje społeczne na obszarze rewitalizacji Edukacja interesariuszy dotycząca rewitalizacji oraz działania i rozwoju miasta
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży i jednostki organizacyjne Partnerzy społeczno-gospodarczy
Szacunkowa wartość	110 000 zł
Okres realizacji	2024-2034
Sposób zapewnienia dostępności	Organizacja wydarzeń w miejscach dostępnych architektonicznie; spełnianie wymogów dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej podczas informowania o wydarzeniach w ramach przedsięwzięcia
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 7, 12, 15 Przedsięwzięcia uzupełniające: 1, 2, 3, 4, 7, 8, 12, 14, 28, 29, 30

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 15	
Nazwa przedsięwzięcia	Zrewitalizujemy Łomżę – innowacje w rewitalizacji
Zakres	Zaplanowane i konsekwentne wypracowywanie i poszukiwanie innowacji w procesie rewitalizacji w celu zwiększania efektywności tego procesu. Odbywać się ono będzie między innymi poprzez: <ul style="list-style-type: none"> • cykliczne spotkania (również w nietypowych formach) Zespołu ds. rewitalizacji związane z planowaniem i realizacją przedsięwzięć rewitalizacyjnych, • wspólne spacer-y studyjne po obszarze rewitalizacji (np. z udziałem pracowników MOPS, innych jednostek i komórek miejskich).
Prognozowane rezultaty	Zwiększenie synergii i poprawa współpracy pomiędzy jednostkami odpowiedzialnymi za konsultacje społeczne
Sposób oceny rezultatów	Liczba spotkań i spacerów w ramach przedsięwzięcia „Zrewitalizujemy Łomżę”
Realizowane kierunki działań	Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji Rozwijanie wiedzy na temat różnych aspektów rewitalizacji wśród urzędników, pracowników jednostek miejskich oraz członków Komitetu Rewitalizacji Edukacja interesariuszy dotycząca rewitalizacji oraz działania i rozwoju miasta
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży i jednostki organizacyjne
Szacunkowa wartość	140 000 zł
Okres realizacji	2024-2034
Sposób zapewnienia dostępności	Organizacja wydarzeń w miejscach dostępnych architektonicznie; spełnianie wymogów dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej podczas informowania o wydarzeniach w ramach przedsięwzięcia; prowadzenie procesów partycypacyjnych z zachowaniem dostępności dla wszystkich zainteresowanych mieszkańców.
Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 1, 3, 4, 5, 7, 12, 13, 14, 16 Przedsięwzięcia uzupełniające: 3, 5, 7, 8, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 25, 29, 30, 31, 32

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 16	
Nazwa przedsięwzięcia	Rewitalizacja „na szóstkę”
Zakres	<p>Edukacja dla urzędników będących członkami Zespołu ds. Rewitalizacji, jak również członków Komitetu Rewitalizacji, obejmująca m.in:</p> <ul style="list-style-type: none"> • szkolenia związane z różnymi aspektami rewitalizacji, spotkania, seminaria, • organizację wizyt studyjnych do miast w regionie i w kraju wprowadzających ciekawe rozwiązania rewitalizacyjne, • sieciowanie się z innymi miastami w regionie i w kraju w zakresie wymiany doświadczeń w prowadzeniu i rewitalizacji.
Prognozowane rezultaty	<p>Zwiększenie wiedzy rewitalizatorów i efektywności działań rewitalizacyjnych</p> <p>Zwiększenie widoczności i pozycji Łomży w sieciach samorządów zajmujących się różnymi aspektami rewitalizacji</p>
Sposób oceny rezultatów	<p>Liczba szkoleń w ramach przedsięwzięcia</p> <p>Liczba wizyt studyjnych w ramach przedsięwzięcia</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji</p> <p>Rozwijanie wiedzy na temat różnych aspektów rewitalizacji wśród urzędników, pracowników jednostek miejskich oraz członków Komitetu Rewitalizacji</p> <p>Edukacja interesariuszy dotycząca rewitalizacji oraz działania i rozwoju miasta</p>
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji, Łomża, inne miasta
Podmiot realizujący	Urząd Miejski w Łomży i jednostki organizacyjne
Szacunkowa wartość	100 000 zł
Okres realizacji	2024-2034
Sposób zapewnienia dostępności	Działania edukacyjne będą obejmowały kwestie powiązane z różnymi aspektami dostępności i będą dostępne dla osób ze szczególnymi potrzebami (m.in. poprzez organizację wydarzeń w miejscach dostępnych architektonicznie oraz zapewnienie odpowiednich środków transportu).

Przedsięwzięcia komplementarne lub powiązane	Przedsięwzięcia podstawowe: 3, 5, 7, 12, 15 Przedsięwzięcia uzupełniające: 14, 21, 29, 30
---	--

6.2. Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Poniższe zestawienie przedstawia charakterystykę pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Przedsięwzięcia te nazywane są skrótowo „przedsięwzięciami uzupełniającymi” lub „projektami uzupełniającymi”. Ich realizacja przyczyni się do zwiększenia stopnia osiągnięcia celów rewitalizacji w Mieście Łomża. Szeroka paleta i zakres przedsięwzięć uzupełniających dają szansę na angażowanie i aktywizowanie interesariuszy rewitalizacji na wszystkich etapach realizacji GPR w Łomży.

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 1	
Nazwa przedsięwzięcia	Tworzenie „miejsc trzecich” dla całych rodzin i rozwijanie oferty czasu wolnego dla dzieci i młodzieży
Zakres	Tworzenie „miejsc trzecich” (czyli miejsc, w których nie mieszkamy i nie pracujemy/uczymy się) dla całych rodzin i rozwijanie oferty czasu wolnego dla dzieci i młodzieży (m.in. aktywizacja dzieci i młodzieży poprzez wolontariat i „wyciągnięcie sprzed ekranów” różnymi sposobami i w różnych formach). Stopniowe wprowadzanie i rozwój miejsc aktywności lokalnej (MAL) dla całych rodzin.
Realizowane kierunki działań	Wsparcie rodzin, dzieci i młodzieży na obszarze rewitalizacji Integracja społeczna

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 2	
Nazwa przedsięwzięcia	Integracja przez sport
Zakres	Różnorodne zajęcia dla dzieci i młodzieży prowadzone przy współpracy z łomżyńskimi klubami sportowymi, ukierunkowane na profilaktykę problemów rozwojowych, np. zajęcia z dietetykami, z psychologami.
Realizowane kierunki działań	Wsparcie rodzin, dzieci i młodzieży na obszarze rewitalizacji Integracja społeczna

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 3	
Nazwa przedsięwzięcia	Innowacyjne projekty profilaktyczne
Zakres	Różnorodne projekty włączenia społecznego i wsparcia rodzin dysfunkcyjnych z obszaru rewitalizacji, realizowane przez UM w Łomży we współpracy z innymi instytucjami. Projekty profilaktyczne dotyczące przemocy, cyberprzemocy, nadużywania alkoholu, narkotyków, używek, etc.
Realizowane kierunki działań	Wsparcie rodzin, dzieci i młodzieży na obszarze rewitalizacji Integracja społeczna

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 4	
Nazwa przedsięwzięcia	Projekty dotyczące wsparcia rodziców dzieci szkolnych i przedszkolnych
Zakres	Prowadzenie warsztatów umiejętności wychowawczych i różnego rodzaju zajęć dla rodziców, aby mogli być większym wsparciem dla swoich dzieci. Zadanie jest odpowiedzią na problem niesamodzielnosci dzieci, zwiększonego odsetka orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego, indywidualnego nauczania oraz opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka itp.
Realizowane kierunki działań	Wsparcie rodzin, dzieci i młodzieży na obszarze rewitalizacji Integracja społeczna

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 5	
Nazwa przedsięwzięcia	Koordinator/Pełnomocnik ds. osób starszych
Zakres	Utworzenie w Urzędzie Miejskim w Łomży stanowiska Koordynatora/Pełnomocnika ds. osób starszych. Przedsięwzięcie to wynika ze Strategii Rozwoju Miasta Łomża do roku 2030.
Realizowane kierunki działań	Wielokierunkowe wsparcie seniorów na obszarze rewitalizacji Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 6	
Nazwa przedsięwzięcia	Senior w centrum uwagi
Zakres	<p>Wydawanie miesięcznika – gazety „Łomżyński Senior”.</p> <p>Przedsięwzięcie przyczyni się do rozwoju dziennikarstwa obywatelskiego/ senioralnego oraz poprawy komunikacji z seniorami i mieszkańcami Łomży.</p> <p>Planuje się stopniowy rozwój miesięcznika, początkowo w formie wyodrębnionej części biuletynu „My z Łomży”.</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Wielokierunkowe wsparcie seniorów na obszarze rewitalizacji</p> <p>Integracja społeczna</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 7	
Nazwa przedsięwzięcia	Inicjowanie, prowadzenie i koordynowanie działań na rzecz różnych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
Zakres	<p>Projekty ukierunkowane na pomoc osobom i rodzinom najuboższym, z akcentem na dzieci; seniorów i rodziny zagrożone wykluczeniem społecznym.</p> <p>Zakres przedsięwzięcia obejmuje między innymi: korepetycje, darmowe zajęcia pozalekcyjne dla dzieci z ubogich rodzin, rozwój wolontariatu, wsparcie organizacji społecznych i grup nieformalnych pomagających środowiskom i osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym.</p> <p>Rozwijanie palety wsparcia dla osób i grup potrzebujących szczególnych rodzajów interwencji, w tym np. pomoc osobom dotkniętym przemocą domową.</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Wsparcie rodzin, dzieci i młodzieży na obszarze rewitalizacji</p> <p>Przeciwdziałanie ubóstwu na obszarze rewitalizacji</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 8	
Nazwa przedsięwzięcia	Integracja społeczna – działania horyzontalne i międzypokoleniowe
Zakres	<p>Działania polegające na wspieraniu integracji międzypokoleniowej, a więc np. nawiązanie współpracy pomiędzy Łomżyńską Radą Seniorów a Młodzieżową Radą Miejską, spotkania, warsztaty dla osób starszych i młodzieży.</p>

	Zakres przedsięwzięcia obejmuje również: projekty integrujące różne grupy społeczne przez kulturę; wspieranie rozwoju demokracji lokalnej i inne.
Realizowane kierunki działań	Integracja społeczna Innowacje społeczne na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 9	
Nazwa przedsięwzięcia	Dostępność na obszarze rewitalizacji
Zakres	Stałe poprawianie dostępności architektonicznej, cyfrowej oraz informacyjno-komunikacyjnej obszaru rewitalizacji. Poprawianie dostępności miejsc i obiektów publicznych oraz obiektów komercyjnych i prywatnych. Współpraca m.in. wspólnot mieszkaniowych, spółdzielni mieszkaniowych, lokalnego biznesu, instytucji publicznych, szkół wyższych oraz organizacji społecznych (w tym zwłaszcza zajmujących się osobami z niepełnosprawnościami, seniorami i integracją społeczną).
Realizowane kierunki działań	Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami Modernizacja i poprawa infrastruktury społecznej na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 10	
Nazwa przedsięwzięcia	Rozwijanie oferty Pakietu Seniora w Karcie Mieszkańca
Zakres	Rozwój oferty Pakietu Seniora w Karcie Mieszkańca poprzez aktywne angażowanie i poszukiwanie kolejnych lokalnych firm chętnych do włączenia się do programu i oferowania zniżek dla seniorów, jak również innych form wspierania seniorów.
Realizowane kierunki działań	Wielokierunkowe wsparcie seniorów na obszarze rewitalizacji Ożywienie gospodarcze i wsparcie rozwoju handlu i usług na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 11	
Nazwa przedsięwzięcia	Jadłodzielnia
Zakres	<p>Wspieranie działalności jadłodzielni prowadzonej przez Fundację Międzynarodowy Instytut Rozwoju Dzieci przy wsparciu Miasta Łomża oraz poszukiwanie nowych lokalizacji.</p> <p>W ramach przedsięwzięcia zakłada się współpracę z lokalnymi firmami, prowadzenie działań edukacyjnych i wspierających budowanie kapitału społecznego i in.</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Innowacje społeczne na obszarze rewitalizacji</p> <p>Integracja społeczna</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 12	
Nazwa przedsięwzięcia	Projekty wspierające budowanie poczucia lokalnej tożsamości wśród mieszkańców
Zakres	<p>Kontynuacja działań edukacyjnych Muzeum Północno-Mazowieckiego skierowanych do różnych grup wiekowych na temat tajemnic pracy Muzeum, jak również tematycznych lekcji i warsztatów o lokalnych zwyczajach, np. bożonarodzeniowych, a także m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie spacerów historycznych oraz zajęć dla dzieci i młodzieży szkolnej w przestrzeni publicznej związanych z historią Łomży i okolic, • miejskie konkursy dla dzieci i młodzieży związane z wiedzą o Łomży.
Realizowane kierunki działań	<p>Dziedzictwo funkcją przyszłości</p> <p>Wydarzenia i przedsięwzięcia na obszarze rewitalizacji budujące tożsamość lokalną</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 13	
Nazwa przedsięwzięcia	Punkt widokowy przy ul. Woziwodzkiej
Zakres	<p>Budowa punktu widokowego przy ul. Woziwodzkiej na Dolinę Narwi. Stworzenie atrakcyjnego miejsca dla mieszkańców i turystów na mapie szlaków historycznych ważnych dla lokalnej tożsamości.</p> <p>Budowa obiektu z zachowaniem standardów dotyczących dostępności oraz z wykorzystaniem naturalnych i ekologicznych materiałów (np. <i>nature-based solutions</i>).</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Dziedzictwo funkcją przyszłości</p> <p>Poprawianie estetyki obszaru rewitalizacji</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 14	
Nazwa przedsięwzięcia	Otwarte Muzeum
Zakres	<p>Przekształcenie części parkingu przy Muzeum Północno-Mazowieckim (ul. Dworna 22c) w strefę zieleni, z łąką kwietną, krzewami, drzewem dającym naturalny cień i trawą. Przedsięwzięcie przewiduje dosłowną realizację idei rewitalizacji jako przywrócenie do życia fragmentu przestrzeni obok budynku Muzeum.</p> <p>Działka przy ul. Dwornej 22c to nie tylko budynek Muzeum, ale także spory dziedziniec i obszerny parking, oba wyłożone kostką brukową. Pas trawnika wyznaczony jest jedynie pod ścianami budynku i pod ogrodzeniem graniczącym z sąsiednią posesją.</p> <p>Realizacja przedsięwzięcia powiększy strefę zieleni przy budynku Muzeum. Część dziedzińca i miejsc parkingowych (wykorzystywanych obecnie głównie przez pracowników Muzeum, bo goście, zwłaszcza autokary, parkują najczęściej na Pl. Niepodległości) zostanie zlikwidowana, zastępując bruk trawą, nasadzeniami, łąką kwietną i stojącymi wśród zieleni ławkami i leżakami.</p> <p>Przygotowanie takiej przestrzeni pozwoli Muzeum poszerzyć ofertę edukacyjną o inspirujące, lecz niezobowiązujące w swej formule wydarzenia: Śniadanie na trawie (piknik połączony ze spotkaniem z kuchnią kurpiowską i ludową), Śniadanie z muzami (wykład dotyczący dzieł sztuki znajdujących się w posiadaniu Muzeum, prowadzony przy serwowanej gościom kawie i rogaliku), Festiwal na trawie (letnią strefę edukacji: plenerowe warsztaty i wieczorne potańcówki dla mieszkańców).</p> <p>Przedsięwzięcie realizowane będzie przez Muzeum Północno-Mazowieckie we współpracy z pracownią architektury krajobrazu, Technikum Architektury Krajobrazu ZSWiO nr 7 w Łomży, MPGKiM w Łomży.</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Zielona energia na obszarze rewitalizacji</p> <p>Integracja społeczna</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 15	
Nazwa przedsięwzięcia	Program „Gawron”
Zakres	<p>Podejmowanie (do skutku) różnych metod odstraszenia ptaków (gawrony i kawki) w parkach (Park im. Jakuba Wagi oraz Park Ludowy) i innych przestrzeniach na obszarze rewitalizacji oraz niwelowania uciążliwości z nimi związanych.</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Modernizacja terenów zielonych na obszarze rewitalizacji</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 16	
Nazwa przedsięwzięcia	Modernizacja energetyczna budynków mieszkalnych na obszarze rewitalizacji
Zakres	Przedsięwzięcie obejmuje poprawę efektywności energetycznej (w tym instalacje OZE) obiektów wielorodzinnych w obszarze rewitalizacji. Inwestycja przyczyni się do poprawy ochrony atmosfery poprzez likwidację niskiej emisji związanej m.in. z niską efektywnością energetyczną budynków mieszkalnych. Przedsięwzięcie przyczyni się również do zwiększenia udziału energii odnawialnej w produkcji energii ogółem. Poprzez realizację przedsięwzięcia nastąpi wsparcie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną sektora obiektów wielorodzinnych (sektor publiczny i prywatny) na terenie obszaru rewitalizacji, poprawi się jakość powietrza oraz poprawi się stan środowiska naturalnego.
Realizowane kierunki działań	Zielona energia na obszarze rewitalizacji Mieszkalnictwo na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 17	
Nazwa przedsięwzięcia	Program „Ławka”
Zakres	Montaż ławek i „przysiadaków” na obszarze rewitalizacji – w przestrzeniach publicznych oraz wzdłuż najbardziej uczęszczanych ciągów pieszych, wraz z towarzyszącą zielenią, koszami na śmieci itp. Lokalizacja ławek będzie określana z uwzględnieniem wskazań mieszkańców. Ławki „dostępne”: możliwość odstawienia wózka (dziecięcego/dla osoby z niepełnosprawnością) z boku ławki, na równej, trwałej nawierzchni; pochwyty ułatwiające wstawanie/siadanie; montaż oświetlenia i in.
Realizowane kierunki działań	Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury podstawowej na obszarze rewitalizacji Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 18	
Nazwa przedsięwzięcia	Program wsparcia drobnych usług i handlu
Zakres	Prowadzenie różnego rodzaju działań na rzecz mikroprzedsiębiorców z obszaru rewitalizacji, w tym w zakresie podniesienia umiejętności sprzedażowych i marketingowych, e-commerce, sieciowania wśród lokalnych przedsiębiorców, poprzez np. śniadania biznesowe, szkolenia, warsztaty.
Realizowane kierunki działań	Ożywienie gospodarcze i wsparcie rozwoju handlu i usług na obszarze rewitalizacji Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 19	
Nazwa przedsięwzięcia	Estetyzacja przestrzeni komercyjnych
Zakres	Program oparty na ścisłej współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami, spółdzielniami, właścicielami nieruchomości, artystami, organizacjami, mający na celu podniesienie walorów estetycznych witryn sklepowych, szyldów etc.
Realizowane kierunki działań	Poprawianie estetyki obszaru rewitalizacji Ożywienie gospodarcze i wsparcie rozwoju handlu i usług na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 20	
Nazwa przedsięwzięcia	Monitoring na obszarze rewitalizacji
Zakres	Weryfikacja stanu technicznego pracujących kamer na obszarze rewitalizacji. Wprowadzenie oświetlenia z czujnikami ruchu, zadbanie o bezpieczeństwo przy remoncie parków, w celu poprawy bezpieczeństwa mieszkańców i użytkowników obszaru rewitalizacji.
Realizowane kierunki działań	Kompleksowa poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 21	
Nazwa przedsięwzięcia	Straż Miejska na obszarze rewitalizacji
Zakres	Zwiększenie efektywności działania Straży Miejskiej na obszarze rewitalizacji, m.in. poprzez doposażenie, szkolenia, rozwój kadr.
Realizowane kierunki działań	Kompleksowa poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji Rozwijanie wiedzy na temat różnych aspektów rewitalizacji wśród urzędników, pracowników jednostek miejskich oraz członków Komitetu Rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 22	
Nazwa przedsięwzięcia	Modernizacja ulic na obszarze rewitalizacji
Zakres	<p>Modernizacja infrastruktury drogowej, w tym m.in.: przebudowa i rozbudowa ciągów drogowych, budowa ciągów pieszych, rowerowych, prace elektryczne (w tym: wymianę oświetlenia ulicznego na LED), prace kanalizacyjne, usunięcie kolizji z elementami istniejącej infrastruktury i inne.</p> <p>Zadanie obejmuje m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przebudowę ulic: Kierzkowej, Ogrodowej, Placu Niepodległości, Al. Legionów (od ronda Kościuszki do końca obszaru rewitalizacji), Krótkiej, Radzieckiej, Sienkiewicza, sięgacz ul. Zawadzkiej. • rozbudowę ulic: Romana Dmowskiego, Nowogrodzkiej (od. Ul. Wojska Polskiego do końca obszaru rewitalizacji), Wojska Polskiego (od ronda Kościuszki do granic obszaru rewitalizacji) <p>Przedsięwzięcie wpłynie na estetykę i bezpieczeństwo przestrzeni oraz poprawi jej wizerunek. Wpłynie również na podniesienie jakości i warunków życia mieszkańców poprzez poprawę stanu infrastruktury drogowo-technicznej, dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych i likwidację barier architektonicznych.</p>
Realizowane kierunki działań	Zrównoważona mobilność na obszarze rewitalizacji Kompleksowa poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 23	
Nazwa przedsięwzięcia	Infrastruktura rowerowa na obszarze rewitalizacji
Zakres	<p>Modernizacja i rozbudowa infrastruktury rowerowej na obszarze rewitalizacji w Łomży.</p> <p>Przedsięwzięcie obejmuje budowę i przebudowę ścieżek rowerowych na obszarze rewitalizacji. Ścieżki rowerowe będą stanowiły jeden z elementów funkcjonującego w mieście Łomża systemu mobilności miejskiej. Planowane ścieżki rowerowe będą łączyły już istniejące ścieżki tworząc tym samym sieć ścieżek rowerowych. Ścieżki rowerowe będą przebiegały wzdłuż ciągów drogowych.</p> <p>Zostaną włączone do systemu integrującego dostępne środki komunikacji na obszarze rewitalizacji, tj. transport publiczny lokalny, ponadlokalny, system roweru publicznego (ŁOKER). Zostaną usunięte luki w połączeniach tras rowerowych.</p> <p>Poza ścieżkami rowerowymi w ramach przedsięwzięcia planowany jest montaż samoobsługowych stacji napraw rowerów. Stacje będą ogólnodostępne, wielofunkcyjne, dostępne przez całą dobę, a przede wszystkim łatwe w obsłudze. Dzięki jej wielofunkcyjnym elementom ze stacji będą mogli korzystać mieszkańcy (np. przy pompowaniu piłki), czy osoby ze szczególnymi potrzebami (pompowanie kół w wózkach).</p> <p>Przedsięwzięcie obejmuje także poprawianie bezpieczeństwa ruchu rowerowego w sąsiedztwie budynków użyteczności publicznej (w tym szkół) oraz montowaniem stojaków na rowery przy obiektach oraz najważniejszych węzłach komunikacyjnych.</p> <p>Przedsięwzięcie przyczyni się do polepszenia jakości życia mieszkańców poprzez ograniczenie emisji gazów cieplarnianych i pyłów do atmosfery oraz poprawę dostępności transportu publicznego niezmotoryzowanego. Zostanie stworzona sieć ścieżek rowerowych tym samym wsparta zostanie gospodarka zeroemisyjna (nastąpi ograniczenie emisji gazów cieplarnianych dzięki komunikacji rowerowej). Budowa ścieżek wpłynie na jakość powietrza w Łomży jak i na obszarze rewitalizacji poprzez ograniczenie emisji pyłów i CO₂ powstających w wyniku spalania paliw płynnych produkowanych z ropy naftowej, gdyż zakłada się, że dzięki sieci ścieżek część pasażerów pozostawi samochody osobowe na parkingu i skorzysta z „czystej” komunikacji publicznej. Wzrośnie atrakcyjność komunikacji publicznej jako alternatywy dla samochodów osobowych.</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Zrównoważona mobilność na obszarze rewitalizacji</p> <p>Kompleksowa poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 24	
Nazwa przedsięwzięcia	Modernizacja budynków użyteczności publicznej
Zakres	<p>Przedsięwzięcie obejmuje przebudowę oraz modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej w Mieście Łomża. Prace modernizacyjne będą prowadzone z dążeniem do wysokiej efektywności energetycznej oraz z zachowaniem wskazań konserwatorskich.</p> <p><u>Najważniejsze obiekty objęte przedsięwzięciem to:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Budynek Urzędu Miejskiego ul. Plac Stary Rynek 14 - m.in. ocieplenie przegród budowlanych (ściany zewnętrzne, stropy, ściany w gruncie), częściowa wymiana okien i drzwi, modernizacja instalacji co, modernizacja wentylacji, montaż instalacji fotowoltaicznej, dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych). 2. Budynek Ratusza ul. Plac Stary Rynek 14 (nr rej. zabytku: A-214) – zakres prac, w tym m.in.: wymiana stolarki okiennej i drzwiowej oraz witryn aluminiowych, oczyszczenie fasad, reparacja rys i pęknięć, naprawa obróbek blacharskich, skucie tynków, wykonanie izolacji, wzmocnienie murów zew., ocieplenie ścian zew. od wew., docieplenie stropów i poddasza, malowanie, wykonanie gzymsów i nadokni, prace hydrauliczne i elektryczne i inne. 3. Budynki w Zespole Szkół Technicznych i Ogólnokształcących nr 4 ul. Zielona 21 (budynek A, B, C, D) - zakres prac - m.in.: termomodernizacja budynków wraz z robotami towarzyszącymi polegająca na wykonaniu robót rozbiórkowych oraz przygotowawczych, ociepleniu ścian piwnic, ścian zewnętrznych, stropodachu (bud. D), ociepleniu nad stropem, wykonaniu elewacji, wymianie stolarki okiennej i drzwiowej; robotach towarzyszących m.in.: rynny i rury spustowe, podokienniki, remont opaski wokół budynków, wymianie instalacji odgromowej, montażu krat, wymianie instalacji wody ciepłej, wymianie instalacji c.o. oraz kotłów. 4. Budynek I LO, ul. Bernatowicza 4 (nr rej. Zabytku: A-206) – zakres prac - m.in.: ekspertyza techniczna fundamentów, roboty rozbiórkowe, wykonanie obróbek blacharskich i rur spustowych; naprawa i wymiana spękanych tynków gładkich i boniowanych na ścianach zewnętrznych; dwukrotne malowanie elewacji; naprawa detali sztukatorskich i sztukaterii gipsowych; montaż nowych parapetów zewnętrznych; naprawa i konserwacja oraz odtworzenie zniszczonych elementów detali architektonicznych i in. 5. Budynek II LO, ul. Pl. Kościuszki 3 (nr rej. Zabytku: A-463) – zakres prac, w tym m.in.: odnowienie elewacji oraz budowa doziemnej instalacji oświetlenia terenu i iluminacji elewacji (roboty rozbiórkowe, roboty ziemne, wykończenie ścian wewnętrznych, sufity, posadzki, stolarka, ślusarka i pozostałe wyposażenie, elewacja).

	<p>6. Budynek III LO ul. Senatorska 13, wpisany jest do gminnej ewidencji zabytków (Nr 125 w GEZ) - zakres prac, w tym m.in.: aktualizacja dokumentacji projektowej, renowacja elewacji i termomodernizacja (bez sali gimnastycznej) wraz z robotami towarzyszącymi; roboty termomodernizacyjne tj.: udrożnienie kominów wentylacyjnych, wykonanie czap betonowych na kominach, ocieplenie ścian fundamentowych, izolacje przeciwwilgociowe, ocieplenie ścian zewnętrznych budynku, ocieplenie stropodachu, wykończenie zewnętrzne; remont opaski betonowej na powierzchni, odkopanie ścian piwnicznych w wykopie wąskoprzestrzennym, wykonanie instalacji drenażu opaskowego w celu osuszenia ścian i odprowadzenia wód opadowych od budynku; roboty branży elektrycznej.</p> <p>7. Budynek przy ul. Nowej 2, obiekt biurowy znajduje się w kompleksie 2 budynków, złożony z czteropiętrowego budynku administracyjno-biurowego i parterowego (z jednopiętrowym zapleczem) budynku Filharmonii Kameralnej im. Witolda Lutosławskiego w Łomży. W budynku administracyjnym znajduje się 220 pomieszczeń, głównie biurowych. Obsługa ludności i inne czynności o charakterze administracyjnym i biurowym odbywają się od parteru do IV piętra. Zakres prac, w tym m.in.: roboty rozbiórkowe, usunięcie warstwy azbestu z elewacji, modernizacja systemu grzewczego: automatyka węzła cieplnego, modernizacja instalacji grzewczej, ściany zewnętrzne szkieletowe, wentylowane z płyty HPL kondygnacji naziemnych i piwnicy, ściana podziemia przylegająca do gruntu, stropodach, podłoga zagłębiona, wymiana okien i drzwi zewnętrznych, modernizacja systemu wentylacji, ocieplenie ścian, modernizacja systemu przygotowania c.w.u.; wymiana węzła cieplnego, montaż automatyki, wymiana instalacji c.w.u. i c.c.w., wymiana oświetlenia – na LED, budowa instalacji fotowoltaicznej, przebudowa sieci, przyłączy oraz instalacji i inne.</p> <p>Racjonalizacja gospodarki energetycznej budynków użyteczności publicznej, bezpośrednio wpłynie na poprawę warunków kształcenia, bezpieczeństwa przebywania w przedmiotowych obiektach. Inwestycja wpłynie także na ogólną poprawę jakości życia w obszarze rewitalizacji z uwagi na jej wpływ na ochronę środowiska, poprzez ograniczenie przez obiekty te strat ciepła i tym samym zmniejszenie emisji zanieczyszczeń, co powinno zmotywować jego mieszkańców do proekologicznego działania na rzecz lokalnego środowiska.</p>
<p>Realizowane kierunki działań</p>	<p>Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury podstawowej na obszarze rewitalizacji</p> <p>Dziedzictwo funkcją przyszłości</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 25	
Nazwa przedsięwzięcia	Rozwój zielono-niebieskiej infrastruktury
Zakres	<p>W ramach zadania zaplanowano działania adaptacyjne i mitygacyjne na rzecz obszaru rewitalizacji, które pozwolą na lepsze przystosowanie do zmian klimatu.</p> <p>Zakres przedsięwzięcia obejmuje m.in.: budowę zbiorników retencyjnych/bioretencyjnych wraz z rozwojem bioróżnorodności, budowę ogrodów deszczowych, nasadzenie roślinności i zielone przystanki.</p> <p>Efektem realizacji będzie zwiększenie powierzchni terenów zielonych oraz ograniczenie zanieczyszczeń. Zadanie przyczyni się również do wzrostu świadomości społecznej mieszkańców nt. łagodzenia zmian klimatu i adaptacji do ich skutków.</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Błękitno-zielona infrastruktura na obszarze rewitalizacji</p> <p>Zielona energia na obszarze rewitalizacji</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 26	
Nazwa przedsięwzięcia	Park & Ride
Zakres	<p>Zintegrowane, spójne i kompleksowe przedsięwzięcie, które umożliwi rozwój infrastruktury na rzecz zrównoważonej mobilności miejskiej Łomży.</p> <p>W ramach zadania planowana jest budowa obiektu Park & Ride na obrzeżach miasta, co pozytywnie wpłynie na zmniejszenie ruchu samochodowego na obszarze rewitalizacji.</p> <p>Obiekt zostanie objęty strefą płatnego parkowania, będzie posiadał rozwiązania adaptacyjne do zmian klimatu oraz oświetlenie LED zasilane energią z paneli fotowoltaicznych. Wybudowany Park & Ride pozwoli podróżującym zostawić samochód oraz przesiąść się na komunikację miejską, zapewniając możliwość dostępu do różnych środków transportu – np. autobusu, roweru publicznego.</p>
Realizowane kierunki działań	<p>Zrównoważona mobilność na obszarze rewitalizacji</p> <p>Błękitno-zielona infrastruktura na obszarze rewitalizacji</p>

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 27	
Nazwa przedsięwzięcia	Strefa płatnego parkowania na fragmencie obszaru rewitalizacji w Łomży
Zakres	<p>Wprowadzenie strefy płatnego parkowania (SPP) w Łomży. Ulice wstępnie wskazane do objęcia strefą płatnego parkowania: Bernatowicza, Długa, Dmowskiego, Dworna, Giełczyńska, Kaznodziejska, Kopernika, Krótka, Krzywe Koło, Al. Legionów, Piękna, Pl. Niepodległości, Pl. Pocztowy, Połowa, Radziecka, Rządowa, Sadowa, Senatorska, Sienkiewicza, Skłodowskiej, St. Konwy, Stary Rynek, Szkolna, Wiejska, Woziwodzka, P&R przy ul. Zjazd.</p> <p>W ramach realizacji przedsięwzięcia przewidziano m.in. następujące prace:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opracowanie projektu lokalizacji parkomatów w obrębie planowanej SPP, • dostawa i montaż parkomatów (z zasilaniem solarnym), • wykonanie zmian oznakowania pionowego i poziomego SPP, • dostawę i wdrożenie nowoczesnego systemu komputerowego, • dostawa i uruchomienie odrębnego systemu poboru opłat za parkowanie za pomocą płatności mobilnych i płatności internetowych, opracowanie regulaminu i kompletnej dokumentacji SPP, • utworzenie strony internetowej SPP, wraz z obsługą płatności internetowej (przelewy bankowe, Blik itp.), dostawa samochodu elektrycznego do bieżącej obsługi SPP. <p>Realizacja przedsięwzięcia przyczyni się do rozwoju zrównoważonej mobilności miejskiej poprzez prowadzenie racjonalnej polityki parkingowej. Inwestycja wykształci w kierowcach zachowania zmierzające do odciążenia ulic w obszarze rewitalizacji Łomży od nadmiaru pojazdów.</p>
Realizowane kierunki działań	Zrównoważona mobilność na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 28	
Nazwa przedsięwzięcia	Przebudowa budynku Zespołu Szkół Specjalnych wraz z modernizacją pionu kuchennego oraz elementami małej architektury i niezbędnym zagospodarowaniem terenu przy ul. Marii Skłodowskiej Curie 5
Zakres	Celem zadania jest przekształcenie zdewastowanej i niespełniającej wymogów sanitarnych kuchni i stołówki dla uczniów ZSS w nowoczesne i dobrze wyposażone miejsce do przygotowywania i spożywania posiłków. Nowa kuchnia będzie w stanie wydawać zdrowe i wysokiej jakości posiłki dla wszystkich uczniów szkoły. Ponadto w pomieszczeniach piwnicy planowana jest szatnia dla młodzieży oraz infrastruktura dla pracowników obsługi. W obecnym stanie budynek nie jest dostosowany dla osób niepełnosprawnych ruchowo, planowany remont pionu kuchennego i piwnicy umożliwiłby umieszczenie windy w budynku, która łączyłaby wszystkie piętra. Zakres prac obejmuje m.in.: przebudowę i modernizację niefunkcjonującego obecnie pionu kuchennego wraz z zapleczem socjalno-magazynowym oraz salą konsumpcyjną w północno-wschodniej części budynku w poziomie kondygnacji piwnicy; remont pomieszczeń piwnicy z przeznaczeniem na sale terapeutyczne i pracownie (sala Integracji sensorycznej, siłownia, pracownia gliny, pracownia drewna, pracownia plastyczna); przebudowę układu funkcjonalnego w zakresie budowy dźwigu windowego oraz dostawę i montaż windy; przebudowę przyłącza kanalizacji sanitarnej; instalacje elektryczne, sanitarne; wyposażenie kuchni, zagospodarowanie terenu.
Realizowane kierunki działań	Modernizacja i poprawa infrastruktury społecznej na obszarze rewitalizacji Integracja społeczna

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 29	
Nazwa przedsięwzięcia	Rewitalizacja „po godzinach”
Zakres	Ciągła współpraca i dialog urzędników miejskich będących członkami Zespołu ds. Rewitalizacji z organizacjami społecznymi i grupami nieformalnymi działającymi w sferach związanych z celami GPR.
Realizowane kierunki działań	Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji Rozwijanie wiedzy na temat różnych aspektów rewitalizacji wśród urzędników, pracowników jednostek miejskich oraz członków Komitetu Rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 30	
Nazwa przedsięwzięcia	Rewitalizacja „na miarę”
Zakres	Inicjowanie i rozwijanie współpracy urzędników miejskich będących członkami Zespołu ds. Rewitalizacji z uczelniami z i spoza Łomży, instytucjami państwowymi i innymi podmiotami w celu wypracowywania i wdrażania optymalnych rozwiązań na obszarze rewitalizacji.
Realizowane kierunki działań	Aktywny, współpracujący i innowacyjny Zespół ds. rewitalizacji Edukacja interesariuszy dotycząca rewitalizacji oraz działania i rozwoju miasta

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 31	
Nazwa przedsięwzięcia	Sad społeczny na obszarze rewitalizacji
Zakres	Utworzenie na obszarze rewitalizacji sadu społecznego, czyli fragmentu przestrzeni miejskiej wspólnie tworzonej przez grupę mieszkańców. To miejsce, w którym mieszkańcy mogliby np. sadzić własne drzewa/rośliny, spędzać wspólnie czas.
Realizowane kierunki działań	Zielona energia na obszarze rewitalizacji Integracja społeczna

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 32	
Nazwa przedsięwzięcia	Łąki kwietne
Zakres	Uporządkowanie trawników miejskich poprzez założenie łąk kwietnych w przestrzeniach publicznych, w tym przy ciągach komunikacyjnych. Łąki kwietne zwiększają różnorodność biologiczną, poprawiają lokalne warunki klimatyczne i glebowe, ograniczają wpływ wód opadowych, poprawiają retencję wody w glebie, ograniczają nagrzewanie powierzchni i podnoszenie temperatury.
Realizowane kierunki działań	Zielona energia na obszarze rewitalizacji Błękitno-zielona infrastruktura na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 33	
Nazwa przedsięwzięcia	EKOwieża – Centrum Edukacji Ekologicznej
Zakres	<p>Stworzenie centrum edukacji ekologicznej w istniejącej wieży ciśnień położonej przy ul. Sikorskiego (DK 63) w Łomży.</p> <p>Prace koncepcyjne i techniczne, polegające m.in. na: wykonaniu dokumentacji projektowej;</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozbudowa i przebudowa wieży ciśnień w wyniku której powstaną m.in. punkt widokowy/obserwacyjny, gastronomia prowadzona przez spółdzielnię socjalną, sale warsztatowe, sale ekspozycyjne, zaplecze techniczne, itp., - wykonanie infrastruktury technicznej i uzbrojenia terenu, - wykonanie zagospodarowania terenu, w tym zieleni, małej infrastruktury, - zakup wyposażenia do prawidłowego funkcjonowania obiektu, - zastosowanie elementów smart city tj. nowoczesnych rozwiązań, które mogą pomóc w adaptacji miast do zmian klimatu np. stacja pogodowa; system pomiaru jakości powietrza w całym mieście; programy monitorujące temperaturę latem w poszczególnych miejscach miasta Łomża, - zastosowanie rozwiązań OZE, - zastosowanie rozwiązań efektywnych energetycznie, - wykup gruntu pod parking. <p>W Centrum Edukacji Ekologicznej będą odbywały się m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zajęcia edukacyjne na bazie zabawy, doświadczeń, eksperymentów w modułach woda, powietrze, energia, - warsztaty i zajęcia tematyczne, - zajęcia pozalekcyjne stworzone z myślą o rozwoju pasji młodych mieszkańców, - seminaria i prelekcje z zakresu edukacji ekologicznej, - spotkania z autorytetami w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatycznym.
Realizowane kierunki działań	<p>Błękitno-zielona infrastruktura na obszarze rewitalizacji</p> <p>Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury podstawowej na obszarze rewitalizacji</p> <p>Edukacja pozaszkolna dla tożsamości</p> <p>Edukacja interesariuszy dotycząca rewitalizacji oraz działania i rozwoju miasta</p>

7. MECHANIZMY INTEGROWANIA DZIAŁAŃ ORAZ PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

Realizacja celów GPR wymaga równoczesnej realizacji wielu przedsięwzięć rewitalizacyjnych o różnorodnym charakterze. Konieczność integrowania działań podejmowanych przez podmioty i osoby zaangażowane we wdrażanie GPR wynika także z charakteru i zakresu zidentyfikowanych przedsięwzięć.

Przy opisanych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych w poprzednim rozdziale wskazano m.in. najważniejsze kierunki działań, do których realizacji przyczynią się kolejne przedsięwzięcia. Korzystając z tych ustaleń, przy planowaniu i wdrażaniu przedsięwzięć w pierwszej kolejności należy przeanalizować, z którymi przedsięwzięciami dane przedsięwzięcie jest lub powinno być komplementarne. Przedsięwzięcia komplementarne to takie, które pomagają w rozwiązywaniu podobnych problemów występujących na obszarze rewitalizacji i które przyczyniają się do realizacji podobnych lub powiązanych celów i kierunków działań. Jako przykłady takich przedsięwzięć można wskazać przedsięwzięcia realizujące kierunek działań „Integracja społeczna”. Są to np. przedsięwzięcia podstawowe nr 2, 10 i 14 („Program senioralny – różne formy angażowania, integracji i wspierania seniorów”, „Rewaloryzacja zabytkowych parków miejskich”, „Rozmawiajmy o Łomży – rozwijanie dialogu z młodzieżą”) oraz przedsięwzięcia uzupełniające nr 1, 2 i 6 („Tworzenie „miejsc trzecich” dla całych rodzin i rozwijanie oferty czasu wolnego dla dzieci i młodzieży”, „Integracja przez sport”, „Senior w centrum uwagi”).

Dodatkowo, w opisie każdego z przedsięwzięć podstawowych umieszczono rubrykę informującą o ich powiązaniach oraz komplementarności z innymi przedsięwzięciami – zarówno podstawowymi, jak i uzupełniającymi – które zidentyfikowano w GPR.

Do realnej integracji działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, wynikających z GPR, konieczne jest dokonywanie cyklicznego przeglądu potrzeb interesariuszy i stanu realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Mechanizmem integracji w tym zakresie będą regularne, odbywające się średnio raz na kwartał spotkania koordynacyjne Zespołu ds. Rewitalizacji. W ich trakcie będą omawiane m.in. powiązania pomiędzy przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi. To istotne dla powodzenia realizacji *Programu* i wykorzystywania potencjału wdrażanych przedsięwzięć, bowiem realizacja wielu przedsięwzięć integrujących społeczność obszaru rewitalizacji i całej Łomży odbywać się będzie równocześnie z poprawą i rozwojem infrastruktury dla integracji, kultury, sportu i in. Działania koordynacyjne będą ukierunkowane na to, by całość przedsięwzięć rewitalizacyjnych możliwie efektywnie i trwale przełożyła się na poprawę oferty usług publicznych, poprawę stanu zagospodarowania przestrzeni publicznych, walkę z wykluczeniem społecznym na obszarze rewitalizacji itd.

Integrowanie działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych wynika z zasad dotyczących wyznaczania granic obszaru rewitalizacji, jak i prac nad *Programem*. Do zasad tych należą m.in. zasada koncentracji przestrzennej (prowadzenie procesu rewitalizacji na wybranym fragmencie miasta o szczególnej koncentracji problemów społecznych i in.), komplementarność problemowa (integrowanie różnych polityk samorządu lokalnego: przestrzennej, społecznej, gospodarcze i in.), komplementarność proceduralno-instancjonalna (uwzględnienie lokalnej specyfiki przy tworzeniu systemu zarządzania GPR), komplementarność wielookresowa (spójność działań przewidzianych w okresie 2024-2034 ze zrealizowanymi i trwającymi obecnie przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi), komplementarność źródeł finansowania (dążenie do pozyskiwania środków na realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych ze źródeł zewnętrznych oraz do łączenia środków publicznych i prywatnych).

8. SZACUNKOWE RAMY FINANSOWE PROGRAMU

8.1. Ramy finansowe realizacji Programu

Łączne szacunkowe środki finansowe przewidywane na realizację GPR obejmują środki kierowane na realizację podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w kwocie około 191,2 mln zł oraz środki szacowane na realizację pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (tzn. przedsięwzięć uzupełniających) w kwocie 225,6 mln zł.

Zgodnie z przyjętymi założeniami podstawą finansowania GPR będą stanowić środki finansowane Miasta Łomża. Miasto Łomża będzie w pierwszej kolejności dążyło do przeznaczania jak największej sumy środków z budżetu miasta na realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Jednocześnie, podobnie jak w innych miastach, Miasto Łomża będzie aktywnie poszukiwało zewnętrznych źródeł finansowania. Źródła te zostały szczegółowo opisane w kolejnym podrozdziale. W toku realizacji GPR znaczenie będą miały również zasoby własne (finansowe i niefinansowe) interesariuszy procesu rewitalizacji zaangażowanych we wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Będą to m.in. praca wolontariuszy, społeczników i liderów lokalnych, zasoby lokalowe, specjalistyczny sprzęt, środki wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych itd.

Tabela 12. Szacowane koszty realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych wynikających z GPR

	Budżet miasta	Środki UE i inne zagraniczne	Środki krajowe	Środki zwrotne	Środki prywatne	Wartość ogółem
Szacowane środki na realizację podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	52 879 091	90 761 766	47 570 000	0	0	191 210 857
Szacowane środki na realizację pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	47 802 561	89 615 466	71 200 000	10 000 000	7 000 000	225 618 027
Ogółem (zł)	100 681 652	180 377 232	118 770 000	10 000 000	7 000 000	416 828 884

8.2. Potencjalne źródła finansowania programu

Zapewnienie kompleksowego podejścia do procesu rewitalizacji wiąże się z koniecznością oparcia realizacji GPR na komplementarności źródeł finansowania. Polega ona na łączeniu

środków własnych miasta oraz innych interesariuszy (w tym prywatnych) ze środkami zewnętrznymi (dotacyjnymi lub pożyczkowymi na preferencyjnych warunkach) – europejskimi (w ramach różnych funduszy) i krajowymi. W tym celu w *Programie* ramowo określono potencjalne, możliwe do wykorzystania źródła finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Należy przyjąć, że w okresie wdrażania GPR (tj. do 2034 roku) pojawią się nowe źródła finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych, inne – dostępne obecnie – źródła finansowania wygasną, a zasady pozyskiwania jeszcze innych zostaną zmienione. Oznacza to konieczność stałego śledzenia i pozyskiwania dostępnych źródeł finansowania konkretnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Z kolei w przypadkach braku uzyskania pierwotnie planowanego dofinansowania danego przedsięwzięcia z określonego źródła powinny być podejmowane próby wykorzystania innych źródeł lub wspieranie procesów środkami własnymi miasta.

8.2.1. Środki europejskie

Zgodnie z art. 36 ust. 2 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027, dla działań z zakresu rewitalizacji, które realizowane będą w obszarach objętych gminnymi programami rewitalizacji, przewiduje się wdrażanie w ramach programów operacyjnych tak zwanych innych instrumentów terytorialnych. Stanowiąc one będą jeden z instrumentów rozwoju terytorialnego, o którym mowa w art. 28 i art. 39 rozporządzenia ogólnego Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r., decydując o szczególnych zasadach dostępu do finansowych środków Unii Europejskiej. Instrumenty te będą realizowane w obszarach tematycznych wskazanych w poszczególnych programach operacyjnych, zaś podstawą ich wdrażania będzie strategia innego instrumentu terytorialnego. Stosownie do postanowień art. 36 ust. 9 rolę takiej strategii pełnić będzie również gminny program rewitalizacji sporządzany na podstawie przepisów ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji.

Program Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027

Zgodnie z zapisami programu operacyjnego Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027 (FEdP), przyjętego uchwałą nr 311/5776/2022 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 16 grudnia 2022 r., zastosowanie instrumentów terytorialnych wdrażanych w oparciu o programy rewitalizacji na obszarach miejskich przewidziano dla celu szczegółowego nr 5.1. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego,

gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich.

Program FEdP stwierdza ponadto, że zakres interwencji w obszarze rewitalizacji, który może liczyć na dofinansowanie, powinien uwzględniać kierunki i cele wskazane w Regionalnej Polityce Rewitalizacji Województwa Podlaskiego 2030. Dodatkowo zwraca uwagę, że w projektach rewitalizacji należy szczególnie zadbać o zachowanie i rozwój zielonej infrastruktury, zwłaszcza ochronę drzew, w całym cyklu projektowym, w tym poprzez stosowanie standardów ochrony zieleni. Mając na uwadze potrzebę adaptacji obszarów miejskich do zmiany klimatu, należy dążyć również do zwiększania powierzchni biologicznie czynnych i unikanie tworzenia powierzchni uszczelnionych.

Oprócz wymienionego powyżej celu szczegółowego w ramach programu FEdP wsparcie realizacji programu będą mogły potencjalnie stanowić również inne priorytety i cele szczegółowe.

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę Klimat Środowisko 2021-2027

Celem programu, który został zatwierdzony 6 października 2022 roku przez Komisję Europejską, jest w generalnym ujęciu poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego. Z tego względu cele programu są bezpośrednio powiązane z celami programu rewitalizacji, który opiera się na realizacji tej zasady w odniesieniu do wyznaczonego w mieście obszaru rewitalizacji.

Program Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027

Program stanowi kontynuację wsparcia dla wschodnich województw, jest finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Z Programu dofinansowywane będą projekty nastawione na biznes, adaptację miast do zmian klimatu, rozwój niskoemisyjnej mobilności miejskiej, ochronę bioróżnorodności, rozwój inteligentnych sieci dystrybucji energii, zwiększenie dostępności kolejowej i drogowej oraz rozwój zrównoważonej turystyki.

Program Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027

Program stanowi kontynuację wcześniejszych programów współpracy regionów przygranicznych wzdłuż wschodniej granicy Polski i obecnie został zawężony do relacji polsko-ukraińskich. Wszystkie projekty muszą być realizowane przez przynajmniej jednego partnera z Polski oraz jednego z Ukrainy. Program skierowany jest m.in. do jednostek

samorządu terytorialnego i jednostek im podległych, państwowych jednostek budżetowych oraz organizacji pozarządowych, izb handlowych, gospodarczych i biznesowych. Przedsięwzięcia w ramach programu mają m.in. kontynuować współpracę w kwestii ochrony środowiska, adaptacji do zmian klimatu, dostępu do wody oraz ochrony przyrody, poprawiać dostęp do opieki zdrowotnej, pomóc w wykorzystaniu walorów turystycznych w zrównoważony sposób, rozwijać współpracę administracji i społeczności na różnych poziomach.

Krajowy Plan Odbudowy i Wzmacniania Odporności (KPO)

Krajowy Plan Odbudowy obejmuje środki Funduszu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, które dedykowane są różnym obszarom tematycznym, między innymi zielonej transformacji miast. Wsparcie będzie kierowane m.in. na wprowadzenie zieleni na terenach miejskich, bardziej efektywnym wykorzystaniu zasobów oraz przeciwdziałaniu utracie różnorodności biologicznej.

Innym kierunkiem w Krajowym Planie Odbudowy jest rozwój ekonomii społecznej. Celem Programu „Odporność oraz rozwój ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej” na lata 2022-2025 jest umożliwienie podmiotom ekonomii społecznej budowania odporności na zmiany zachodzące na rynku oraz zapewnienie instrumentów wsparcia pozwalających na rozwój ich działalności.

Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich (PTFE)

Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich to program, który ma trzy główne priorytety: skuteczne instytucje, skuteczni beneficjenci i skuteczna komunikacja. Środki z Pomocy Technicznej są przeznaczane m.in. na: szkolenia dla beneficjentów korzystających z Funduszy Europejskich, rozwój krajowego systemu informatycznego umożliwiającego aplikowanie i rozliczanie projektów unijnych, działania informacyjno-promocyjne zwiększające wiedzę o Funduszach w Polsce.

W ramach realizacji GPR Miasta Łomża, podejmowane będą starania o udział w projektach PTFE związanych ze zwiększaniem sprawności realizacji różnych sfer rewitalizacji. Ważnym nurtem wsparcia PTFE w tym zakresie będą kolejne edycje projektu „Regiony Rewitalizacji”.

8.2.2. Inne potencjalne zewnętrzne źródła finansowania

Fundusze norweskie i EOG

Głównym celem funduszy jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych oraz współpracy merytorycznej pomiędzy państwami-darczyńcami oraz państwem-beneficjentem. Szeroki zakres wsparcia jest wzbogacony poprzez możliwość współpracy z partnerami z krajów finansujących, co pozwala na wdrażanie innowacyjnych rozwiązań.

Łomża jest jednym z beneficjentów Programu „Rozwój Lokalny” finansowanego w ramach EOG. Projekt „Łomża – Miasto, w którym żyję i pracuję” korzysta z dofinansowania o wartości ok. 3,5 mln EUR otrzymanego od Norwegii. Celem projektu jest wzmocnienie spójności gospodarczej i społecznej miasta. Znaczna część przedsięwzięć w ramach Projektu „Łomża – Miasto, w którym żyję i pracuję” realizowana jest na obszarze rewitalizacji. Również opracowanie GPR zostało współfinansowane w ramach tego Projektu, ze środków EOG.

Należy zakładać, że wdrażanie GPR będzie się odbywać również z wykorzystaniem środków EOG z kolejnych perspektyw finansowych tych funduszy.

Fundusze Szwajcarskie

Szwajcarsko-Polski Program Współpracy (tzw. Fundusze Szwajcarskie, Program Szwajcarski) to program, w ramach którego dzielone są fundusze, które Szwajcaria przeznaczyła na rozwój Polski, na podstawie współpracy Szwajcarii z Unią Europejską oraz z Polską. Program Szwajcarski powstał na podstawie umowy zawartej 5 grudnia 2022 r. Głównym celem Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy jest zmniejszanie różnic społeczno-gospodarczych w Unii Europejskiej i w Polsce dzięki dalszemu wzmacnianiu współpracy dwustronnej pomiędzy Szwajcarią a Polską. Jednym z głównych nurtów Programu Szwajcarskiego jest Polsko-Szwajcarski Program Rozwoju Miast, o budżecie ok. 328 mln CHF.

Z Polsko-Szwajcarskiego Programu Rozwoju Miast będą mogły skorzystać średnie miasta, zaliczone do grona 139 tzw. miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Miasta zostaną objęte zarówno wsparciem finansowym, jak i doradczym (zapewnianym przez ZMP). Wsparcie z programu będzie można przeznaczyć na projekty w następujących obszarach: kształcenie i szkolenie zawodowe, finansowanie dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, wspieranie zarządzania migracjami i promowanie działań integracyjnych, efektywność energetyczna i energia odnawialna, transport publiczny, gospodarka wodno-ściekowa, zarządzanie odpadami, ochrona przyrody i bioróżnorodność, ochrona zdrowia i ochrona socjalna, poprawa

bezpieczeństwa publicznego, mniejszości i grupy znajdujące się w niekorzystnej sytuacji społecznej, społeczeństwo obywatelskie i przejrzystość.

Inne potencjalne zewnętrzne źródła finansowania

Rządowy Fundusz Polski Ład Program Inwestycji Strategicznych

Program, który utworzony został uchwałą nr 84/2021 Rady Ministrów z dnia 1 lipca 2021 roku z późniejszymi zmianami, ma na celu zwiększenie skali inwestycji publicznych poprzez bezzwrotne dofinansowanie inwestycji realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego. W ramach Programu możliwe jest uzyskanie promes inwestycyjnych udzielanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Wsparcie to jest finansowane ze środków Funduszu Przeciwdziałania COVID-19, o którym mowa w art. 65 ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Program obejmuje cztery obszary priorytetowe dotyczące różnego rodzaju zadań własnych gminy. Dotyczą one między innymi infrastruktury drogowej i infrastruktury technicznej, gospodarki odpadami, infrastruktury kulturalnej i sportowej czy też rewitalizacji.

Program Wieloletni Senior Plus

Program na lata 2021-2025, który prowadzony jest przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, ma na celu wsparcie warunków do aktywnego starzenia się w środowisku lokalnym oraz jak najdłuższego udziału w życiu społecznym seniorów. Wspiera on działania mające na celu zwiększenie spójności społecznej poprzez wsparcie kierowane do najstarszej części społeczeństwa. Program obejmuje zarówno działania związane z utworzeniem lub wyposażeniem infrastruktury społecznej wspierającej seniorów, jak też stanowi wsparcie dla zapewnienia funkcjonowania już istniejących obiektów.

Program „Przedsiębiorstwo Społeczne +” na lata 2023-2025

Głównym celem programu jest rozwijanie przedsiębiorczości społecznej przez zapewnienie podmiotom dostępu do wsparcia finansowego ułatwiającego tworzenie miejsc pracy oraz reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także wzmocnienie zdolności do świadczenia usług społecznych.

Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej

Zgodnie z art. 86 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych, minister właściwy do spraw kultury fizycznej jest dysponentem państwowego funduszu celowego pod nazwą Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej. Wydatki w ramach funduszu ponoszone są na przebudowę, remonty i dofinansowanie inwestycji obiektów sportowych, rozwijanie sportu wśród dzieci, młodzieży i osób niepełnosprawnych, rozwój turystyki społecznej sprzyjającej aktywności fizycznej społeczeństwa oraz zadania określone w przepisach o zdrowiu publicznym w zakresie aktywności fizycznej. Zasady wdrażania środków funduszu określone zostały w Rozporządzeniu Ministra Sportu i Turystyki z dnia 12 sierpnia 2019 roku w sprawie przekazywania środków z Funduszu Kultury Fizycznej.

Solidarnościowy Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 23 października 2018 roku o Funduszu Solidarnościowym fundusz, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, jest funduszem celowym obejmującym wsparcie osób niepełnosprawnych oraz emerytów i rencistów. Stosownie do art. 6 oraz art. 7 ust. 1 i ust. 5 ustawy zgromadzone w ramach niniejszego funduszu środki finansowe przeznaczane są na realizację zadań w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych poprzez programy rządowe Rady Ministrów i programy resortowe ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Jednym z takich programów jest program rozwoju centrów opiekuńczo-mieszkalnych realizowany przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej.

Fundusz Dostępności

Zgodnie z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 19 lipca 2019 roku o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami Fundusz Dostępności jest funduszem celowym, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego. Celem tego funduszu jest realizacja zadań polegających na wsparciu działań w zakresie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Realizacja przedsięwzięć polegających na likwidacji barier architektonicznych może być wspierana w ramach funduszu poprzez korzystnie oprocentowane instrumenty zwrotne.

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa

Zgodnie z art. 90u ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty Rada Ministrów realizuje Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa na lata 2021-2025, którego celem jest wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych oraz pedagogicznych jako lokalnych

ośrodków życia społecznego, które stanowią centrum dostępu do kultury i wiedzy. Program ten realizowany jest poprzez poprawę oferty bibliotek publicznych oraz inwestycje w ich infrastrukturę. Obejmuje to w szczególności dostosowanie bazy lokalowej do współczesnych standardów w zakresie obiektów użyteczności publicznej w celu rozwijania kompetencji społecznych i kulturowych mieszkańców oraz zwiększenie atrakcyjności świadczonych usług.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Fundusz Termomodernizacji i Remontów, którego wdrażanie ustanowiła ustawa z dnia 21 listopada 2008 roku o wspieraniu termomodernizacji i remontów oraz o centralnej ewidencji emisyjności budynków, przewiduje udzielanie wsparcia na działania w zakresie termomodernizacji lub przedsięwzięć służących przeciwdziałaniu skutkom luki remontowej.

Bezwrotne wsparcie budownictwa z Funduszu Dopłat

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach. Bezzwrotne wsparcie może zostać udzielone na szeroką paletę działań związanych z rozwojem mieszkalnictwa i przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym – od utworzenia lub modernizacji lokali mieszkalnych na wynajem o ograniczonym czynszu (w tym lokali w ramach mieszkaniowego zasobu gminy) poprzez tworzenie lub modernizację mieszkań chronionych po tworzenie/rozbudowę noclegowni czy schronisk dla osób bezdomnych. Wsparcie może też dotyczyć utworzenia lub modernizacji infrastruktury społecznej.

Program wspierania społecznego budownictwa czynszowego

Preferencyjne kredyty dla towarzystw budownictwa społecznego, społecznych inicjatyw mieszkaniowych, spółdzielni mieszkaniowych, spółek gminnych mogą być przeznaczone na realizację inwestycji mieszkaniowych, takich jak tworzenie (poprzez budowę lub remont/adaptację) mieszkań na wynajem z limitowaną ustawowo stawką czynszu lub mieszkań spółdzielczych lokatorskich.

Program Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona zabytków”

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomości i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Służyć temu mają dotacje na ten cel udzielane przez

ministerstwo, o które ubiegać mogą się podmioty posiadające osobowość prawną, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. Nabór do programu odbywa się zazwyczaj dwa razy do roku.

Rządowy Program Odbudowy Zabytków

23 listopada 2022 r. Rada Ministrów ustanowiła Rządowy Program Odbudowy Zabytków, realizowany ze środków Funduszu Przeciwdziałania COVID-19. Jego celem jest ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Dofinansowanie z Programu przekazuje się: gminom, powiatom, województwom na realizację zadań inwestycyjnych służących powyższemu celowi. Operatorem programu jest Bank Gospodarstwa Krajowego.

Dofinansowanie z Programu może być przeznaczone na realizację zadań:

- finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków;
- udzielanie przez wnioskodawcę dotacji, o której mowa w art. 81 ustawy o ochronie zabytków, na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków.

9. STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROGRAMEM

9.1. Opis struktury zarządzania realizacją GPR

Stosownie do przepisów ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji, opracowanie oraz realizacja i nadzór nad realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034, między innymi poprzez prowadzenie oceny aktualności i stopnia realizacji, stanowią odpowiedzialność Prezydenta Miasta Łomża.

Wieloletni horyzont czasowy *Programu*, jak również szeroki zakres zadań oraz obowiązków o charakterze formalnym, które wynikają z wdrażania przepisów ustawy o rewitalizacji w związku z wyznaczeniem na terenie gminy obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz przyjęciem programu rewitalizacji, wiążą się z koniecznością powierzenia zadań w zakresie koordynacji procesu rewitalizacji Pełnomocnikowi do spraw rewitalizacji oraz zespołowi roboczemu.

Pełnomocnik do spraw rewitalizacji

Z uwagi na konieczność reprezentowania Prezydenta w kontaktach z interesariuszami zewnętrznymi, których udział zaplanowany został w niniejszym programie w ramach wybranych przedsięwzięć, powołany zostanie Pełnomocnik Prezydenta do spraw rewitalizacji.

Pełnomocnik Prezydenta, który pełnić będzie jednocześnie rolę Przewodniczącego Zespołu do spraw rewitalizacji, inicjuje w ramach Zespołu bieżącą współpracę mającą na celu realizację gminnego programu rewitalizacji zgodnie z przepisami ustawy o rewitalizacji. W ramach wykonywanych zadań będzie odpowiadać za zapewnienie przepływu informacji związanych z realizacją tego procesu.

Kluczową rolą w ramach wykonywanych zadań polegających na koordynacji wdrażanego procesu rewitalizacji będzie tworzenie zespołów roboczych dla potrzeb realizacji najbardziej złożonych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Pełnomocnik będzie reprezentować Prezydenta Miasta Łomża w kontaktach roboczych z Komitetem Rewitalizacji, a także innymi grupami i zespołami o charakterze doradczym, konsultacyjnym i inicjatywnym, jak również innymi interesariuszami i podmiotami, których zaangażowanie jest istotne z punktu widzenia procesu rewitalizacji.

Zakłada się, że Pełnomocnikiem Prezydenta do spraw rewitalizacji będzie osoba na stanowisku Zastępcy Prezydenta Miasta, dla zapewnienia właściwych możliwości realnej koordynacji działań.

Zespół do spraw rewitalizacji

Zespół do spraw rewitalizacji będzie zespołem roboczym powołanym przez Prezydenta Miasta Łomża. Powierzona zostanie mu realizacja Gminnego Programu Rewitalizacji i zadań wynikających z przepisów ustawy o rewitalizacji, w tym w szczególności:

- monitorowanie realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych wskazanych w programie oraz przygotowywanie rocznych informacji dotyczących postępu realizacji programu i przedkładanie ich Prezydentowi,
- ocena sposobu realizacji celów procesu rewitalizacji poprzez przyjęte kierunki działań i wdrażane przedsięwzięcia rewitalizacyjne oraz wzajemna integracja tych przedsięwzięć dla osiągnięcia celów,
- zapewnienie komplementarności działań w wyznaczonym obszarze rewitalizacji,
- monitorowanie postępów w zakresie wdrażania programu rewitalizacji oraz przygotowanie i przedłożenie Prezydentowi oceny aktualności i stopnia realizacji gminnego programu rewitalizacji.

W skład Zespołu wchodzić będą przedstawiciele poszczególnych komórek organizacyjnych urzędu oraz jednostek organizacyjnych, realizujący zadania w zakresie:

- pomocy społecznej,
- rozwoju oferty kulturalnej kierowanej do mieszkańców,
- współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- polityki przestrzennej gminy,
- prowadzenia działalności gospodarczej na terenie miasta,
- przygotowania i realizacji zadań inwestycyjnych miasta,
- pozyskiwania środków pozabudżetowych na potrzeby realizacji programu,
- gospodarowania nieruchomościami miasta oraz mieszkaniowym zasobem miasta,
- gospodarki gminnej oraz utrzymania terenów zieleni i przestrzeni publicznej,
- gospodarki finansowej miasta w ramach budżetu oraz planów wieloletnich.

Dokładny skład Zespołu oraz szczegółowe zasady jego funkcjonowania i komunikacji zostaną określone Zarządzeniem Prezydenta Miasta Łomża po przyjęciu przez Radę Miejską Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034.

Pracami zespołu kierować będzie wyznaczony przez Prezydenta **Pełnomocnik do spraw rewitalizacji**, który odpowiadać będzie przed Prezydentem Miasta Łomża za realizację postawionego przed zespołem zadania. Bieżącą koordynację i obsługę Zespołu prowadzić

będzie **Koordynator Zespołu ds. rewitalizacji**. Koordynator będzie realizować swoje zadania w szczególności poprzez:

- bieżącą organizację prac Zespołu do spraw rewitalizacji,
- zapewnienie spójności realizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych z celami rewitalizacji oraz odpowiadającymi im kierunkami działań poprzez udział w pracach nad zlecaniem i opracowaniem dokumentacji;
- bezpośrednią współpracę z interesariuszami, o których mowa w art. 2. ust. 2 ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji oraz podmiotami, o których mowa w art. 36 ust. 8 pkt 4 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 roku o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027, w tym poprzez wsparcie i zapewnienie ciągłości funkcjonowania Komitetu Rewitalizacji, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji (w szczególności organizację spotkań, sporządzanie protokołów, obsługę zapytań członków i zgłaszanych tematów, prowadzenie spraw związanych z utrzymaniem pełnego składu);
- prowadzenie działań w zakresie partycypacji społecznej, w tym w zakresie wspierania inicjatyw zmierzających do zwiększania udziału interesariuszy realizacji gminnego programu rewitalizacji oraz zapewnieniu w czasie prowadzenia i oceny rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się przez interesariuszy, stosownie do art. 5 ust. 2 i ust. 3 ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji;
- koordynację prac nad sporządzaniem projektów raportów podsumowujących stan realizacji gminnego programu rewitalizacji oraz projektów oceny aktualności i stopnia realizacji gminnego programu rewitalizacji, o której mowa w art. 22 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji;
- inne zadania związane z wdrażaniem gminnego programu rewitalizacji.

9.2. Współpraca ze stroną społeczną i otoczeniem gospodarczym

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034 pełni funkcję strategii innego instrumentu terytorialnego, o której mowa w art. 36 ust. 4 Ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 roku o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027. Jednym z elementów realizacji takiej strategii jest konieczność włączenia partnerów społecznych i gospodarczych oraz podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji na etapie jej realizacji.

Podczas prac nad GPR zorganizowano liczne wydarzenia konsultacyjne, a także podejmowano zakrojone na szeroką skalę działania informacyjne, mające na celu włączenie interesariuszy procesu rewitalizacji w prace nad *Programem*. Działania te kierowano między innymi do organizacji społecznych oraz innych podmiotów z otoczenia społeczno-gospodarczego. Planuje się włączanie organizacji społecznych, biznesu, uczelni wyższych, a także innych podmiotów we wdrażanie przedsięwzięć wynikających z treści GPR.

Zgodnie z przepisami ustawy o rewitalizacji kluczową formą zaangażowania wskazanych wyżej partnerów będzie Komitet Rewitalizacji. Będzie to organ opiniodawczo-doradczy Prezydenta Miasta Łomża, stanowiący forum współpracy i dialogu interesariuszy procesu rewitalizacji z odpowiedzialnymi za koordynację tego procesu organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji.

Komitet Rewitalizacji będzie zajmować stanowiska dotyczące kluczowych etapów procesu rewitalizacji. Należą do nich opiniowanie oceny aktualności i stopnia realizacji GPR oraz opiniowanie projektu programu lub jego zmiany. Zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy o rewitalizacji zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetu Rewitalizacji określa w drodze uchwały Rada Miejska Łomży, zapewniając wyłanianie interesariuszy przez ich przedstawicieli. Przyjęcie przez Radę Miejską Łomży zasad działania Komitetu poprzedzą w związku z tym konsultacje społeczne projektu uchwały w tej sprawie.

W celu osiągnięcia efektywnej współpracy z Komitetem Rewitalizacji przewiduje się jej oparcie na następujących zasadach:

1. Komitet będzie reprezentować wszystkie grupy interesariuszy procesu rewitalizacji, w szczególności wymienione w ustawie o rewitalizacji, zmierzając jednocześnie do samodzielnego wyłaniania interesariuszy spośród ich przedstawicieli.
2. W skład Komitetu wejdą przedstawiciele grup i zespołów o charakterze doradczym, konsultacyjnym i inicjatywnym, reprezentujących m.in. środowiska seniorów, młodzieży itd.
3. Współpraca z Komitetem będzie opierać się na wzajemnej otwartości w celu stworzenia jak najlepszych warunków do swobodnego podejmowania przez Komitet własnych inicjatyw dotyczących wspierania procesu rewitalizacji.

Powyższe kierunki stanowić będą punkt wyjścia dla opracowania projektu uchwały w sprawie zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji, która zostanie następnie skierowana do konsultacji społecznych.

9.3. Koszty zarządzania

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji, struktura zarządzania procesem rewitalizacji powinna znaleźć odzwierciedlenie w kosztach tego procesu określonych w gminnym programie rewitalizacji.

Realizacja GPR będzie bazować przede wszystkim na zaangażowaniu i udziale pracowników Urzędu Miejskiego w Łomży i jego jednostek organizacyjnych. Zaangażowani w realizację poszczególnych przedsięwzięć pracownicy będą wykonywać swoje zadania w ramach obowiązków służbowych. Koszt zarządzania *Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2023-2034* odnosi się zatem wyłącznie do tych zadań i elementów procesu rewitalizacji, które Miasto Łomża będzie zobowiązane realizować w toku wdrażania GPR w oparciu o jego bezpośrednie postanowienia i wytyczne oraz w oparciu o przepisy ustawy o rewitalizacji.

W okresie realizacji *Programu* koszty zarządzania jego realizacją zaprezentowane w Tabeli 13 obejmą:

- wsparcie i zapewnienie efektywnej organizacji prac Komitetu Rewitalizacji pełniącego funkcję opiniodawczo-doradczą Prezydenta Miasta Łomża: koszt ponoszony w całym okresie realizacji GPR;
- zapewnienie ciągłości realizacji *Programu* poprzez wyznaczenie pracownika merytorycznego pełniącego obowiązki koordynatora Zespołu ds. rewitalizacji: koszt ponoszony w całym okresie realizacji GPR;
- koszty regularnych spotkań Zespołu ds. rewitalizacji: koszt ponoszony w całym okresie realizacji GPR;
- monitorowanie postępów realizacji GPR oraz przygotowanie oceny aktualności i stopnia realizacji GPR wraz z badaniem społecznym, zgodnie z przyjętym systemem monitorowania i oceny: koszt ponoszony średnio raz na trzy lata.

Tabela 13. Koszty zarządzania realizacją gminnego programu rewitalizacji

Rok	Szacowane koszty zarządzania realizacją GPR
2024	61 000 zł
2025	83 000 zł
2026	86 000 zł
2027	121 000 zł
2028	91 000 zł
2029	94 000 zł

2030	133 000 zł
2031	100 000 zł
2032	103 000 zł
2033	144 000 zł
2034	109 000 zł
razem	1 125 000 zł

9.4. Ramowy harmonogram realizacji GPR

Perspektywa realizacji *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* obejmuje jedenaście lat.

Przyjęty harmonogram realizacji GPR opiera się na najważniejszych etapach i działaniach, które powinny zostać podjęte w toku realizacji *Programu* przy uwzględnieniu, że kluczowym etapem realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie etap przygotowawczy. Etap ten obejmuje rzetelne opracowanie założeń przedprojektowych uzgadnianych między poszczególnymi interesariuszami.

Zgodnie z przyjętym systemem monitorowania i oceny, w perspektywie do 2034 roku corocznie opracowany zostanie raport dotyczący stanu realizacji *Programu*. Ponadto, co 3 lata sporządzane będą oceny aktualności i stopnia realizacji GPR, o których mowa w art. 22 ust. 1 ustawy o rewitalizacji. Dodatkowo zaplanowano sporządzenie oceny efektów programu po zakończeniu jego realizacji (ocena *ex post*), co nastąpi w 2035 roku. Jej celem będzie weryfikacja zasadności kontynuacji procesu rewitalizacji w wyznaczonym obszarze oraz trafności założeń i skutków realizacji GPR.

W toku realizacji programu przewiduje się aktywny udział Komitetu Rewitalizacji. W okresie do 2034 roku przewiduje się zachowanie co najmniej czterech kadencji. Takie rozwiązanie z jednej strony pozwoli na zapewnienie ciągłości procesu, a z drugiej na utrzymanie na wysokim poziomie zaangażowania interesariuszy, co z kolei pozwoli na ich udział merytoryczny w realizacji i ocenie tego procesu.

Tabela 14. Ramowy harmonogram realizacji programu rewitalizacji

Rok realizacji		Planowane działania
2024	I połowa roku	wdrożenie systemu zarządzania określonego w GPR; prace przygotowawcze dotyczące wybranych przedsięwzięć rewitalizacyjnych; przyjęcie uchwały określającej zasady działania Komitetu Rewitalizacji, nabór na członków i powołanie Komitetu Rewitalizacji pierwszej kadencji
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; wdrożenie procesów pozyskiwania wsparcia zewnętrznego
2025	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2024 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
2026	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2025 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; aktywne działania w zakresie kształtowania zasad realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej
2027	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2026 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; aktywne działania w zakresie kształtowania zasad realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej;
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; przygotowanie pierwszej Oceny aktualności i stopnia realizacji GPR
2028	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2027 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
2029	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2028 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych;

	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć
2030	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2029 roku; wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
	II połowa roku	wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; początek prac koncepcyjnych nad kolejnym GPR; przygotowanie drugiej Oceny aktualności i stopnia realizacji GPR
2031	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2030 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
2032	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2031 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
2033	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2032 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; przygotowanie trzeciej Oceny aktualności i stopnia realizacji GPR
2034	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2033 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; początek prac koncepcyjnych nad kolejnym GPR
2035	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2034 roku; ocena osiągniętych efektów programu po zakończeniu jego realizacji

10. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY PROGRAMU

Wdrażanie GPR następuje poprzez działania wielu podmiotów i instytucji, które realizują działania w sferach: społecznej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej i gospodarczej. Kompleksowy charakter GPR powoduje, że jego realizacja musi być stale analizowana przez Zespół ds. Rewitalizacji, przy udziale wiedzy i zaangażowania interesariuszy procesu rewitalizacji w Mieście Łomża. Konieczna jest zarówno analiza bieżącej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, jak i szersza ocena skutków i efektów procesu rewitalizacji.

Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 9 ustawy o rewitalizacji w GPR konieczne jest ustanowienie systemu monitorowania i oceny programu. Celem tego systemu jest stworzenie skutecznego mechanizmu reakcji na przebieg realizacji programu (który może odbiegać od założeń) oraz wprowadzania ewentualnych zmian do programu w trakcie jego realizacji. Ponadto, sprawnie funkcjonujący system monitoringu i oceny GPR pozytywnie przekłada się na sposób zarządzania *Programem*, wzmocnienie poczucia partnerstwa i współwłasności dokumentu wśród interesariuszy, a także na przepływ informacji pomiędzy realizatorami przedsięwzięć rewitalizacyjnych a osobami i instytucjami zainteresowanymi przebiegiem procesu rewitalizacji w Mieście Łomża.

System monitorowania i oceny *Programu* składa się z dwóch podstawowych elementów. Pierwszym z nich jest monitorowanie postępów jego realizacji, które odbywa się poprzez raportowanie bezpośrednich rezultatów przedsięwzięć i jest prowadzone w odniesieniu do zapisów dotyczących ram finansowych i harmonogramów. Drugim elementem jest natomiast ocena stopnia osiągnięcia zakładanych celów procesu rewitalizacji, które realizowane są poprzez kierunki działań oraz poszczególne przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Ocena trafności i skuteczności przedsięwzięć rewitalizacyjnych często wymaga rozłożonej w czasie obserwacji, dlatego też ocena stopnia osiągnięcia zakładanych celów GPR jest prowadzone z mniejszą częstotliwością niż monitorowanie bieżących postępów we wdrażaniu programu.

W Mieście Łomża monitoring GPR będzie prowadzony w cyklu rocznym, a ocena stopnia osiągnięcia zakładanych celów procesu rewitalizacji i ogólnej aktualności *Programu* raz na 3 lata. Ustalenia w tym zakresie są zgodne z wytycznymi wynikającymi z przepisów ustawy o rewitalizacji. Należy podkreślić, że założenia systemu oceny monitorowania i oceny GPR opierają się o dotychczasowe cenne doświadczenia pracowników Urzędu Miejskiego oraz

dobre praktyki, wyróżniające się na tle innych samorządów lokalnych prowadzących proces rewitalizacji.

10.1. Monitorowanie postępów realizacji programu

Monitorowanie postępów realizacji ma na celu bieżące śledzenie wdrażania *Programu*, a w efekcie stworzenie sprawnego systemu realizacji jego najważniejszych postanowień. Wykorzystywanym w tym celu narzędziem będą sporządzane każdego roku raporty dotyczące stanu realizacji GPR. Prace nad rocznymi raportami będą w możliwie szerokim zakresie opierać się na innych działaniach sprawozdawczych podejmowanych przez Miasto Łomża.

Raport sporządzany będzie za rok poprzedni, po przedstawieniu przez Prezydenta Miasta Łomża rocznego sprawozdania z wykonania budżetu Miasta Łomża. Każdego roku raport roczny będzie następnie przedkładany przez Prezydenta Miasta Łomża Komitetowi Rewitalizacji.

Podstawowym celem raportu będzie zebranie i usystematyzowanie informacji dotyczących postępów w realizacji GPR. Zostaną one następnie wykorzystane do opracowania *Raportu o stanie Miasta Łomża*, który co roku jest sporządzany na podstawie art. 28aa ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym⁴⁰ oraz przedkładany Radzie Miejskiej. Dane zebrane w ramach raportu zostaną również wykorzystane do udziału w obowiązkowym badaniu dotyczącym procesu rewitalizacji w gminach prowadzonym przez Główny Urząd Statystyczny w ramach systemu statystyki publicznej.

Raport obejmie najważniejsze informacje dotyczące postępów realizacji ujętych w GPR przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Znajdą się w nim odniesienia do ram czasowych oraz finansowych przedsięwzięć, które zostały zidentyfikowane w GPR. Jeżeli zajdzie taka potrzeba, w raporcie znajdą się informacje o kolejnych etapach przedsięwzięć. W raporcie będą też dostępne zwięzłe, hasłowe informacje na temat aktualnego statusu realizacji przedsięwzięć (np. „w trakcie realizacji”, „zakończono realizację” itd.).

Ważnym elementem corocznych raportów będzie bieżąca ocena i analiza osiągniętych wskaźników. Poniżej zaprezentowano przykładowy, możliwy do rozbudowania zestaw wskaźników, które należy uwzględnić w corocznych raportach z realizacji GPR. Przy opracowaniu przykładowego zestawu wskaźników wykorzystano informacje zawarte w opisach podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych na temat sposobu oceny ich

⁴⁰ Tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572, 1463.

rezultatów. Liczba wskaźników przyporządkowanych do kolejnych celów odzwierciedla też charakter przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które w pierwszej kolejności mają się koncentrować na rozwiązywaniu problemów społecznych na obszarze rewitalizacji. Przy doborze wskaźników uwzględniono też doświadczenia z prac nad wyznaczeniem granic obszaru rewitalizacji w Mieście Łomża.

Tabela 15. Lista wskaźników wykorzystywanych do rocznej oceny stanu realizacji GPR

Nazwa celu / wskaźnika	Oczekiwany kierunek oddziaływania	Wartość bazowa	Miernik osiągnięcia celu (strzałka wskazuje pożądaną trend) (2034)
Cel główny: Wspieranie zrównoważonego rozwoju obszaru rewitalizacji w Łomży jako miejsca wysokiej jakości życia, zielonego, przyjaznego, dostępnego i atrakcyjnego dla wszystkich			
Liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji	Wzrost wartości wskaźnika	10455 (2022)	↑
Ludność objęta projektami w ramach GPR a) w przedś. finansowanych ze środków FEdP 2021-2027 b) w przedś. finansowanych z innych środków	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców na obszarze rewitalizacji	Spadek wartości wskaźnika	322 (2022)	↓
Cel szczegółowy 1. Aktywne wspieranie integracji społecznej i włączenia społecznego na obszarze rewitalizacji			
Liczba wydarzeń skierowanych do mieszkańców, zorganizowanych w ramach	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑

przedsięwzięć rewitalizacyjnych			
Liczba zmodernizowanych budynków i lokali w komunalnym zasobie mieszkaniowym na obszarze rewitalizacji	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑
Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie tożsamości i poprawa wizerunku obszaru rewitalizacji w Łomży			
Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑
Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑
Liczba realizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych przyczyniających się do budowania tożsamości lokalnej	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑
Liczba turystów odwiedzających Łomżę	Wzrost wartości wskaźnika	6000 (2022)	↑
Cel szczegółowy 3. Zrównoważony rozwój przestrzeni obszaru rewitalizacji			
Liczba zmodernizowanych lub nowych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑
Liczba podmiotów gospodarczych na obszarze rewitalizacji	Wzrost wartości wskaźnika	654 (2022)	↑

Liczba mieszkańców narażonych na hałas na obszarze rewitalizacji	Spadek wartości wskaźnika	498 (2022)	↓
Cel szczegółowy 4. Rozwijanie potencjału instytucjonalnego na rzecz rewitalizacji			
Liczba spotkań Zespołu ds. Rewitalizacji	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑
Liczba szkoleń i wizyt studyjnych z udziałem członków Zespołu ds. rewitalizacji	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑
Liczba przedsięwzięć rewitalizacyjnych realizowanych w partnerstwie z interesariuszami spoza Urzędu Miejskiego w Łomży i jego jednostek organizacyjnych	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑

*Dla potrzeb prowadzenia monitoringu i ułatwień w raportowaniu za wartość bazową przyjęto „0”. W rocznych raportach będą uwzględnione tylko przedsięwzięcia w ramach GPR 2024-2034.

Opracowanie rocznego raportu dotyczącego stanu realizacji *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* będzie spoczywać na Zespole do spraw rewitalizacji, tj. zespole roboczym powołanym przez Prezydenta Miasta Łomża, przy jednoczesnej wiodącej roli koordynatora tego zespołu, który odpowiadać będzie za zebranie oraz usystematyzowanie niezbędnych dla jego powstania danych i informacji.

Poniżej znajduje się przykładowy opis struktury rocznego raportu z realizacji GPR wraz z propozycjami treści do ujęcia w raporcie. Należy ponownie podkreślić, że najważniejszym celem raportu jest usprawnienie wdrażania GPR oraz identyfikacja barier i deficytów utrudniających osiągnięcie celów procesu rewitalizacji. Z tego względu coroczny raport powinien być maksymalnie zwięzły, a za dobrą praktykę należy uznać omawianie wniosków z raportu na forum Zespołu ds. Rewitalizacji oraz Komitetu Rewitalizacji.

Tabela 16. Przykładowa struktura treści i zawartości corocznego raportu z realizacji GPR

Elementy struktury raportu	Przykładowe treści
Wstęp	<ul style="list-style-type: none"> • Krótki opis najważniejszych działań zrealizowanych w danym roku. • Wykres prezentujący informację, ile przedsięwzięć jest realizowanych, ilu nie zaczęto realizować, a ile zostało zrealizowanych.
Postępy w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych	<ul style="list-style-type: none"> • Tabelaryczne zestawienie: nazwa przedsięwzięcia, działania zrealizowane w danym roku (hasłowo), stopień osiągnięcia oczekiwanych rezultatów, status przedsięwzięcia (planowane do realizacji, w trakcie realizacji, zrealizowane).
Realizacja wskaźników wykorzystywanych do rocznej oceny stanu realizacji GPR	<ul style="list-style-type: none"> • Tabelaryczne zestawienie obrazujące stan realizacji wskaźników wykorzystywanych do rocznej oceny stanu realizacji GPR. • Wykres prezentujący zmiany wskaźników w kolejnych latach realizacji GPR. • Krótkie podsumowanie
Współpraca z interesariuszami rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none"> • Podsumowanie zaangażowania interesariuszy we wdrażanie GPR. • Podsumowanie działalności Komitetu Rewitalizacji.
Podsumowanie	<ul style="list-style-type: none"> • Wnioski dotyczące barier i potrzeb instytucjonalnych w zakresie wdrażania GPR. • Priorytety na kolejny rok. • Potencjał zaangażowania interesariuszy we wdrażanie GPR.

10.2. Ocena aktualności i stopnia realizacji programu

Ocena aktualności i stopnia realizacji *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* będzie następować co trzy lata. Pierwsza ocena zostanie sporządzona w 2027 r.

W ocenie znajdzie się pogłębiona analiza rocznych raportów o stanie realizacji programu: stopnia osiągnięcia wskaźników, jak i danych dotyczących kosztów oraz harmonogramu wdrażania poszczególnych przedsięwzięć. Dokument ten powinien obejmować ocenę prowadzonego procesu rewitalizacji tak, aby możliwe było sformułowanie wniosków w zakresie trafności i aktualności treści GPR (np. odnośnie do tego, jak sprawdza się zaplanowany system zarządzania) oraz potrzeby ewentualnych zmian. Zasadne w tym celu będzie wykorzystanie jakościowych metod badawczych. Są to np. spotkania Zespołu ds. Rewitalizacji z udziałem podmiotów odpowiedzialnych za realizację przedsięwzięć, wywiady indywidualne i fokusowe z interesariuszami procesu rewitalizacji, spacery badawcze itd.

W prowadzonej raz na trzy lata ocenie aktualności i stopnia realizacji GPR planuje się uwzględnić wnioski z badania społecznego, które ma na celu ocenę realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Badanie to zostało ujęte w opisach podstawowych przedsięwzięć

rewitalizacyjnych w odniesieniu do sposobów oceny ich rezultatów. Wnioski z badania, prowadzonego np. w formie ankiet lub wywiadów z mieszkańcami, pozwolą m.in. na ocenę stanu zagospodarowania i użyteczności przestrzeni publicznych, dostępności obiektów użyteczności publicznej, efektów procesu rewitalizacji i in. Pytania w badaniu społecznym będą odwoływać się wprost do zakładanych w GPR sposobów oceny rezultatów przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Planuje się także uwzględnienie w badaniu społecznym pytania o poziom zadowolenia mieszkańców z procesu rewitalizacji.

Inne sugerowane elementy oceny aktualności i stopnia realizacji programu to np.: wykaz przedsięwzięć rewitalizacyjnych, których realizacja została zakończona, jest w trakcie lub nie została rozpoczęta; analiza potrzeb i zasobów instytucjonalnych (również po stronie partnerów spoza sektora publicznego) koniecznych do zarządzania procesem rewitalizacji; a także identyfikacja barier i priorytetów w kontekście pozostałych lat wdrażania GPR.

Podobnie jak w przypadku rocznych raportów, za sporządzenie oceny aktualności i stopnia realizacji *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* będzie odpowiedzialny Zespół ds. Rewitalizacji. Ocena będzie przedkładana Komitetowi Rewitalizacji przez Prezydenta Miasta Łomża. Zadaniem Komitetu będzie m.in. ocena, czy w kontekście postępów realizacji GPR i osiągniętych efektów istnieje konieczność jego aktualizacji.

11. ZMIANY ZWIĄZANE Z WDRAŻANIEM PROGRAMU

11.1. Zmiany w uchwałach dotyczących polityki mieszkaniowej gminy

W związku z realizacją postanowień *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* nie przewiduje się konieczności wprowadzania zmian w *Uchwale nr 386/XLIV/17 Rady Miejskiej Łomży z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie Wieloletniego Programu Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Łomża na lata 2017-2024*.

Nie przewiduje się również konieczności zmian w *Uchwale Nr 427/XLV/21 Rady Miejskiej Łomży z dnia 27 października 2021 r. w sprawie ustalenia zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Łomża*.⁴¹

11.2. Zmiany dotyczące planowania i zagospodarowania przestrzennego

W związku z realizacją postanowień *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* nie przewiduje się konieczności wprowadzania zmian dotyczących *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Łomża*, które zostało przyjęte *Uchwałą Nr 223/XXVIII/16 Rady Miejskiej Łomży z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łomża*.

Ponadto w związku z realizacją GPR nie przewiduje się konieczności uchwalenia lub zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, jak również konieczności uchwalenia miejscowego planu rewitalizacji.

11.3. Specjalna Strefa Rewitalizacji

W związku z realizacją postanowień *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* nie przewiduje się konieczności ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji, o której mowa w art. 25 ustawy o rewitalizacji.

⁴¹ Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2021, poz. 4104.

SPIS TABEL

Tabela 1. Powierzchnia i liczba ludności obszaru rewitalizacji na tle Miasta Łomża (2022) .	29
Tabela 2. Zmiany liczby ludności w Mieście Łomża i na obszarze rewitalizacji	32
Tabela 3. Wartości wskaźników dotyczących sytuacji społecznej w Mieście Łomża i na obszarze rewitalizacji	34
Tabela 4. Liczba procedur niebieskich kart wszczętych na obszarze rewitalizacji (2022)	39
Tabela 5. Podsumowanie diagnozy zjawisk społecznych oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały	45
Tabela 6. Podsumowanie diagnozy zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały	50
Tabela 7. Podsumowanie diagnozy zjawisk funkcjonalno-przestrzennych oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały	62
Tabela 8. Podsumowanie diagnozy zjawisk gospodarczych oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały	68
Tabela 9. Liczba mieszkańców narażonych na hałas w mieście Łomża (2022)	69
Tabela 10. Podsumowanie diagnozy zjawisk środowiskowych oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały	74
Tabela 11. Podsumowanie diagnozy zjawisk technicznych oraz kierunki działań, odpowiadające na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały	78
Tabela 12. Szacowane koszty realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych wynikających z GPR	130
Tabela 13. Koszty zarządzania realizacją gminnego programu rewitalizacji.....	143
Tabela 14. Ramowy harmonogram realizacji programu rewitalizacji	145
Tabela 15. Lista wskaźników wykorzystywanych do rocznej oceny stanu realizacji GPR	149
Tabela 16. Przykładowa struktura treści i zawartości corocznego raportu z realizacji GPR	152

SPIS RYCIN

Rycina 1. Granice obszaru rewitalizacji w Mieście Łomża	30
Rycina 2. Plany respondentów w zakresie możliwości zmiany miejsca zamieszkania.	33
Rycina 3. Mieszkańcy Łomży korzystający z pomocy społecznej z powodu ubóstwa (2022)	34
Rycina 4. Zgłoszone w 2022 r. przypadki bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	36
Rycina 5. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące stanu bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji.....	38
Rycina 6. Potencjał do zaangażowania mieszkańców obszaru rewitalizacji we wdrażanie GPR	41
Rycina 7. Uczestnictwo ankietowanych w wydarzeniach kulturalnych, sportowych i społecznych.....	43
Rycina 8. Najbardziej popularne wydarzenia w Łomży według odpowiedzi ankietowanych...	44
Rycina 9. Lokalizacja zabytkowych obiektów na obszarze rewitalizacji	48
Rycina 10. Lokalizacja głównych przestrzeni publicznych oraz instytucji kultury na obszarze rewitalizacji.....	52
Rycina 11. Ocena jakości miejsca zamieszkania według ankietowanych	53
Rycina 12. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie o korzystanie z usług i miejsc położonych na Starym Rynku i w jego sąsiedztwie.....	56
Rycina 13. Najbardziej wskazane kierunki działań rewitalizacyjnych według ankietowanych	57
Rycina 14. Sposoby przemieszczania się po Łomży według ankietowanych.....	61
Rycina 15. Formy ochrony przyrody położone w granicach i w sąsiedztwie obszaru rewitalizacji.....	72
Rycina 16. Koncentracja komunalnego zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji..	76

SPIS FOTOGRAFII

Fot. 1. Seans kina plenerowego, organizowany w ramach letnich wydarzeń na Starym Rynku oraz uczestnicy projektu „Café Kultura” (2022)	11
Fot. 2. Plakat informujący o wydarzeniach konsultacyjnych, widoczny w centralnej części obszaru rewitalizacji	13
Fot. 3. Uczestnicy spaceru badawczego po obszarze rewitalizacji oraz jedna z grup młodzieży, która wzięła udział w warsztatach na temat problemów i potencjałów obszaru rewitalizacji.....	15
Fot. 4. Łomżyński Dzień Osób z Niepełnosprawnością (2021) w Hali Kultury	42
Fot. 5. Ul. Dworna – widok od ul. Sienkiewicza	47
Fot. 6. Katedra św. Michała Archanioła.....	49
Fot. 7. Siedziska z zielenią na tle kamienic podcieniowych na Starym Rynku	55
Fot. 8. Zaniedbane i trudno dostępne wejście do Parku im. Jakuba Wagi od strony ul. Wojska Polskiego	59
Fot. 9. Wejście do budynku dziecięcego oddziału Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. 3 Maja.....	60
Fot. 10. Rowery publiczne „Łoker” na tle otwartej siłowni na bulwarach nadnarwiańskich	62
Fot. 11. Lokale do wynajęcia przy Pl. Tadeusza Kościuszki.....	64
Fot. 12. Chaos reklamowy na lokalach przy ul. Dmowskiego.....	67
Fot. 13. Zabytkowa kamienica przy ul. Polowej 19	77

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1. Załącznik graficzny przedstawiający podstawowe kierunki zmian funkcjonalno-przestrzennych obszaru rewitalizacji.

Zrewitalizujmy Łomżę

Dowiedz się więcej:

www.lomza.pl/rewitalizacja

Zadanie realizowane w ramach projektu pn. „**Łomża – Miasto, w którym żyję i pracuję**”, finansowanego ze środków **Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014 - 2021**

Zasmakuj
w Łomży

Uzasadnienie

do Uchwały Nr 709/LXXXII/24

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy o rewitalizacji z 2015 roku (dalej jako uor), rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. Rewitalizacja oznacza zatem wieloletnie działanie władz samorządu lokalnego, które polega na tym, aby te obszary miasta, gdzie kumulują się problemy – przede wszystkim społeczne – doprowadzić do stanu, w którym nie będą tak negatywnie wyróżniać się na tle całego miasta.

Podstawą do rozpoczęcia prac nad *Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* (dalej jako GPR) była Uchwała Nr 644/LXXV/23 Rady Miejskiej Łomży z dnia 30 sierpnia 2023 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034. Podjęcie tej uchwały było następstwem opracowania diagnozy dotyczącej wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża, w oparciu o którą w dniu 12 lipca 2023 r. Rada Miejska Łomży podjęła uchwałę Nr 633/LXXIV/23 w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Łomża.

Stosownie do art. 15 ust. 1 pkt 5 uor gminny program rewitalizacji zawiera opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w szczególności przedsięwzięć o charakterze społecznym i gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym lub technicznym. W GPR opis ten obejmuje listę planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych wraz z ich charakterystyką obejmującą w odniesieniu do każdego przedsięwzięcia: nazwę i wskazanie podmiotów realizujących; zakres realizowanych zadań; lokalizację; szacowaną wartość; okres realizacji; prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny w odniesieniu do celów rewitalizacji; realizowane kierunki działań GPR; opis działań zapewniających dostępność osobom ze szczególnymi potrzebami; a także informację o przedsięwzięciach komplementarnych lub powiązanych.

Zawarty w GPR opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych obejmuje ponadto pozostałe dopuszczalne przedsięwzięcia rewitalizacyjne, które realizują kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk.

Ponadto, w GPR opisano m.in.: wizję obszaru rewitalizacji w 2034 roku; powiązania GPR ze strategią rozwoju Miasta Łomża i innymi podobnymi dokumentami; szacunkowe koszty i możliwe źródła finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych; a także system zarządzania, monitoringu i ewaluacji GPR. W załączniku graficznym zaznaczono natomiast na mapie, gdzie będą realizowane wybrane przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Podjęcie uchwały w sprawie przyjęcia *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Łomża na lata 2024-2034* ułatwi pozyskiwanie środków zewnętrznych na przedsięwzięcia zawarte w tym dokumencie.

Z uwagi na powyższe podjęcie uchwały jest zasadne.